

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

1946 GENEL SEÇİMLERİNİN İZMİR'DE
UYGULANMASI

Nazım ÖZKAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN

Çankırı – 2013

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

1946 GENEL SEÇİMLERİNİN İZMİR'DE
UYGULANMASI

Nazım ÖZKAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN

Çankırı – 2013

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
Bilimsel Etik Bildirimi	iv
Tez Kabul ve Onay	v
Önsöz	vi
Özet	vii
Summary	viii
Kısaltmalar	ix
Tablo Listesi	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: 1946 GENEL SEÇİMLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE İZMİR'DE PARTİLERİN ÖRGÜTLENME SÜRECİ	10
1.1. İKTİDAR MUHALEFET İLİŞKİLERİ.....	10
1.2. SEÇİM KARARININ ALINMASI.....	15
1.2.1. CHP II. Olağanüstü Kurultayı ve Tartışmalar.....	15
1.2.2. Yeni Seçim Yasası.....	18
1.2.3. Seçimlerde Alınması Gereken Tedbirler.....	22
1.2.4. Seçime Katılma Kararı.....	23
1.2.5. Basının Seçim Sürecindeki Duruşu.....	26
1.2.6. Sıkıyönetim Komutanlığının Propaganda Faaliyetlerine Yönelik Yayınladığı Tebliğ.....	29
1.3. SİYASİ PARTİLERİN İZMİR TEŞKİLATLARI.....	30
1.3.1. CHP İzmir Teşkilatı.....	30
1.3.2. DP İzmir Teşkilatı.....	32
1.3.3. MKP İzmir Teşkilatı.....	35
1.4. İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ YAYINLADIĞI TAMİM VE MUHALEFETİN İTİRAZLARI.....	36
1.5. İZMİR İL MERKEZİ VE İLÇELERDE ÇIKAN HADİSELER.....	39
BÖLÜM 2: 1946 SEÇİMLERİNE İZMİR'DE YAPILAN HAZIRLIKLAR VE PROPAGANDA FAALİYETLERİ	43
2.1. DEMOKRAT PARTİ'NİN SEÇİM ÇALIŞMALARI.....	43

2.1.1. Seçim Propagandaları.....	44
2.1.1.1. Celal Bayar'ın İzmir Mitingi.....	45
2.1.1.2. İlçelerde Yapılan DP Mitingleri.....	47
2.1.1.3. Afiş ve Sloganlar.....	48
2.1.2. Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi ve DP İzmir Adayları.....	49
2.1.3. Demokrat Parti Genelgesi.....	51
2.2. CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN SEÇİM ÇALIŞMALARI.....	53
2.2.1. Seçim Propagandaları.....	54
2.2.1.1. CHP İzmir Mitingi.....	56
2.2.1.2. İlçelerde yapılan Miting ve Toplantılar.....	57
2.2.1.3. Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun Radyo Konuşması.....	59
2.2.1.4. Afiş ve Sloganlar.....	60
2.2.2. Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi ve CHP İzmir Adayları.....	61
2.2.3. İsmet İnönü'nün Seçim Beyannamesi.....	63
2.3. SEÇİMLERE KATILAN DİĞER PARTİLER VE ÇALIŞMALARI...	65
BÖLÜM 3: 21 TEMMUZ 1946 GENEL SEÇİM SONUÇLARI VE İZMİR'DE YAŞANAN GELİŞMELER.....	66
3.1. SEÇİM SONUÇLARI.....	66
3.2. MİLLETVEKİLLERİNE GÖRE OY DAĞILIMI.....	69
3.3. SEÇİMDEN SONRAKİ GELİŞMELER.....	71
3.3.1. Seçimlerde Yapılan Usulsüz Uygulamalar.....	74
3.3.2. İzmir'de Seçim Sonuçlarına İtiraz.....	76
3.3.2.1. İzmir Valiliği ve Yüksek Seçim Kuruluna Yapılan İtirazlar.....	76
3.3.2.2. Cumhurbaşkanlığı ve İçişleri Bakanlığına Yapılan İtirazlar.....	79
3.3.2.3. TBMM'ye Gönderilen İtiraz Dilekçesi.....	80
3.3.3. İzmir Valiliği ile DP İzmir Teşkilatı Arasındaki Gerginlik.....	82
3.3.4. Sıkıyönetim Komutanlığının Tebliği.....	85
3.3.5. DP'nin İzmir'deki Protesto Mitingi.....	87
3.3.6. İzmir Basınının Seçim Sonuçlarına Bakışı.....	90
3.3.7. Seçim İtirazlarının Meclise Taşınması.....	93
3.4. 1946 SEÇİM SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	99

SONUÇ	105
KAYNAKÇA	108
EKLER	114
ÖZGEÇMİŞ	149

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım [*1946 Genel Seçimlerinin İzmir'de Uygulanması*] adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

24/07/2013

Nazım ÖZKAR

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

[Nazım ÖZKAR] tarafından hazırlanan *[1946 Genel Seçimlerinin İzmir’de Uygulanması]* başlıklı bu çalışma, *[24/07/2013]* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *[oybirliği]* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *[Tarih]* Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Doç. Dr. İsmet ÜZEN	İmza:
Danışman	: Yrd. Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN	İmza:
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Aydın EFE	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 12/07/2013 tarih ve 2013/14 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hasan AKÇA
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çok partili hayatın ilk tek dereceli seçimleri olan 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri, günümüze kadar pek çok çalışmaya konu olmuştur. Ancak, bazı vilayetler açısından 1946 genel seçimlerinin ayrıca ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Gerek iktidar gerekse muhalefet partilerince her daim önemini koruyan İzmir, bu iller arasındadır. Bu çalışmamızda İzmir'in gerek iktidar gerekse muhalefet için özel bir yerinin olması ve siyasal hedefler doğrultusunda faaliyetlerin en yoğun yaşandığı şehirlerin başında gelmesinden dolayı ayrıca incelenmeye değer bulunmuştur. 1946 genel seçimlerinde, politik mücadele usullerini, propaganda çalışmalarını ve dönemin temel tartışma konularını yoğun olarak içinde barındırması sebebiyle İzmir seçim bölgesi incelenmiştir.

Ülkemiz tarihinde önemli bir yer teşkil eden 1946 seçimleri incelendiğinde, Genel Seçimlerin İzmir'de uygulanmasına ait verilerin, farklı açılardan değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle çalışmanın üç bölüme ayrılması uygun görülmüştür. Birinci bölüm, çok partili hayata geçiş sürecinde iktidar muhalefet ilişkileri, seçim kararının alınması ve partilerin İzmir teşkilatlarını incelemeye ayrılmıştır. İkinci bölüm, seçimler öncesi İzmir'deki siyasal faaliyetler ve partilerin 21 Temmuz seçimlerine kadar olan çalışmalarını ele almaktadır. Üçüncü bölümde ise seçim sonuçları ve seçimler sonrası İzmir'de yaşanan gelişmeler üzerinde durulmuştur.

Bu tez çalışması sırasında, konunun tespitinde ve tez planının hazırlanmasında bana yol gösteren, danıştığım her konuda bana zaman ayırarak teşvik, bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Yüksel Özgen'e, yardımları ile araştırmama katkı sağlayan Doç. Dr. İsmet Üzen'e, yüksek lisans öğrenimim boyunca emeği geçen bütün hocalarıma ve enstitü görevlilerine de teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışmam süresince büyük bir olgunlukla bana sabreden ve desteğini benden esirgemeyen çok sevgili eşime şükranlarımı sunarım.

Nazım ÖZKAR

2013 - Çankırı

Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Başlığı : 1946 Genel Seçimlerinin İzmir’de Uygulanması
Tezin Yazarı : Nazım ÖZKAR
Danışman : Yrd. Doç Dr. Yüksel ÖZGEN
Anabilim Dalı: Tarih
Bilim Dalı :
Kabul Tarihi : 24.07.2013
Sayfa Sayısı : 10 (ön kısım) + 113 (tez) + 36 (ekler)
<p>Bu tezin amacı 1946 genel seçimleri öncesi, yerel siyasetin öneminin artmasıyla birlikte partilerin teşkilatlanmaları, seçim propagandaları, yerel planda iktidar muhalefet sürtüşmesi, seçim sonuçlarının doğurduğu ciddi şüpheler ve itirazları objektif bir gözle değerlendirmek olmuştur. Bir diğer deyişle dönemin temel tartışma konularını yoğun olarak içinde barındıran ve önemli bir merkez olan İzmir’in, 1946 seçimleri sürecinde ülke genelinde ses getiren siyasi mücadelesini ele alıp, demokratikleşme sürecinde Türkiye’nin siyasi rejimine nasıl bir katkısı olduğunun tespiti hedeflenmiştir.</p> <p>Çalışmanın birinci el kaynaklara dayanmasına özen gösterilmiştir. Hem dönemin genel havasını yansıtmaya, hem de dönem gazete/dergi yazarlarının siyasi kimliklerinden ötürü, basında çıkan haber ve makaleleri ön plana çıkaran bir anlayış tercih edilmiştir. Genel olarak 1946 seçimleri öncesi partilerin İzmir’de teşkilatlanmaları, seçim sürecinde yapılan faaliyetler ve seçimlerin sonuçlanmasıyla birlikte yaşanan olağanüstü olaylar gibi konuları araştırdığımız bu tez çalışmasında, daha çok gazetelerden ve dönemin önde gelen isimlerinin anı kitaplarından yararlanılmıştır. Bu yayınlar arasında ulusal basından; Cumhuriyet, Ulus, Vatan, Akşam, Yeni Sabah, yerel basından; Anadolu, İzmir, Yeni Asır gazeteleri temel alınarak incelenmiştir.</p>
Anahtar Kelimeler: CHP, DP, İzmir, 1946 Seçimleri

Çankırı Karatekin University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Tezin Başlığı : 1946 General Selection Analysis In Izmir
Tezin Yazarı : Nazım ÖZKAR
Danışman : Assist. Yrd. Doç Dr. Yüksel ÖZGEN
Anabilim Dalı: History
Bilim Dalı :
Kabul Tarihi : 24.07.2013
Sayfa Sayısı : 10 (front part) + 113 (thesis) + 36 (adds)
<p>The aim of this thesis with the increasing importance of local politics before the 1946 general elections, political parties and other organizations, election propaganda, friction between the local government and the opposition in the election results have been engendered serious doubts and objections to evaluate an objective eye. Izmir, the main discussion topics of the period was an important center in the host intensively. Izmir, in the process of elections, the political struggle of 1946, taking into account that the contribution of the process of democratization is to determine how Turkey's political regime.</p> <p>While care has been taken based on first-hand sources in our study. Reflect the overall ambiance of the period, as well as the period for newspaper / magazine media news and articles for writers of political identity that emphasizes an understanding has been preferred. In our investigation, in general, the activities of the parties in the selection process organized and analyzed in Izmir. Also the extraordinary events that occur after the results of the elections investigated. The leading names in the papers and books of the moment is often used. These publications are in the national press of the Cumhuriyet, Ulus, Vatan, Akşam, Yeni Sabah, the local press, Anadolu, İzmir, Yeni Asır, on the basis of the papers examined.</p>
Keywords: CHP, DP, Izmir, 1946 Election

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ARMHC	Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
a.y.	Aynı yer
bkz.	Bakınız
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
B.	Birleşim
BM	Birleşmiş Milletler
C.	Cilt
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
CHP Ktlg	Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu
Çev.	Çeviren
DP	Demokrat Parti
Dr.	Doktor
D.	Dönem
Fak.	Fakülte
Karş.	Karşılaştırmamız
MKP	Milli Kalkınma Partisi
s.	Sayfa
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
ss.	Sayfa sayısı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMM KD	Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar Dergisi
TBMM TD	Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TPCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
vd.	Ve diğerleri
Yay.	Yayımları

TABLO LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Demokrat Parti İzmir Adayları.....	51
Tablo 2: Cumhuriyet Halk Partisi İzmir Adayları.....	62
Tablo 3: CHP ve DP İzmir Adaylarının Aldığı Oy Sayısı.....	69
Tablo 4: Müstakil Adaylar ve Diğer Partilerin Aldığı Oy Sayısı.....	70

GİRİŞ

1945 yılı uluslararası politika alanında yeni bir güç dengesinin kurulmaya başladığı yıl olmuştur. Almanya'nın Mayıs ayında teslim olması ile Avrupa'da savaş sona ermiş, Avrupa fiilen işgal edilmiştir. Batıda ABD ve İngiliz orduları, Doğuda ise Sovyet ordusunun zaferleri, Avrupa'daki ve dünyadaki yeni bir güç dengesinin ilk belirtileri olmuştur.¹ Sovyetler Birliği, ABD, İngiltere gibi demokrasi cephesinde yer alan bu devletlerin sürekli atılıma geçmesi ve savaş lehlerine döndürmesi, demokratik yönetimlerin otoriter rejimlere karşı başarıları olarak görülmüştür.²

Almanya'nın tüm cephelerde hızla gerilemeye başlaması ve Sovyet Rusya'ya yenilmesi, Müttefiklere yaklaşma çabaları içinde olan Türk hükümetini, dış politikadaki hassas dengeleri gözeterek yeni önlemler almaya itmiştir. Uluslararası siyasetteki gelişmelerin, Türkiye'nin iç siyasetini etkilemesi bu şekilde sürerken, uzun zamandır devam eden tek partili yönetimde, bir takım liberalleşme eğilimleri başlamıştır.³

Uluslararası politikada beliren yeni güç dengesi, Türkiye'nin yalnızca dış politikasını değil iç politika gelişmelerini de yakından etkilemektedir. Müttefiklerin zaferi, otoriter rejimlere karşı demokrat rejimlerin üstün gelmesini simgelemektedir. Avrupa ulusları artık Müttefiklerin etkisi ile demokratik yönetimlere geçme eğiliminde olmuş ve buralarda "demokrasi"ye dayanan rejimler kurulmaya başlamıştır. Bu şartlar altında otoriter rejimlerin Batılı demokrasiler içinde yaşama şansı olmayacağına inanılmış,⁴ tek parti yönetimindeki Türkiye'nin gelişmelere ayak uydurması gerekmiştir.⁵

II. Dünya Savaşı sonrasında, barışı sağlamak amacıyla düzenlenen Yalta Konferansı, aslında büyük devletlerin dünyanın geleceğini masaya yatırmasıydı. BM Güvenlik Konseyi'ndeki oylama sonucunda burada beş ülkeye (ABD, Çin, SSCB,

¹ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi*, Yurt Yayınları, Ankara 1986, s. 380.

² Tefik Çavdar, *Müntehib-i Sani'den Seçmene*, V Yayınları, Ankara 1987, s. 82.

³ Necdet Ekinci, *Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkiler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997, s. 271.

⁴ Koçak, *a.g.e.*, s. 381.

⁵ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007, s. 240.

İngiltere, Fransa) sürekli “*temsil*” ve “*veto*” hakkı verildi. Konferans sonunda kısa bir açıklama yapılmış, Avrupa’da demokratik rejimlerin kurulacağı ortak bir demeçle açıklanmıştır.⁶

Yalta Konferansında alınan bir karara göre ise San Francisco’da, dünya teşkilatını konuşmak üzere yapılacak toplantıya, 1 Mart 1945’den önce Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etmiş, bunun yanında Birleşmiş Milletler Beyannamesini imzalamış ülkeler katılabileceklerdi. Nitekim Türkiye, 23 Şubat 1945’de tarafsızlık politikasına son vermiş, Almanya’ya ve Japonya’ya savaş ilan etmiştir. Bu savaş ilanından sonra Türkiye, Birleşmiş Milletler Beyannamesine imza atma hakkını elde etmiştir.⁷

Türkiye’nin “San Francisco Konferansı”na delege göndermesiyle, Batılı devletlere Türkiye’de demokratik bir yönetimin başlayacağını mesajı verilmiştir.⁸ 1945’te San Francisco’ya giden Türk delegeleri, Reuters Ajansı muhabirine, Türkiye Cumhuriyeti’nin modern demokrasi yolunda ilerlediğini, harpten sonra Türkiye’de her türlü demokratik gelişmelerin hızlandırılacağına dair demeçler vermişlerdir.⁹

San Francisco Konferansı’nın ardından İnönü’nün 19 Mayıs konuşması, muhalefete cesaret veren gelişmeler olmuştur. İnönü konuşmasında, “*Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir.*”¹⁰ demektedir ve yavaş yavaş beliren muhalefet cephesine ve San Francisco Konferansı’na katılan devletlere mesaj göndermekteydi.

Uluslararası siyasal koşulların değişmesiyle Tek Parti Yönetimi, gerek TBMM’de gerek basında, daha hoşgörülü bir tutum içine girmesi, son olarak “Milli

⁶ Yüksel Kaştan, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950)”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 8, sayı: 1, 2006, s. 130.

⁷ Hakan Akbalık, *1946-1950 Döneminde CHP’nin Seçim Çalışmaları*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 2006, s. 20.

⁸ Kaştan, *a.g.m.*, s. 130.

⁹ Akbalık, *a.g.t.*, s. 39.

¹⁰ *Cumhuriyet*, 20 Mayıs 1946.

Şef' İsmet İnönü'nün 19 Mayıs söylevi, 18 Temmuz 1945 günü Milli Kalkınma Partisi (MKP) adıyla yeni bir partinin kurulmasına olanak sağlamıştır.¹¹ Türk siyasal tarihinde bu dönemdeki ilk muhalefet partisi olmanın dışında bir anlam taşıyan MKP, buna rağmen tek-parti döneminin resmen sona erdiğini göstermektedir. Ancak MKP, iktidar tarafından da iktidardan hoşnut olmayan kesimler tarafından da pek fazla ciddiye alınmamıştır.¹² MKP savunduğu görüşler ile hem CHP'ye, hem de II. Dünya Savaşı sonrası dünya siyasetindeki yeni gelişmelere ters düşmüştür.¹³

14 Mayıs 1945'de "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" görüşülmeye başlandı.¹⁴ Toprağı olmayan ya da az toprağı olan çiftçiyi topraklandırma sorunu, Cumhuriyeti kuran kadronun da çok önemseydiği bir konu olmuştur. Türkiye'nin en büyük toplumsal gurubunun köylüler olduğu ve bu köylülerin büyük çoğunluğunun da topraksız olduğu düşünülürse, bu durum doğaldır. Meclis bir takım tartışmalardan sonra bir karma komisyon seçmiş, komisyonun başına da İzmir Milletvekili Rahmi Bey getirilmiştir. Aydın milletvekili Adnan Menderes ise komisyon sözcüsü olmuştur.¹⁵ Komisyon raporunun bazı maddelerine başta komisyon sözcüsü Adnan Menderes olmak üzere Emin Sazak (Eskişehir), Nuri Göktepe (Aydın), Turhan Cemal Beriker (İçel), Ahmet Sungur (Yozgat) ve Atıf İnan (Çankırı), muhalif bir tutum sergilemişlerdir.¹⁶

Meclis'te kendini yavaş yavaş belli etmeye başlayan muhalefet, "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu" nun 17. ve 21. maddelerinin tartışılması sırasında resmen ortaya çıkmıştır. 17. maddenin tartışılması sırasında Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Emin Sazak'tan oluşan muhalefet, teklif edilen yasayı faşist bir uygulama olarak niteleyecek kadar sert itirazlarda bulunmuşlardı.¹⁷ Bu kanunun

¹¹ Ekinci, *a.g.e.*, s. 299.

¹² Koçak, *a.g.e.*, s. 386.

¹³ Ekinci, *a.g.e.*, s. 300.

¹⁴ Mahmut Goloğlu, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Kalite Matbaası, Ankara 1974, s. 315.

¹⁵ Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2007, s. 115.

¹⁶ Goloğlu, *a.g.e.*, s. 322-323.

¹⁷ Bu kanuna muhalif kalan milletvekillerinin sert eleştirileri, Ziraat Vekili Şevket Raşit Hatipoğlu'nu, Ağustos 1945'te istifa etmek zorunda bıraktı. Yerine bu kanuna aynı derecede sahip çıkacak ve onun ideolojisi savunacak biri beklenmesine rağmen bu kanuna en çok muhalefet edenlerden biri olan Cavit Oral Ziraat Vekili olmuştur. (Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1993, s. 350).

tartışılması sırasında, gelecekteki ana muhalefet partisinin de kimlerden oluşacağı az çok belli olmuştu.¹⁸

Bununla birlikte, daha “Çiftçiye Topraklandırma Kanunu” görüşmeleri sırasında, 1945 yılı Bütçe Kanunu da TBMM’ye sunulmuş ve yasa hakkında önemli tartışmalar olmuştur.¹⁹ Bu tartışmaların önemi, muhalefet cephesini bir araya topluyor olmasındadır.²⁰ Nitekim 1945 Yılı Bütçe Kanunu Tasarısı üzerindeki görüşmelerde bu durum daha açık olarak ortaya çıkmıştır. Yıllardan beri Tek Partili Cumhuriyet düzeni içinde TBMM’deki oylamalarda hiç aleyhte ya da çekimser oy kullanmamış olan milletvekilleri, alışılan bu durumun tersine yeni bir muhalefet hareketiyle karşı karşıya gelmişlerdi. TBMM’de artık Celal Bayar öncülüğünde küçük çaplı bir muhalefet hareketi vardır.²¹

Türkiye, dünya çapında ortaya çıkan demokratik düzen akımına uyarak hızla çok partili cumhuriyet düzenine doğru gitmekte idi. Savaş yılları boyunca hükümeti ve CHP’yi eleştiremeyen daha çok dünya politikası üzerine haberlere yer veren gazetelerin de durumu değişmişti.²² Gazeteler alabildiğine, rahatça hükümeti eleştirmiş, yeni partilerin kurulacağı söylentileri gazete sayfalarında bol miktarda yer

¹⁸ Tefik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Yayınevi, Ankara 1999, s. 409; Bütçe hakkındaki oylamaya 373 milletvekili katılmış, 368’i kabul oyu, 5’i de aleyhte oy kullanmıştır. Aleyhte oy verenler milletvekilleri şunlardır: Celal Bayar (İzmir), Adnan Menderes (Aydın), Refik Koraltan (İçel), Fuat Köprülü (Kars), Emin Sazak (Eskişehir). Bütçe için yapılan oylama bitince Başbakan Şükrü Saraçoğlu tekrar kürsüye çıkıp: “Ben arkadaşlarımdan rica ederim, bütçe kabul edilmiş olduğuna göre hükümete olan güvenlerini oylarıyla bir kez daha gösterebilirler” demiş, Başbakan’ın güven isteği üzerine tekrar oylama yapılmıştır. Fakat bu kez aleyhte oy kullananların sayısı; Hikmet Bayur ve Recep Peker’in oylarıyla 7’ye yükselmiştir. (Goloğlu, a.g.e., s. 353-354); Burada Recep Peker’i diğer muhaliflerden ayrı tutmak gerekir. Zaten kendisi de Celal Bayar ve arkadaşları ile birlikte olmadığını açıklamak için oylamadan sonra kürsüye gelerek aleyhte oy kullanma sebeplerini izah etmiştir. Metin Toker, Peker’in muhalif tutumlarının 1945 bütçesinden önce de var olduğunu, bu tutumunun asıl gerekçesinin ise başbakanlığı arzu etmesinden ileri geldiğini kaydeder. (Metin Toker, *Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1990, s. 54).

¹⁹ Koçak, a.g.e., s. 384.

²⁰ Metin Toker, o günlerde meclisteki havayı şu sözlerle anlatmıştır: “Yedi aylık bütçenin Mecliste ele alınması genel kurulu bir anda Birinci Meclisin havasına soktu. Rahat ve sert tenkitler yapılıyor, milletvekilleri memleketin dertlerini dile getiriyorlardı. Daha önemlisi, bu tarz konuşmaları eski alışkanlıklarının sonucu önlemek isteyen veya kinayan ‘müfritleri’ Milli Şefin aldığı ve son 19 Mayıs nutkunda üstüne bir defa daha bastığı tutumuyla birdenbire pek ‘mutedileşirmiş’ olan arkadaşları tersliyorlar, azarlıyorlar, özgürlüğün savunmasını yapıyorlardı.” (Toker, a.g.e., s. 62).

²¹ Goloğlu, a.g.e., s. 344.

²² Nadir Nadi, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1991, s. 24.

almıştır. TBMM’de ise Çiftçi Topraklandırma Kanunu Tasarısının maddelerinin görüşülmesinde muhalefet gelişmeye devam etmiştir.²³

Toprak Kanunu Tasarısı görüşmelerinde başlayıp Bütçe görüşmelerinde şiddetlenerek devam eden muhalefet, Çiftçi Topraklandırma Kanunu’nun kabulü üzerine açıkça ortaya çıkmıştır. Dörtlü Önerge’nin verilmesi ise artık muhalefet cephesinin kamuoyu tarafından da bilinmesini sağlamıştır.²⁴ 7 Haziran 1945’te Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan “Dörtlü Takrir” diye ünlene önergeyi CHP Meclis Grubu Başkanlığı’na sundular. Önergede CHP’nin ve 1924 Anayasası’nın en temel ilkesinin demokrasi olduğuna vurgu yapılıyor ve bütün dünyada özgürlük ve demokrasi akımlarının tam bir zafer kazandıkları belirtilmiştir. Milli hâkimiyetin tam olarak sağlanması için Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde, muhalefet hareketinin var olmasına engel kanunlarda biran önce değişiklik yapılması ve bütün parti çalışmalarının da yine aynı şekilde demokratik ilkeler çerçevesinde yeniden düzenlenmesi istenmiştir.²⁵

11 Haziran 1945’te yani önergenin parti grubunda görüşülmesinden bir gün önce, CHP Genel İdare Kurulu toplantı yapmış, bu toplantıda önerge konusunda iki ayrı görüş ileri sürülmüştür. Bu görüşlerden ilki, önergeyi sahiplerine geri aldirmek; ikincisi ise önergeyi reddedip önerge sahiplerini susturmaktır.²⁶ Toplantıya başkanlık eden İnönü ise muhalif milletvekillerinin isteklerini uygun bulmakla birlikte gelenen

²³ Goloğlu, *a.g.e.*, s. 355.

²⁴ *a.g.e.*, s. 363.

²⁵ Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, s. 409-410; Barutçu’ya göre takrir sahiplerinin maksadı yeni bir partiye zemin hazırlamaktır: “*Bu takririn bendeki intibası şudur; parti içinde fraksiyon sancıları başlamıştır. Tek partinin zararlı olduğu ve bu zararı Müstakil Gurup mekanizmasının bertaraf edemediğini takirde söylüyorlar ve sonra da şifahi olarak partiden çıkmayacaklarını söylüyorlar. Halbuki takirde istedikleri yeni bir partinin programıdır.*” (Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar (Milli Mücadeleden Demokrasiye)*, Cilt: 2, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2001, s. 739); Celal Bayar o dönemde parti kurmak gibi bir amaçlarının olmadığını açıklamış olsa da Barutçu bu beyanı samimi bulmamış; Matbuat Kanunu, Cemiyetler Kanunu gibi yeni partinin kurulmasının önündeki engelleri kaldırıp, daha sonra da partiyi kurmak maksadında olduklarını belirtmiştir. Bu açıklamadan sonra böyle bir yol seçilmesinin sebebini ise şöyle izah etmiştir: “*İstedikleri ıslahat dedikleri şeyler yapılmazsa o zamanda biz dedik yapmadılar diyecekler. Bu, partiden ayrılmak için, partiyi ikiye ayırmak için vesile olabilir. Derler ki bizler asıl Atatürk’ün idealine sadık arkadaşlarız. Partiden biz ayrılmıyoruz. Onlar bizden ayrılıyorlar. Atatürk’ün prensiplerinden ayrılıyorlar. Onları yola getiremedik ilk kuruluş esaslarına dönelim dedik anlatamadık... diyecekler. Ve bu fraksiyon zaruri olacaktır.*” (*a.g.e.*, s. 740).

²⁶ Toker, *a.g.e.*, s. 66.

noktayı bir muhalefet partisinin kurulması adına iyi bir fırsat olarak görmüştür.²⁷ Toker, muhalefetin partileşme süreciyle ilgili olarak, İnönü ve Bayar ile yaptığı görüşmelerde aynı noktaya temas etmiştir: “İnönü muhalefet partisini Bayar’ın kurmasını istediğini, onu teşvike çalıştığını saklamamıştır. Bayar da, kendisine ısrarlarda bulunulduğunu bildirmiştir.”²⁸

İktidar, böyle bir muhalefeti iki sebeple teşvik etmekteydi. Birincisi, bir muhalefet partisinin ortaya çıkmasıyla, “CHP’nin totaliter bir parti olduğu eleştirisini karşılamış olacaktı”, ikinci olarak da “partiyi içeriden zayıflatan, partiden memnun olmayan” bu milletvekillerinin partiden ayrılmaları sağlanacaktı.²⁹

12 Haziran 1945’te Dörtlü Takrir Meclis grubunda tartışılmış ve İnönü’nün isteği ile reddedilmiştir.³⁰ Dörtlü Takrir’in reddedilmesindeki esas sebep tartışmalıdır. Karpat’ın bu konudaki değerlendirmesi şöyle olmuştur:

“Bu ret kararıyla 1945 baharında Halk Partisi’nin yaptığı bütün hürriyet vaatleri yine Halk Partisi tarafından inkâr edilmiş oluyordu. Halk Partisi çoğunluğunun siyasi hürriyetleri birden vermeyi fazla aşırı bir hareket olarak gördüğü düşünülebilir veya Halk Partisi ileri gelenleri gerçek bir muhalefet partisinin kurulmasına imkân vermek için önergeyi kasten reddetmiş de olabilirler.”³¹ Böylece önerge sahiplerine partiden er geç ayrılmak için bir sebep verilmiş oluyordu. Gerçekten de hemen birkaç ay sonra Halk Partisi’nin aldığı demokratik tedbirlerin hepsi veya bir kısmı o grup toplantısında kabul edilmiş olsaydı. Önergede ileri

²⁷ Toker, *a.g.e.*, s. 67.

²⁸ a.y.

²⁹ Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 487.

³⁰ Koçak, *a.g.e.*, s. 386; Önerge 12 Haziran 1945’te Parti Meclis Grubu’nda Grup Başkan Vekili General Kazım Özalp’in başkanlık ettiği toplantıda yedi saat görüşülmüştür. Önerge grupta görüşüldükten sonra Saraçoğlu, önerge sahiplerinden önergeyi geri almalarını istemiştir. Barutçu, Başbakanının bu talebi üzerine Dörtlü Takrir’i veren milletvekillerinin tereddüt yaşadığını şu sözlerle ifade etmiştir: “Bir sırada oturan Celal Bayar, Koraltan, Köprülü, biran için durakladılar. Köprülü kabule can atar gibi fırladı. Celal Bayar, Köprülü’yü eteğinden tutup çekti ve bir şeyler fıslıladı. Bir müddet sükut geçti. Kürsüden inmiş olan Başbakan sözünü tekrarladı. ‘Takriri arkadaşımız geri alıyorlar mı’ diye sordu. Bu defa üçlerin sırasından, ‘hayır’ cevabı yükseldi.” (Barutçu, *a.g.e.*, s. 744).

³¹ Benzer bir tespit için bkz. Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitapevi, Ankara 1990, s. 11.

sürülen isteklerin çoğu karşılanmış ve böylece önerge sahiplerinin partiye karşı eleştirel bir tavır almaları için sebep kalmamış olacaktır.”³²

Dörtlü Takrir, bir siyasi parti kurulmasına kadar giden süreci başlatması, dolayısıyla çok partili hayatın temellerini atması bakımından her zaman önemini korumuştur.³³

Çok partili siyasi hayata geçiş için CHP'nin tavrını, Başbakan Şükrü Saraçoğlu 5 Eylül 1945'de verdiği bir demeç ile açıktan belli etmeye başlamıştır. Saraçoğlu burada; MKP'nin kurulmasına hiçbir engel çıkarılmadığını aynı şekilde başka partilerin kurulmasında da bir sakınca olmadığını söylemiş ve tek dereceli seçim gibi demokratik ölçülerde bazı düzenlemelerin olabileceğine dair açıklamalarda bulunmuştur.³⁴

Yeni bir parti kurulması için Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 1 Kasım 1945'de Meclisin açılış konuşmasında gayet açık ifadelerle çağrıda bulunmuştur. İnönü burada demokratik hayat için denetlemeyi sağlayacak muhalefet partilerinin gerekli olduğunu ifade etmiştir. Bu konuşma yapıldığı sırada MKP kurulmuştu fakat böyle bir parti yokmuş gibi konuşan İnönü,³⁵ milletvekillerine şöyle seslenmiştir:

“Demokratik karakter bütün cumhuriyet devrinde prensip olarak muhafaza olunmuştur. Diktatörlük prensip olarak, hiçbir zaman kabul olunmadıktan başka, zararlı ve Türk milletine yakışmaz olarak, daima itham edilmiştir... Bizim tek eksiğimiz hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda geçmiş tecrübeler vardı. Hatta iktidarda bulunanlar tarafından teşvik olunarak teşebbüse girişilmiştir. İki defa

³² Karpat, *a.g.e.*, s. 233-234.

³³ Suavi Tuncay, *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1996, s. 144.

³⁴ Ekinci, *a.g.e.*, s. 302.

³⁵ Milli Kalkınma Partisi'nin İnönü tarafından ciddiye alınmamasını Osman Akandere iki nedene bağlamaktadır: “Birinci neden; Milli Kalkınma Partisi'nin savunmuş olduğu görüşlerin, batı karşıtı İslamcı unsurlara dayanmasıdır. Bu da hem Cumhuriyet Halk Partisi'nin hem de savaş sonrası dünya düzeninin ruhuna aykırı düşmesidir. İkinci neden ise: İnönü'nün 1930'da olduğu gibi Cumhuriyet Halk Partisi'nin içinden çıkmış bir “kontrol partisini” düşlemiş olmasıdır” (Osman Akandere, “İkinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Çok Partili Hayata Geçişte Kurulan İlk Muhalefet Partisi “Millî Kalkınma Partisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 4, 1999, s. 201-202).

memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir.³⁶ Fakat memleketin ihtiyaçları sevkiyle, hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde, başka siyasî partinin de kurulması mümkün olacaktır”³⁷

Dörtlü Takrir’in reddedilmesiyle birlikte Adnan Menderes ve Fuat Köprülü basın yoluyla düşüncelerini halka duyurma yoluna gittiler. Özellikle Vatan gazetesinde oldukça sert eleştiriler içeren yazılar yazmaya başladılar.³⁸ Genel Başkan Vekili Şükrü Saraçoğlu’nun başkanlık ettiği 21 Eylül’de toplanan Parti Divanında, Aydın Milletvekili Adnan Menderes ve Kars Milletvekili Fuat Köprülü’nün CHP’den çıkarılmaları kararı alınmıştır.³⁹ Dörtlü Takrir’de Menderes ve Köprülü’yle beraber imzası bulunan Celal Bayar, Partiden çıkarılan iki arkadaşı ile aynı düşünceleri paylaştığını belirterek, İzmir Milletvekilliğinden istifa ettiğini Meclis Başkanlığına bildirmiş,⁴⁰ istifasına dair gazetelere herhangi bir açıklamada bulunmamıştır.⁴¹ Dörtlü Takrir’de imzası bulunan son milletvekili Koraltan ise 27 Kasım’da toplanan CHP Meclis Grubu’nda, partiden çıkarıldı.⁴² Böylece Dörtlü Takrir’in üç üyesi CHP’den çıkarılmış, diğeri ise kendi isteği ile milletvekilliğinden istifa etmiş bulunuyordu. Bu dört isim çok kısa bir süre sonra kendi aralarında birleşerek, düşüncelerini mecliste daha rahat savunabilecekleri bir parti kurmak için çalışmalara başlayacaklardı.⁴³

³⁶ Bu iki teşebbüsten kasıt daha önce kurulan TPCF ve SCF’dir. İnönü, Barutçu’ya, bu iki teşebbüs ve az çok kendini belli eden yeni oluşum için şunları ifade etmiştir: “*Terakkiperver Fırkası’nı bizim arkadaşlarımız teşkil ettiler. Şeyh Sait isyanı bizi korkuttuğu için yeni olan inkılabı sıyanet endişesiyle bu fırkayı kapamak iyi bir şey olmamıştır. Bu işi himaye edecektik. Hata ettik. Himaye etmiş olsa idik şimdi bu anane de yerleşmiş olacaktı. Serbest Fırka teşebbüsüne gelince, bunu ben telkin ettim. Bu lüzumu Atatürk’e ilk ben anlattım. Çünkü kendi fırkamızın içinde zaman zaman kendini gösteren tezahürlerden usanmış idik... Serbest Fırka teşekkül etti. Fethi Bey 1931’de iktidara gelmek istiyordu. Kendisine 1935’de iktidara gelmek üzere çalışmasını ve 1935’de iktidarı kendi elimle teslim edip muhalefete geçmekle nöbet değiştireceğimizi söyledim. Bu da onun hatası oldu... Hata ettik. Her ne pahasına olursa olsun himaye edecektik ve ikinci partiyi yaşatacaktık. Yaşatsaydık şimdi bu eksikliğimiz de olmayacaktı.” (Barutçu, a.g.e., s. 730-731).*

³⁷ TBMM TD, Dönem: 7, Cilt: 20, Birleşim: 1, s. 7. (1 Kasım 1945).

³⁸ Erol Tuncer, *1946 Seçimleri*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara 2008, s. 27.

³⁹ *Cumhuriyet*, 22 Eylül 1945.

⁴⁰ *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1945.

⁴¹ Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Rey Yayınları, Cilt: 4, İstanbul 1970, s. 36.

⁴² *Cumhuriyet*, 28 Kasım 1945.

⁴³ Aydemir, *Menderes’in Dramı*, s. 127.

Muhafif milletvekillerinin CHP'den çıkarılmasından sonra basında bu milletvekillerine şiddetli saldırılar yer almaya başlamıştı. Bir süre, bu eleştirel yazılar devam etmiş fakat yeni bir parti kurulacağını basında yer almasıyla ılımlı yazılar gazetelerde görülmeye başlamıştır.⁴⁴ Bayar'ın yeni partinin yakında kurulacağını söylediği 1 Aralık tarihinden⁴⁵ iki gün sonra Falih Rıfkı Atay, Ulus'taki köşesinde, “*Celal Bayar'ın Kemalizm davasına ve Türk devrim geleneklerine uygun bir muhalefet partisi kurmaya ve işletmeye muvaffak olmasını biz de en aşağı kendisi ve arkadaşları kadar dilemekteyiz. Bayar, partimizde fazilet, dürüstlüğü ve ülkücülüğüyle şöhret kazanmıştır.*”⁴⁶ diyerek memnuniyetini ifade etmiştir.

Parti programını hazır olduğunda diğer kurucularında onayını alarak İsmet İnönü'yü ziyaret eden Bayar, laiklik ve dış politika konusundaki sorulara cevaplar vermiştir. Bu görüşmenin bir bölümünü Toker şöyle aktarmaktadır:

“-*Terakkiperverlerde olduğu gibi, 'itikadat-ı diniyeye biz riayetkârız' diye bir madde var mı?*

- *Hayır, Paşam, laikliğin dinsizlik olmadığı var.*

- *Ziyanı yok. Köy Enstitüleriyle, ilkokul seferberliğiyle, uğraşacak mısınız?*

- *Hayır*

- *Dış politikada ayrılık var mı?*

- *Yok*

- *O halde, tamam.*”⁴⁷

İnönü ile Bayar görüşmesinde konuşulanlara bakıldığında iki liderin irtica konusunda hassasiyet ve dış politikada ayrı düşmeme noktasında anlaşmış olduğu görülmektedir. DP, İnönü'nün desteğini yitirmemek için bu konularda dikkatli davranmaya çalışmıştır.

⁴⁴ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, 4. Baskı, Ankara, 1991, s. 305.

⁴⁵ Toker, *a.g.e.*, s. 40.

⁴⁶ Falih Rıfkı Atay, “Yeni Bir Muhalefet Partisi”, *Ulus*, 3 Aralık 1945.

⁴⁷ Toker, *a.g.e.*, s. 80-81.

BÖLÜM 1:

1946 GENEL SEÇİMLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE İZMİR'DE PARTİLERİN ÖRGÜTLENME SÜRECİ

1.1. İKTİDAR MUHALEFET İLİŞKİLERİ

Demokrat Parti, 7 Ocak 1946'da resmen kurulmuştur. Refik Koraltan, İçişleri Bakanlığına partinin kuruluşu ile ilgili resmi başvuruyu yapmış, aynı gün işlemler tamamlanarak İçişleri Bakanı Hilmi Uran, DP'nin kurulduğunu resmi olarak açıklamıştır.⁴⁸

DP'nin kuruluş günlerinde SCF gibi iktidarla anlaşmalı bir parti olduğu söylentileri yöneticileri zor durumda bırakmıştır.⁴⁹ DP'li yöneticiler 7 Ocak tarihindeki ilk basın toplantısında bu soruları yanıtladılar. DP'nin de SCF gibi suni bir parti olup olmadığının sorulması üzerine Bayar şunları söylemiştir: “*Serbest Fırka dahi bir muvazaa partisi değildi. Muvazaa hafifliktir. Ne bunu teklif edecek, ne de bu teklifi kabul edecek kimseler olmadığı gibi, memleketin muvazaalı işlere de tahammülü yoktur.*”⁵⁰

Kuruluşundan iki ay sonra DP, o zaman sayısı altmış üç olan il merkezinin on altısında ve otuz altı ilçede şube açmıştı. Bu yavaş bir gelişmeydi. Çünkü SCF gibi bu yeni partinin de gerçek bir muhalefeti temsil etmediği düşüncesi, basında bol miktarda yer almış, DP'nin teşkilatlanma sürecinde en büyük engel olarak öne çıkmıştır. Yaygın olan bu görüşü düzeltmek için gerek CHP milletvekilleri gerekse DP'liler muhalefetin suni olmadığını pek çok kez açıklamak zorunda kaldılar.⁵¹ DP'nin kuruluşunun ilk aylarında iktidar muhalefet ilişkileri ılımlı bir havada devam

⁴⁸ *Cumhuriyet*, 8 Ocak 1946.

⁴⁹ Toker, *a.g.e.*, s. 83

⁵⁰ Bayar'ın konuşmasının devamı şöyledir: “*Ne yapılmışsa iyi niyetle ve inkılabı kurmak ve korumak için yapılmış ve bence zamanın en mükemmel tedbirleri alınmıştır. Fakat yeni bir devir gelmiştir ve bu devrin işlerini devrin zihniyetiyle yürütmek zamanı gelmiştir. Mazinin mesuliyetleri varsa bizim hisselerimiz şunun, bunun mesuliyetinden az değildir.*” (*Cumhuriyet*, 8 Ocak 1946). Bu ılımlı açıklamalar yerini çok kısa bir süre sonra sert bir muhalefete bırakacaktır.

⁵¹ Karpaz, *a.g.e.*, s. 240.

etmiştir. İktidar muhalefet arasındaki bu ılımlı hava, DP'nin suni bir muhalefet olduğu iddialarının en büyük sebebi olmuştur.⁵²

Çok partili sisteme geçilmesinden sonra ilk aylardaki kuruluş sıkıntılarını atlatan DP gelişimini hızlandırdı. CHP ise karşısında ciddi bir muhalefet partisinin bulunduğunu fark etmeye başlamış, böylelikle iktidar muhalefet arasındaki ılımlı hava yavaş yavaş dağılmıştır. Anadolu Ajansı bültenleri ve radyoda DP'nin teşkilatlanmasıyla ilgili haberlere artık rastlanmaz olmuş, ancak Falih Rıfkı Atay'ın dozajı gittikçe artan eleştirileri yayınlanmaya başlamıştır.⁵³ Ahmet Emin Yalman, değişen siyasi havayı şöyle değerlendirmiştir:

*Demokrat Parti, ikinci parti diye resmen kabul edilmişti. Memleketin ikinci bir partiye ihtiyacı olduğunu İnönü yıllık nutkunda en keskin bir dille ileri sürmüştü fakat tek parti muhiti, eski saltanattan gönül hoşluğu ile vazgeçmeğe hiç de razı değildi.*⁵⁴

DP'nin ilk aylardaki sıkıntılarını atlatıp teşkilatlanmaya hız vermesi CHP iktidarını tedirgin etmişti.⁵⁵ CHP ileri gelenleri duruma müdahale edilmesi gerektiğini dillendirmeye başladılar. İleri sürülen en uygun görüş seçimlerin öne

⁵² Taner Timur, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1991, s. 25.

⁵³ Toker, *a.g.e.*, s. 89; İzmir gazetesi de bu tavır değişikliğini şöyle değerlendiriyordu: “*Demokrat Parti kurulduğu zaman Halk Partisi tarafından iyi karşılanmıştı. Ulus gazetesi, partisinin memnurluklarını günlerde ifade etti. Ajans ve radyo gazetesi yeni kurulan müteşebbis heyetlerine varıncaya kadar D. Partiden bahsetti. Fakat bu hal fazla devam edemedi... Havadaki bu ani değişikliğe sebep ancak ve ancak telaş ve endişedir. D. Partiyi önceleri iyi karşılayan H. Partisi, D. Partinin demokrasinin süsü olduğunu ve öyle kalacağını zannediyordu. Şimdi ondan korkuyor, zira onun demokrasinin ta kendisi olduğunu gördü ve milleti temsile namzet olduğunu anladı.*” (Dinç A. Okuldaş, “Halk Partisine Bir Çift Söz”, *İzmir*, 1 Temmuz 1946).

⁵⁴ Yalman, *a.g.e.*, s. 52; Burada İsmet İnönü'nün çok partili hayat konusunda kararlılığı çok önemlidir. Gerçekten de DP kurulduktan sonra İnönü'ye pek çok partili uyarılarda bulunmuştu. Açılan yeni hayat içinde şahsının hücumlara maruz kalacağı, otoritesinin sarsılacağı, kendisine yapılmayanın bırakılmayacağı dönemin tanınmış simaları tarafından kendisine pek çok kez söylenmiştir. (Toker, *a.g.e.*, s. 91). Barutçu'da hatıralarında pek çok yerde İnönü'ye yapılan bu telkinlerden bahseder. Barutçu, CHP'lilerin bu telkinleri ve DP'nin hücumları karşısında dönemin siyasi havasını şöyle anlatır: “*Halbuki İnönü olmasa, Demokratların kökünü kazıyacak militan partililer en nüfuzlu mevkilere tesirlerini uzatacak durumdadırlar. İnönü haklı olarak birkaç defa vesile düştükçe tekrar eder: 'Onlar benim sağlığıma dua etsinler.'*” (Barutçu, *a.g.e.*, s. 774).

⁵⁵ Ekinci, *a.g.e.*, s. 322.

alınmasıydı. 1947’de yapılacak seçimler birkaç ay içinde yapıldığı takdirde henüz teşkilatlanmasını tamamlayamayan DP, seçimleri kaybedecekti.⁵⁶

DP Genel Başkanı Celal Bayar’ın, 23 Nisan tarihinde Tasvir gazetesine seçimlerin erkene alınabileceğine dair verdiği demeç,⁵⁷ iktidarın eline önemli bir koz vermiştir. 26 Nisan 1946 tarihinde toplanan CHP Meclis Grubu, o yılın Eylül ayında yapılması gereken belediye seçimlerinin Mayıs ayına alınmasını, TBMM’ye teklif etmeyi kararlaştırdı.⁵⁸

29 Nisan’da Meclis Genel Kurulu’nda görüşülen teklif sert tartışmalara sebep olmuştur. Muhalefet milletvekilleri itirazlarda bulundular. Menderes, İnönü’nün 1 Kasım 1945 söylevini anımsatarak; *“böyle önemli bir karar alınırken sebeplerinin etrafı ile milletçe bilinmesi gerekirdi. Aksi halde bu tasarının demokratik şekilleri muhafaza edilerek tek parti idaresinin idame edilmek istenmesi maksadıyla hazırlanmış olduğuna hükmetmek maalesef zaruri olur”*⁵⁹ demiştir. Menderes, konuşmasının devamında İnönü’nün 1 Kasım söylevindeki; *“Tek eksiğimiz karşı partilerin olmayışıdır. (...) Memleketin iç hayatında bu tedbirleri aldığınızdan sonra yeni seçim için tabii olarak bir buçuk sene kadar geçecektir. Bu zaman, milletin yeni seçime bir hazırlık devri olacaktır.”* sözlerini hatırlatarak, henüz kanunların

⁵⁶ Nadi, a.g.e., s. 281.

⁵⁷ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınları, İstanbul 1976, s.19; Bayar burada; *“Seçimler önümüzdeki seneden evvel de yapılacak olsa yukarıda işaret ettiğim şartlar (tek dereceli seçim, kanunsuz müdahalelere son vermek) yerine getirilmişse derhal iştirak edebilecek vaziyetteyiz”* demişti.

⁵⁸ *Vatan*, 27 Nisan 1946; F. Rıfki Atay, Ulus’taki sütununda Celal Bayar’ın Tasvir gazetesine verdiği demece atıfta bulunarak DP’nin seçimlere hazır olduğunu bildirdiğini, iç ve dış gelişmelerin de etkisiyle seçimlerin vakit kaybetmeden yapılması gerektiğini şu sözlerle ifade etti: *“... Burada akla gelecek tek sual, muhalefet partilerinin yeni seçimler için hazır olup olmadıklarıdır. Demokrat P. lideri C. Bayar’ın Tasvir gazetesinin 23 Nisan tarihli sayısında çıkan demeci, hiç kimsenin bu sual üzerinde oynamasına müsaade etmeyecek kadar açıktır. C. Bayar diyor ki: ‘Seçimler önümüzdeki seneden evvel de yapılacak olsa yukarıda işaret ettiğim şartlar yerine getirilmişse derhal iştirak edebilecek vaziyetteyiz.’ Bayar’ın ‘yukarıda işaret ettiğim şartlar’ dediği şartlar, seçimin tek dereceli olması ve kanunsuz müdahaleler yapılmamasıdır. Birinci şart Kurultay karar verince yerine gelmiş olacaktır. İkinci şartın uzak bir ihtimal olarak bile öne sürülmesi için hiçbir sebep yoktur. Bu bakımdan herhangi bir inanca yer vermeyi dahi, Cumhuriyet H. Partisinin dürüstlüğü ve siyasi anlayışlar geleneği hesabına küçüklük sayarız... Yeni seçimler, memlekette dört yıllık, şüphe ve tartışma götürmez bir kararlılık devri açacaktır. Bu dört yıllık devrin, gerek dış meseleler, gerek milli kalkınma meseleleri bakımından çok büyük ehemmiyeti vardır ve ne kadar erken başlarsa o kadar isabetli olacaktır.”* (Falih Rıfki Atay, “Yeni Seçimlere Doğru”, *Ulus*, 27 Nisan 1946).

⁵⁹ *TBMM TD*, D. 7, C. 22, B. 45, s. 217; Cumhuriyet gazetesi, seçimlerin öne alınması dolayısıyla meclisteki gergin havayı; *“Mecliste İki Partinin İlk Tartışması”* manşetiyle duyurmuştur. (*Cumhuriyet*, 30 Nisan 1946).

değişmediğini ve neredeyse hiçbir tedbirin alınmadığını söylemiş, muhalefete yeni seçimlere hazırlık için kısa bir zaman diliminin çok görüldüğünü ileri sürmüştür.⁶⁰

DP belediye seçimlerine katılıp katılmama tereddüdü içinde bulunurken Celal Bayar, 30 Nisanda İzmir’de gazetelere yaptığı açıklamada henüz karar verilmediğini bildiriyordu.⁶¹ Bu devrede DP Genel Merkezinde idareciler toplantı üzerine toplantı yapmış, teşkilatlarının seçimlere katılıp katılmama konusundaki görüşlerini dinlemişlerdi. Teşkilatlar, genel itibariyle seçimlere katılmaktan yanaydılar. Bayar ise henüz pek çok yerde teşkilatlanma tamamlanmadığı için seçimlere katılmayı uygun görmemiştir.⁶²

Nihayet görüşmeler Bayar’ın isteği doğrultusunda sonuçlandı. DP, 8 Mayıs 1946’da belediye seçimlerine katılmayacağını açıklamış ve kararını aynı tarihte tüm teşkilatlarına bildirmiştir.⁶³

DP seçimlere katılmamakla birlikte, 22 Mayıs’ta bir açıklama yaparak kendilerine yakın vatandaşların oylarını diledikleri biçimde kullanmasını istemiştir.⁶⁴ Yapılan açıklamada seçmenlerin sandığa gidip gitmemek konusunda serbest olduğunun belirtilmesinde; “*İnönü’nün olağanüstü kurultayda, seçime katılmamakla*

⁶⁰ TBMM TD, D. 7, C. 22, B. 45, s. 217.

⁶¹ Toker, a.g.e., s. 101; Bayar’ın İzmir’de bulunduğu sıralarda İnönü’de bir yurt gezisine çıkmıştır. İnönü, genel seçim tarihinin de yakın olduğunun ilk işaretini bu yurt gezisinin Akşehir durağında şu sözlerle vermiştir: “*Memleket idaresini ve politikasını içerde ve dışarıda kararlı bir hale getirmek için yeni büyük seçimlere karar verdik. Dünya vaziyeti kararsız ve karanlık olarak uzun bir sürünceme devresine girmiş görünüyor. Bu devrede Türk politikasının hangi istikamette olduğunun içerde ve dışarıda açık bir surette belli olması lazımdır.*” (Toker, a.g.e., s. 102).

⁶² Toker, a.g.e., s. 102.

⁶³ *Vatan*, 9 Mayıs 1946; Bayar, 13 Mayıs tarihli bir genelgeyle, partisinin seçimlere katılmama gerekçesini iki nedene dayandırdı: “*1) Milli iradenin gereği gibi tecellisini engelleyen kanuni hükümler kaldırılmadan seçimlere gidilmiş olması ve 2) İddia edici başka sebep görülmediği halde, seçimlerin öne alınmasıyla güdülen maksadın, partilerin teşkilatlanması için kısa bir zaman dahi bırakılmak istenmemesi.*” *Cumhuriyet*, 14 Mayıs 1946; Bu dönemde; İnönü ve Bayar arasında o zaman gizli tutulmuş olsa da Çankaya’da görüşmeler olmuştur. Belediye seçimlerinin öne alınması üzerine yapılan görüşmeyi Toker şöyle aktarmaktadır: “*İnönü dedi ki: ‘Bugün sizin elinizde belediye var mı? yok! Bütün belediyeler eski sistem üzerine bizim. Genel Seçimlere gidilirken bazı belediyeleri kazanmanız size fayda sağlamaz mı? Birazı size geçer denge kurulur. Niçin itiraz ediyorsunuz?’ Bayar’ın cevabı şöyle oldu: ‘Lütfunuza teşekkür ederim. Ama her şeyi zamanında yapalım, daha iyi.’” (Toker, a.g.e., s. 101).*

⁶⁴ *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 1946.

vatan hainliğinin eşdeğer olduğu anlamını taşıyan uyarısı etkili oldu.”⁶⁵ Ayrıca Celal Bayar’ın, İnönü’nün bu açıklamalarını DP’nin kapatılabileceğine ilişkin bir tehdit olarak algıladığı da ileri sürülmektedir.⁶⁶

Partilerin aday listeleri 23 Mayıs tarihinde ilan edilmiştir. Seçimlere katılmayan DP, teşkilatlarına seçimleri kontrol edilmesi konusunda uyarılarda bulunmuştur.⁶⁷ DP, iktidarın tavrından çekinerek açıktan yapamasa da seçimlere katılmama çağrısı yapmıştır. Çünkü seçimlere katılımın düşük olması, halkın seçimlere katılmayan DP’yi desteklemesi anlamına gelecek, bu yönüyle de DP’nin gücünü ortaya koyacaktı.⁶⁸

Belediye seçimleri 26 Mayıs 1946’da yapıldı. Seçim yurt genelinde ufak tefek olaylar dışında genellikle sakin geçmekle birlikte,⁶⁹ İzmir’de DP’li sandık görevlilerinin seçimlerde usulsüzlükler yapıldığına dair yaptığı itirazlar ve çıkan tartışmalar bazı gazetelerde yer almıştır.⁷⁰

DP’nin belediye seçimlerine katılmamasından dolayı, seçimlere katılım oranının çok düşük olması,⁷¹ CHP’de çok partili politika hakkında tereddütlerin çoğalmasına sebep olmuştur. Toker, Çankaya’da İsmet İnönü’ye yapılan ziyaretlerin sıklaştığı bu günlerde gerçekleşen bir görüşmeden şöyle bahseder:

⁶⁵ Süleyman İnan, “Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri”, *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 13, Sayı: 1, Ocak 2004, s. 61.

⁶⁶ Yılmaz Ensar, “1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar”, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2010, s. 180.

⁶⁷ *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1946.

⁶⁸ İnan, *a.g.m.*, s. 61.

⁶⁹ *Cumhuriyet*, 27 Mayıs 1946.

⁷⁰ *Vatan*, 28 Mayıs 1946; *İzmir*, 29 Mayıs 1946; İzmir’de Belediye seçimleri ile ilgili detaylı bir çalışma için bkz. Filiz Çolak, “İzmir’de 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinin (Hileli Seçim) Provası: 1946 Belediye Seçimleri”, *Tarih Okulu*, Sayı: XIII, Sonbahar-Kış, 2012, s.s. 1-14.

⁷¹ Anadolu Gazetesi İzmir’de seçime katılım oranını %30 olarak belirtmektedir. *Anadolu*, 27 Mayıs 1946; Fakat İçişleri Bakanı Hilmi Uran, mecliste seçimlere katılım oranlarını verdiği konuşmasında; İzmir’de katılımı yüzde 24,5 olarak belirtmiştir. Bu oran ile İzmir, Türkiye genelinde katılımın en düşük olduğu iller arasında ikinci sırayı almıştır. (*TBMM TD*, D. 7, C. 23, B. 57, s. 240); Seçimlere ilgi gösterilmemesi DP’nin seçimleri protesto etmesinin halk tarafından da desteklendiği intibamı doğurmuştu. İzmir’de 21 Temmuz genel seçimlerinden hemen önce yapılan belediye seçimlerine olan katılım yüzde 24,5 gibi çok düşük bir seviyede gerçekleşmesi bir anlamda Demokrat Partinin yaklaşan genel seçimler öncesi İzmir’de olan etkisini açıklamaktadır.

“Çankaya'nın o akşamki misafirleri Hilmi Uran, Manisa Parti Müfettişi Hüseyin Hulki Cura ve Nihat Erim'dir. Sonradan onlara Başbakan Şükrü Saraçoğlu'da katılacaktır. Nihat Erim DP tarafından basın yoluyla ve memlekette yürütülen propagandalardan şikâyetçidir. Propagandaları muzır, yayınları zararlı bulmaktadır. Bunların işi anarşiye götüreceğinden endişelidir. İnönü'ye bunları hatırlatır. İnönü der ki:

'Buna imkân vermem. Ben ihtilalci ve Kuvayi Milliyeci İsmet'im. Bu devleti yoktan bu hale getirdik. Üç beş çapulcuya maskara ettirmeyeceğiz. Yaptığımız bir tecrübedir. Muvaffak olursak ne ala. Olmazsa vazgeçer, birkaç sene daha eski usulde gideriz. Sonra yeniden tecrübe ederiz.'”⁷²

İnönü'nün muhalif partilere bakışının değişmesi diğer partilere de cesaret verecek, DP'ye yapılan eleştirilerin dozajı günden güne artacaktır. O kadar ki, Nihat Erim Ulus'taki konuşmasında; “... ama şu ciheti de kesin olarak belirtmeliyiz ki, sosyal bünyede derin rahatsızlıklar müşahede edildiğinde bunu gidermenin yolu, bir müddet için hürriyet ilahının üzerine bir şal örtmek ve yukardan aşağı bir otorite tesis eylemektir”⁷³ diyecekti.

1.2. SEÇİM KARARININ ALINMASI

1.2.1 CHP II. Olağanüstü Kurultayı ve Tartışmalar

CHP'nin İkinci Olağanüstü Kurultayı CHP yöneticilerinin yeni rejim karşısında durumlarını belirlemeleri açısından önemlidir. Kurultay, 10 Mayıs 1946'da Ankara'da toplanmıştır.⁷⁴ CHP Olağanüstü Kurultayında, Türk Siyasi hayatını da etkileyecek önemli kararlar alınmıştır. İnönü kurultaydaki konuşmasında şu açıklamayı yapmıştır:

⁷² Toker, a.g.e., s. 91.

⁷³ Nihat Erim, “Demokrasi Gaye midir, Vasıta mıdır?”, *Ulus*, 30 Mayıs 1946.

⁷⁴ Toker, a.g.e., s. 103; Toker burada ayrıca bugün için oldukça enteresan şu bilgiyi de vermektedir: “CHP'nin Olağanüstü Büyük Kurultayı Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplanmıştır.”

“Esasen, seçimi tabii olarak 1947 için düşünüyorduk. Dış ve iç politika gerekleri memleket idaresini bir an önce kararlı kılmak mecburiyetini gösterdi. Dünyanın hali geçen sene tahmin edebildiğimizden daha bulanık ve karanlık olarak uzun bir sürünceme yolunu tutmuştur. Bu yolda ne ihtimaller karşısında kalacağımızı kestiremiyoruz. Gelecek sene bu ihtimalleri teslim müddeti bitmiş bir Büyük Millet Meclisi ile karşılamak gibi bir durumda bulunmaktan sakınmak isteriz. Bir seneden beri memleket içinde de Büyük Meclis’in otoritesi üzerinde saygılı olmayan tartışmalar olmuştur. Seçim Kanunu Meclise göndermek geciktığımız kanaatinde olanlar vardır. Hatta yeni partiler seçime hemen girecek durumda olduklarını da söylemişlerdir. Zaten yeni Seçim Kanunu bir defa çıktıktan sonra artık Büyük Meclis kendi temsil kuvvetinin zayıflığına kendisi hükmetmiş durumda kalacaktır. İçerde ve dışarıda, hiçbir politika otoritesinden şüphe edilen bir Büyük Millet Meclisi ile yürütülemez. Demek istiyorum ki yeni Seçim Kanununun karar altına alınmasının tabii neticesi, süratli bir seçime gitmek olacaktır.”⁷⁵

Kurultayda en az genel seçimlerin öne alınması kadar önemli, parti programı ve tüzüğünde de bazı değişiklikler yapılmıştır. İsmet İnönü’ye verilen “Milli Şef” ve “CHP Değişmez Genel Başkanı” unvanları yaklaşık sekiz yıl sonra, 10 Mayıs 1946 tarihinde toplanan CHP İkinci Olağanüstü Kurultayında resmen kaldırılmıştır.⁷⁶ CHP Olağanüstü Kurultayında İnönü, 708 delegenin oybirliğiyle Genel Başkan seçilmiştir.⁷⁷

Kurultay kararları doğrultusunda yapılacak düzenlemeler sayesinde seçimler tek dereceli yapılacak, örgütlenme hakkına getirilen kısıtlamalar kaldırılarak

⁷⁵ İsmet İnönü, *İnönü’nün Söylev ve Demeçleri I. (1919-1946)*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1946, s. 401; İnönü’nün bu konuşması için Çavdar şu değerlendirmeyi yapmıştır: “İnönü’nün bu konuşması uzun yıllar tek parti olarak ülkeyi yönetmiş olan bir siyaset ustasının deneyimlerini yansıtmaktadır. Ülkeyi yönetecek olan kişilerin iktidarlarını meşru bir temele oturtmak kaygılarını bu konuşma kadar güzel dile getiren bir kanıt yoktur.” (Çavdar, *Müntehib-i Sani’den Seçmene*, s. 84).

⁷⁶ Koçak, *a.g.e.*, s. 380.

⁷⁷ *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1946.

demokratikleşme süreci hızlandırılacaktı.⁷⁸ Cem Eroğul, CHP’de liberalleşme adına yapılan düzenlemeleri önemli bulmakla birlikte şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Bu gayretlere bakarak Halk Partisi’nin elinde sadece bir ‘kadife eldiven’ olduğu zannedilmemeli. Aslında bu parti yılların çattığı çehresini bir türlü gerginlikten kurtaramıyor, ‘kadife eldiven’ bütün bütün altındaki ‘demir yumruğu’ gizleyemiyordu. Bir kere savaşın başından beri süregelen sıkıyönetim hala kaldırılmamıştır. İkinci ve 1946 yılı için en önemlisi alınan tedbirler aceleyle getirilerek muhalefetin bundan yararlanmasına imkân bırakılmıyordu. Nitekim tek dereceli seçim kabul edileli daha on gün olmadan genel seçimler bir yıl önceye alındı. Böylece muhalefete asgari bir örgütlenme süresi tanınmadı. Oysa yirmi üç yıllık iktidar partisi karşısında, muhalefet ancak altı aylık bir geçmişe sahipti.”⁷⁹

CHP Olağanüstü Kurultayından sonra DP, Celal Bayar’ın imzasıyla bir bildiri yayınlamak, eleştirilerde bulundu. CHP’nin, yeni seçimlerin öne alınmasının gerekli oluşunun sebebi olarak; *“Memleket idaresini ve politikasını içeride ve dışarıda kararlı bir hale getirmek için yeni seçimlere karar verdik...”⁸⁰* şeklindeki açıklaması yeterli görülmemiştir. İnönü’nün: *“Dünyanın hali geçen seneden daha karışıktır.”* diyerek buna gösterdiği bahaneyi DP haklı bulmamıştır. DP, İnönü’nün 1945 yılı TBMM açılış konuşmasında, seçimler için bir hazırlık devrini gerekli gördüğünü, antidemokratik kanunların değiştirileceğini söylediğini ve seçim yılı diyerek 1947 yılını gösterdiğini hatırlatıp itirazlarda bulunmuştur.⁸¹ İkinci, seçimlerin tek dereceli yapılacak olmasına rağmen DP’nin demokratik bir seçim için gerekli değişikliklerin yapılmaması itirazlarını şöyle yorumlamıştır: *“Erken seçim hem CHP’yi iktidarda bırakabilir, hem de muhalefetin iktidara geçme heves ve heyecanını tam yok etmese bile, bir derece azaltabilirdi.”⁸²*

⁷⁸ Eroğul, *a.g.e.*, s. 14.

⁷⁹ a.y.

⁸⁰ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s. 21.

⁸¹ Yalman, *a.g.e.*, s. 72; Nadi, *a.g.e.*, s. 281-282.

⁸² İkinci, *a.g.e.*, s. 326.

DP'nin yalnızca 34 ilde ve 160 ilçede örgütlenmiş⁸³ olduğu göz önüne alınırsa CHP'nin seçimleri öne almasında, DP'nin büyümesine fırsat vermeden bir dört yıl daha zaman kazanmayı hesap etmiş olma ihtimali güçlenmektedir.⁸⁴

1.2.2. Yeni Seçim Yasası

Seçim, demokratik yönetimlerde yöneticilerin belirlenmesi için kullanılan bir araçtır.⁸⁵ Seçim, yöneticiliğe aday olan kişiler arasından yönetilenlerin verdikleri oylarla bir seçim yapmaları temeline dayanır fakat demokratik bir seçimden söz edilebilmesi için yöneticilik görevine birden çok adayın talip olması, propaganda faaliyetlerinin serbestçe sürdürülebilmesi, seçmenlerin oylarını özgürce kullanabilmeleri gerekir.⁸⁶

Tek Partili dönemde iki kez çok partili sisteme geçme deneyi olmuştur. Bunlardan ilki olan TPCF, herhangi bir genel seçime katılma fırsatı bulamadan kapatılmıştır. İkincisi SCF ise 1930 yerel seçimlerine katıldıysa da yöneticileri tarafından feshedilmiş, böylece 1931 genel seçimlerine katılamamıştır.⁸⁷ Bu süre içerisinde 1930'lu yılların başındaki bu kısa SCF deneyimi dışarıda bırakılırsa Meclis'te sadece bir parti bulunmaktaydı. Tek partinin hâkim olduğu bu dönemde beş genel seçim yapılmıştır. Bu seçimlerin tarihleri şöyledir: 1927, 1931, 1935, 1939 ve 1943.⁸⁸ Görüldüğü gibi tek parti döneminde, seçimlerin düzenli bir şekilde dört yılda bir yapılmasına önem verilmişti. 1923-1946 tek parti döneminin büyük bölümünde Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi seçimler iki dereceli olarak yapılmıştır. Bu dönemde 40.000 kişi için bir ilk seçmen ve 400 kişi içinde bir ikinci seçmen belirlenmişti.⁸⁹

⁸³ *a.g.e.*, s. 324; Eroğul, *a.g.e.*, s. 15.

⁸⁴ Toker, *a.g.e.*, s. 109.

⁸⁵ Şirin Tekeli, "Cumhuriyet Döneminde Seçimler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 1798.

⁸⁶ Tekeli, *a.g.m.*, s. 1799.

⁸⁷ *a.g.m.*, s. 1802.

⁸⁸ Çavdar, *Müntehib-i Sani'den Seçmene*, s. 77.

⁸⁹ Tekeli, *a.g.m.*, s. 1803.

CHP, tek parti yönetimi boyunca yapılan tüm genel seçimlere rakipsiz olarak girmiştir.⁹⁰ Bununla beraber bu seçimler gerçek anlamda bir seçim olarak görülmemektedir. İki dereceli seçim sisteminde seçimler iki aşamalı olarak yapılmakta, her iki aşamada da çoğunluk sistemi uygulanmaktadır. Bu sistemde seçmenler (müntehib-i evvel) doğrudan milletvekillerini değil, ikinci seçmenleri (müntehib-i sani) seçmektedir. Milletvekilleri de bu ikinci seçmenler tarafından seçilmektedir.⁹¹

Tek Parti dönemindeki seçim sürecine baktığımızda seçmenlerin ikinci seçmen seçiminde serbest olmadığını görmekteyiz. İkinci seçmenlerin listesi de CHP tarafından ilan edilmekte ve seçmenin onayına sunulmaktadır. Bu dönemde kurulmuş olan muhalif partilerin (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, Serbest Cumhuriyet Fırkası, Laik Cumhuriyetçi İş ve Çiftçi Fırkası) programlarında seçimlerin tek dereceli olmasının istendiği ve seçim güvenliğine önem verildiği göze çarpmaktadır.⁹² Partilerin programlarında bu konulara önem vermesi göz önüne alındığında, iktidar partisinin seçim sonuçlarına etki edeceği düşüncesinin hâkim olduğu söylenebilir.

Bu dönemde yapılan seçimler; demokratik kuralların geçerli olmadığı ve siyasi iktidarın oluşmasında etkili olmayan uygulamalar olmuştur. Çünkü bu seçimlerin hepsinde adaylar tek parti olan, CHP tarafından belirlenmiştir. Bununla beraber seçmenlerden beklenen ise partinin belirlediği adayları onaylaması olmuştur.⁹³ Devlet memuru atamasına benzer yöntemle seçilen milletvekillerinin bazen o zamana kadar hiç görmedikleri seçim bölgelerinden de seçilmeleri doğal karşılanmıştır.⁹⁴

⁹⁰ Tek parti döneminde yapılan seçimlere halkın ilgisi ve siyasal yaşama katılım için bkz. Esat Öz, *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1995.

⁹¹ Erol Tuncer, Necati Danacı, *Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sistemleri*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara 2003, s. 4.

⁹² Öz, *a.g.e.*, s. 155.

⁹³ Tekeli, *a.g.e.*, s. 1803.

⁹⁴ Cemil Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 520.

“Milletvekilleri Seçimi Hakkında Kanun Tasarısı”, 14 Mayıs tarihinde Başbakanlıkça TBMM Başkanlığına sevk edilmiştir.⁹⁵ İçişleri Bakanı Hilmi Uran, 31 Mayıs 1946 tarihinde görüşülmeye başlanan “Milletvekilleri Seçimi Hakkındaki Kanun Tasarısı” ile ilgili konuşma yapmak için ilk olarak kürsüye gelmiştir. Hilmi Uran tasarının, milletvekili seçimlerini tek dereceli olarak ve bir gün içerisinde yapmak için hazırlanmış olduğunu ifade etmiştir. Uran ayrıca özgürlüklerin genişletilmesi, seçim emniyet ve güvenliğinin sağlanması bakımından yenilikler getirdiğinden bahsetmiştir.⁹⁶

İçişleri Bakanından sonra söz alan Bağımsız Manisa Milletvekili Hikmet Bayur, tasarının herkesin beklediği bir kanun olduğunu, demokrasinin gerçekten gelmesi için önemli bir adım olduğunu söyledikten sonra tasarıda eksik olarak gördüğü yanlara da değinmiştir. Kanunun pek çok maddesinin iktidarda bulunan partiyi koruyacağını, muhalefetin çok güçlü bir seçmen desteği ile seçime girmesi durumunda dahi iktidar partisini düşürme imkânının olmayacağını belirtmiştir. Bu durumun toplumda seçimlere güvensizliğe sebep olabileceğini hatta seçim yolu ile değiştiremedikleri iktidarı başka yollarla değiştirmeye kadar gidebilecek olaylar çıkmasına sebep olabileceğini ifade etmiştir.⁹⁷ Hikmet Bayur’un konuşmasında değindiği eksiklikler üç ana başlık altında toplanabilir: 1- Oyların gizli verilmesine yönelik oy verme işleminin gizli bir mekânda gerçekleştirilmesi.⁹⁸ 2- Seçimi denetleme işinin idari görevleri olan yetkililer yerine tarafsızlığı sağlamak adına adli makamlara verilmesi.⁹⁹ 3- Hesaba katılsın katılmasın, oy pusulalarının yakılarak imha edilmemesi ve seçimden bir yıl sonraya kadar saklanarak bekletilmesi.¹⁰⁰ Günümüz için güvenli bir seçimin temel esasları arasında sayılabilecek bu öneriler CHP milletvekillerinden sert tepkiler görmüştür.

⁹⁵ Tasarının gerekçesi şöyle açıklanmaktadır: “Her manasıyla bir ortaçağ kurumu olan İmparatorluktan modern ve medeni ve bütün insanlık prensiplerini temel tutan bir Cumhuriyet doğmuştur. Devletin karakterini bu kadar büyük değişiklikleri meydana getirmek için devrimci olması zaruridir. Bunun yanında temel olarak Cumhuriyetin bir halk idaresi olmak üzere kuruluşu, yani Demokratik karakteri esas tutulmuştur. İşte bu prensiplerden ilham alarak Cumhuriyetimizi bir çeyrek yüzyıllık tecrübesinden sonra milletimizin kendi vekillerini doğrudan doğruya seçmesi esasına dayanan bir seçim kanunu tasarısı vücuda getirmek uygun görülmüştür.”(TBMM TD, D.7, C. 23, B. 57, (S.Sayı: 146), s. 1).

⁹⁶ TBMM TD, D. 7, C. 23, B. 57, s. 246.

⁹⁷ a.y.

⁹⁸ a.y.

⁹⁹ TBMM TD, D. 7, C. 23, B. 57, s. 246.

¹⁰⁰ TBMM TD, D. 7, C. 23, B. 57, s. 279.

Mecliste grubu olan DP'nin konuya ilişkin görüşlerini ortaya koyacak olan isim Adnan Menderes'tir. Menderes, o güne kadar yürürlükte kalmış seçim kanunlarının İkinci Meşrutiyetin seçim kanununun önemsiz farklarla devamından ibaret sayılabileceğini, günün ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğunu belirtmiştir. Yürürlükteki kanun ile onun yerine geçecek kanun arasındaki tek önemli farkın ikinci seçmen uygulamasının kaldırılıp yerine tek dereceli seçimin getirilmesi olarak açıklamıştır. Bununla birlikte tek dereceli seçim sisteminin kabul edilmiş olmasının, demokrasiye doğru çok önemli bir adım olduğunu ve memnuniyet duyduğunu söylemiştir. Menderes, tasarının eksik yanları olarak, seçimlerde muhalefet partilerinin temsilcilerinin oyların atılmasında ve sayılmasında hazır bulunabileceğinin kabul edilmesine rağmen bunların itiraz ve zabıt tutma gibi haklara sahip olmamaları, yani sadece gözlemci olarak görev almalarının hiçbir fayda getirmeyeceğini söylemiştir.¹⁰¹

Menderes'e göre; seçimlerde görevli olan bütün amir ve memurların iktidar partisi mensuplarından oluşacak olması seçim güvenliğinin önündeki en büyük engellerdendi. Aynı şekilde iktidar partisinin elemanlarından oluşacak bir seçim kurul ve komisyonunun tarafsız olamayacağı, doğal olarak iktidar partisini destekleyecekleri açıktı.¹⁰² Menderes konuşmasında, seçimlerin yargı denetimi altında yapılıp yapılmayacağından bahsedilmemesini, bununla beraber azınlıkta kalacak partilere teminat olmak üzere nispi temsil sisteminin hiç düşünülmemiş olmasını diğer bir eksiklik olarak açıklamıştır.¹⁰³

Hikmet Bayur ve Menderes'in konuşmalarından sonra Çankırı Milletvekili Atıf İnan söz almıştır. İnan, Menderes'in "*tek dereceli seçim esasının kabulünü biz halkımızın olgunluğuna karşı beslenen inancın bir zaferi olarak karşılıyoruz.*" sözlerini hatırlatıp; "*milletin olgunluğunun bu mertebeye varışında en önemli etkiyi çeyrek asırdır iktidarda olan CHP'nin yönetimde gösterdiği başarıda aranmalıdır.*" diyordu. Menderes'in iktidar partisinin elemanlarından oluşacak bir seçim kurul ve komisyonunun tarafsız olamayacağı eleştirisine ise şöyle cevap vermiştir:

¹⁰¹ TBMM TD, D. 7, C. 23, B. 57, s. 246-247.

¹⁰² TBMM TD, D. 7, C. 23, B. 57, s. 247.

¹⁰³ TBMM TD, D. 7, C. 23, B. 57, s. 248.

“Öyle ise, bugün Cumhuriyet Halk Partisi İdaresinde ve Hükümetinde, valisine inanmayacaksın, Bakanına inanmayacaksın memuruna itimat etmeyeceksin, polisi tesir altındadır, memuru menfaat peşindedir, İktisadî Devlet Teşekkülleri ekmek davası peşindedir diye bu insanların yüksek vatanseverlik duygularından memlekete hizmet etme aşklarından şüpheye düşmek için insanın nasıl bir muayyen nokta-i nazara saplanıp kalmağa zebun olarak konuşması lazımdır.”¹⁰⁴

Menderes ve Bayur, günümüzde geçerli olan seçim güvenliğini sağlamaya yönelik önemli noktalara dikkat çekmiş, bunlar sağlanmadan tarafsız bir seçimden söz edilemeyeceğine yönelik ikazlarda bulunmuşlardı. Fakat iki milletvekilinin verdikleri önergelerin tamamı reddedilmiştir. DP milletvekillerinin itirazları sonuç vermeyince, yeni seçim yasası toplantıya katılan 278 milletvekilinden 277’sinin oyları ile kabul edilmiştir. Toplamda 177 milletvekili oylamaya katılmamış, yani tek dereceli seçim kanununa oy vermemiştir.¹⁰⁵ “Milletvekilleri Seçim Kanunu” hükümetin istediği şekilde 5 Haziran 1946’da yasalaşmıştır.¹⁰⁶ (Ek: 1)

1.2.3. Seçimlerde Alınması Gereken Tedbirler

Seçimlerin öne alınmasına engel olamayan muhalefet, faaliyetlerini 21 Temmuz seçimlerinin dürüst ve güvenli geçmesi üzerine yoğunlaştırdı. Bundan sonra muhalefet, serbest ve dürüst bir seçim yapılmasının, demokrasinin gerçekleşmesi adına şart olduğunun üzerinde ısrarla duracaktı.¹⁰⁷ DP, ilk girişimini Cumhuriyet savcılığına yazdığı bir dilekçeyle yaptı. Bu dilekçede; seçimlerde polis teşkilatının güvenliği sağlamak üzere hazır bulunmalarını, aynı şekilde savcı ve yargıçların bulunacakları yerlerin de halka duyurulmasını istemiştir.¹⁰⁸

¹⁰⁴ TBMM TD, D. 7, C. 23, B. 57, s. 256.

¹⁰⁵ Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş, (1946-1950)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1982, s. 50.

¹⁰⁶ TBMM KD, C. 28, (Kanun No: 4918), ss. 726-735.

¹⁰⁷ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)*, Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Basımevi, İstanbul 1952, s. 657.

¹⁰⁸ *Yeni Sabah*, 3 Temmuz 1946.

İçişleri Bakanı Hilmi Uran, seçimler dolayısıyla bütün valiliklere bir genelge göndermiştir. Bu genelgede seçim emniyeti üzerinde durulmuş, il ilçe yöneticilerine ve memurlarına bu yönde ikazlar yapılmıştır:

“Yurdumuzda ilk defa tatbik edilmekte olan tek dereceli milletvekili seçiminin her tarafta kanun çerçevesi içinde tam bir intizamla cerayarı kadar vatandaşın oylarını da tam bir serbesti ile istediğine verebilmesi ve buna da kimsenin engel olmaması hükümetçe ehemmiyetle iltizam edilen hususlardandır.

Bu itibarla küçük büyük herhangi bir memurun memuriyeti nüfusunu kullanmak suretiyle şu veya bu parti lehine gayretkeşlikle bulunmasına ve vatandaşların oylarını istedikleri kimselere istedikleri gibi vermelerine mani olmasına mahal bırakılmamasını ve mütecasirleri hakkında da derhal kanuni muameleye tevessül olunmasını bütün arkadaşlarından ehemmiyetle rica ederim.”¹⁰⁹

İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı bu genelge ile amir ve memurların herhangi bir parti adına faaliyette bulunmasının suç olduğu hatırlatılmış, vatandaşların engellemeye maruz kalmaksızın oylarını serbestçe kullanmasının önemi vurgulanmış ve herhangi bir müdahalede bulunanlar hakkında kanuni işlem yapılacağı açıklanmıştır. Seçimlere hazırlık sürecinin henüz başında yayınlanan bu genelge, CHP'nin çatışmadan kaçınan bir seçim kampanyası yürütmek istediğini ortaya koymuştur.

1.2.4. Seçime Katılma Kararı

CHP'nin seçimleri öne alma taktiği etkisini göstermiş, DP'de seçimlere katılıp katılmama konusunda farklı sesler yükselmeye başlamıştı. Çünkü DP kuruluş aşamasında olduğu için birçok yerde teşkilatlanmasını tamamlayamamıştı.¹¹⁰ Muhalefetin bütün itirazlarına rağmen genel seçimler 21 Temmuz alınca, (Ek: 2)

¹⁰⁹ *Yeni Asır*, 3 Temmuz 1946.

¹¹⁰ Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, s. 46.

DP idarecileri seçimleri boykot edip etmemek konusunda tereddüt geçirdiler. Nihayet teşkilatlarına danışarak ortak bir karar verilmesi için 15 Haziran'da Ankara'da bir toplantı yapıldı.¹¹¹

DP'nin 16 Haziran'da başlayıp üç gün aralıksız süren toplantısı sonucunda seçimlere katılma kararı alındı.¹¹² Belediye seçimlerine katılmama konusunda ısrar eden Bayar, burada tam tersi bir tutum içine girerek DP'nin seçimlere katılmasında etkili olmuştur.¹¹³ Bayar'daki tavır değişikliğinin sebebini Toker şöyle anlatmaktadır: “*Celal Bayar bir seyahatimizde bana dedi ki, ‘bunlar hiçbir şeyden habersiz kimseler. Bugün... İsmet Paşa iki jandarma gönderir, partinin kapısına kilit asar ve kimsenin sesi çıkmaz’ dedi.*”¹¹⁴

Seçime katılma kararı 18 Haziran'da açıklandı. Yapılan açıklamada seçimlerin öne alınmasından şikâyet edilmekle beraber şöyle denilmiştir: “... *bütün bu menfi amillere rağmen toplantıda partimizin milletvekili seçimlerine iştirak etmesi kararına varılmıştır.*”¹¹⁵

21 Temmuz Genel Seçimlerine katılma kararı alınmıştı fakat DP bu kararı vermekte epeyce zorluk çekti. Çünkü DP, yurt çapındaki teşkilatlanmasını henüz tamamlayamamıştı. Özellikle uzak illerde, yapılan propagandalardan dolayı bir korku havası vardır.¹¹⁶ Bununla birlikte bütün devlet teşkilatının seçimlerde CHP hizmetinde çalışacağına inanılıyordu. 16 Haziran tarihli gazetelerde şöyle bir haber çıktı; DP seçimlere girecekti ve CHP İnönü'yü nereden aday gösterirse o da aynı yerde İnönü'yü listenin en başına koyacaktı. Böylelikle seçim güvenliği ve tarafsızlığının sağlanabileceği düşünülmüştür.¹¹⁷ Fakat haber beklenilenin aksine

¹¹¹ Eroğul, *a.g.e.*, s. 15; *Cumhuriyet*, 16 Haziran 1946.

¹¹² *Cumhuriyet*, 19 Haziran 1946.

¹¹³ Mehmet Ali Birand, Can Dündar, Bülent Çaplı, *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, 12. basım, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2007, s. 31.

¹¹⁴ Toker, *a.g.e.*, s. 91.

¹¹⁵ *a.g.e.*, s. 111.

¹¹⁶ Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, s. 60; Ege de özellikle de İzmir'de durum biraz daha farklıdır. CHP ve DP yöneticilerinin sert tartışmaları bu iki partinin taraftarlarına da yansımış, kahvehaneler bile CHP'liler ve DP'liler olarak ayrılmıştır. (Toker, *a.g.e.*, s. 94-95).

¹¹⁷ Nadi, *a.g.e.*, s. 283.

DP'den ziyade CHP çevresinden tepki gördü. 17 Haziran'da Ulus'ta Falih Rıfki Atay şunları yazmıştır:

“Şu sırada halk efkarını karıştırmak isteyenlerin ilk oyunlarını hemen düşürmek lazım: savaşa giren belli başlı üç partiden biri CHP'dir ve lideri İsmet İnönü'dür. İkincisi kuruluş kademine göre Milli Kalkınma Partisi'dir ve lideri Nuri Demirağ'dır, üçüncü Demokrat Parti'dir ve lideri Celal Bayar'dır. İnönü bu defaki doğu gezisindeki nutuklarından birinde Cumhuriyet Halk Partisini “şerefli partim” diye zikrederek her türlü iltibaslama ihtimallerini gidermiştir.”¹¹⁸

İki parti arasındaki çekişme seçimler yaklaştıkça daha da sertleşti. Koraltan: *“Bu memlekette yapılan güzel işlerin tapu senedi Halk Partisi adına tescil ettirilemez. Ne yaptıysa millet yaptı. Zümre saltanatını yaşatmak isteyen bazı gafilleri doğru yola getirmek için yılmadan mücadele edeceğiz”¹¹⁹* dedi. Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Koraltan'a aradan beş gün geçtikten sonra cevap verdi: *“Şüphesiz her eser milletindir. Fakat millet bu şefleri bulmasaydı bugünü zor yaratırdı.”¹²⁰*

Falih Rıfki Atay 5 Temmuz tarihli “Hürriyet Yolu, Anarşi Yolu” başlıklı yazısında eleştirinin dozajını biraz daha artırmış, DP'nin propagandalarını şu sert cümlelerle eleştirmiştir: *“Muhalefetin programından tek bir cümle kaldı: iktidara çıkmak için bütün merkezleri kullanmak! İç tüzüğünden tek bir madde kaldı: bütün hoşnutsuzlar tabii üyelerimizdir.”¹²¹* Ulus gazetesinde yine aynı tarihte çıkan “Milli birliği bile yıkmak istiyorlar” başlığı ile verilen imzasız bir yazıda ise Demokrat Partiye yapılan hücum daha da serttir: *“Düşmanların bunca felaketli günlerde bozamadığı milli birliği, DP bugün bütün gücüyle yıkmak istiyor ve muvaffakiyet yolunu da ancak bunda buluyor.”¹²²*

¹¹⁸ *Ulus*, 17 Haziran 1946.

¹¹⁹ *İzmir*, 4 Temmuz 1946.

¹²⁰ *Yeni Asır*, 9 Temmuz 1946.

¹²¹ Falih Rıfki Atay, “Hürriyet yolu, Anarşi yolu”; *Ulus*, 5 Temmuz 1946.

¹²² *Ulus*, 5 Temmuz 1946.

DP'nin seçime resmen katılacağından sonra, ülke genelinde yoğun bir seçim havasına girildi. CHP her seçim bölgesinde seçime girerken, daha teşkilatlanmasını tamamlayamamış olan DP, ancak 49 ilde seçime katılabildi.¹²³ Bu sırada toplam il sayısı 63 idi.¹²⁴ DP'nin aday gösteremediği illerin toplam milletvekili sayısı ise 79 idi.¹²⁵ DP'nin bazı milletvekili adayları, seçim yasası uyarınca birden fazla seçim çevresinde farklı aday listelerinde gösterilmişti. Bu düzenleme parti için önemli sayılan milletvekili adaylarının seçilme şansını ve ihtimalini artırıyor. Bu şekilde DP, 16 adaylığı daha yitirmiş ve toplamda 95 milletvekilini daha baştan kaybetmiştir.¹²⁶

DP'nin önemli gördüğü milletvekili adaylarını birden fazla seçim çevresinden aday göstermesi iktidara destek veren gazeteceler tarafından uzun süre eleştiri konusu yapıldı.¹²⁷ Buradaki amaç partinin temel taşları sayılan milletvekillerini meclise sokmaktı. Onun için partinin önemli isimleri bir değil birçok ilden aynı zamanda aday gösterilmişlerdi.¹²⁸

1.2.5. Basının Seçim Sürecindeki Duruşu

Savaş yıllarında hükümet, basın özgürlüğünü kısıtlayan birçok önlem almıştır. Özellikle 1939-41 yılları arasında bu yasaklar öyle bir hal almıştır ki; artık neyin yazılmayacağı değil, nelerin yazılabileceği hükümet tarafından belirlenir hale gelmiştir. Toker, basının durumunu şu sözlerle dile getirir: "*Hangi haberin kaçınıcı sayfada, kaç sütun üzerine, hangi puntolu harflerle gösterilmek gerektiğinden, hava durumunun yazılmaması emrine kadar.*"¹²⁹ Savaş yılları boyunca devam eden bu

¹²³ Ekinci, *a.g.e.*, s. 326; DP'nin seçimlere katıldığı iller şunlardır: Afyonkarahisar, Amasya, Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bilecik, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Edirne, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, İçel, Isparta, İstanbul, İzmir, Kastamonu, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Maraş, Muğla, Ordu, Samsun, Seyhan, Sinop, Sivas, Tekirdağ, Tokat, Trabzon, Tunceli, Urfa, Yozgat, Zonguldak. (Tuncer, *1946 Seçimleri*, s. 252.)

¹²⁴ Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, s. 528.

¹²⁵ Demokrat Parti; 16 ilde (Ağrı, Bingöl, Bitlis, Çoruh, Diyarbakır, Gümüşhane, Hakkari, Kars, Kırşehir, Malatya, Mardin, Muş, Niğde, Rize, Siirt, Van) seçime katılmamıştır. (Çavdar, *Müntehib-i Sani'den Seçmene*, s. 86).

¹²⁶ Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, s. 528.

¹²⁷ bkz. "Şimdi hepimiz hükümetin inhisarcı parti hangisi", *Ulus*, 19 Temmuz 1946.

¹²⁸ Toker, *a.g.e.*, s.120.

¹²⁹ Toker, *a.g.e.*, a. 21.

tutum doğal olarak iktidara olan öfkeyi de beraberinde getirmiştir. Savaşın nasıl sonuçlanacağını az çok belli olmasıyla bu baskının azaldığı göze çarpmaktadır. CHP içerisindeki muhaliflerin sert eleştirileri, ardından yeni bir oluşumla DP çatısı altında partileşmeleri, basında çıkan haber ve yazıların artık daha rahat yazılmasında şüphesiz etkili olmuştur.

DP'nin kurulmasıyla siyasetteki yeni yapılanma, basında da aynı şekilde hissedilmeye başlanmış, gazeteler, DP'yi destekleyenler ve CHP'yi destekleyenler olmak üzere iki gruba ayrılmışlardı. DP'nin kuruluş çalışmalarında ve siyasi faaliyetlerinin duyurulmasında, yurt genelinde Cumhuriyet ve Vatan gibi gazetelerin büyük etkisi olmuştur.¹³⁰ İzmir'de de durum farklı değildir. İktidar ve muhalefet yanlısı olarak yerel gazetelerde ikiye ayrılmıştır.

Bu dönemde İzmir Halkevi'nde çeşitli görevler alan, CHP'lilerin davalarına bakan, bir taraftan da politikayla ilgilenmekte olan Necdet Öklem,¹³¹ seçim öncesi İzmir'de basının durumunu şu sözlerle açıklıyor:

*“1946 seçimleri arefesinde İzmir'de seçim mücadelesi için önemli bir ödenek ayrılmıştı. Bu duyulunca gazeteler pay alabilmek için adeta kuyruğa girdiler. Gazetelerin patronları geliyor, parti müfettişi Kamran Örs ve il başkanı tarafından bir odaya alınıyor ve bir tür pazarlık yapılıyordu.”*¹³²

CHP, İzmir'de seçimleri kazanabilmek için bütün olanaklarını seferber etmiş ve buradaki en önemli propaganda aracı olarak gördüğü “Anadolu” gazetesinden yararlanma yolunu tutmuştur. Anadolu gazetesinin sahibi ve başyazarı Haydar Rüştü Ökdem, kendisine ayrılan sütunda CHP propagandasını en üst perdeden yapıyor

¹³⁰ Enver Behnan, Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1969. s. 227.

¹³¹ Hasan Mert, *Necdet Öklem ve 1940-1960 İzmir'de Siyasi Hayat*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1995, s. 16.

¹³² Mert, *a.g.t.*, s. 35; DP tarafında aynı taktik uygulanmaya çalışılmışsa da İsmet İnönü'nün dediği gibi: “Onların (...) ne paraları ne insanları ne de dermanları vardır.” (Barutçu, *a.g.e.*, s. 742).

ayrıca DP yayın organı olarak görülen “İzmir” gazetesinin CHP’ye karşı saldırılarını cevaplamak ve gerekli tekzipleri yazmak gibi önemli bir görevi de yerine getirmiştir.

Seçim süreci boyunca DP ile ilgili olumsuz haberler büyük puntolarla ana sayfada öne çıkartılmış, DP’ye az miktarda katılımlar olsa da geri dönüşler olduğuna yönelik haberler verilmiştir: “*Yalan ve foyalari meydana çıkanlar var. DP’den istifalar devam ediyor*”¹³³ CHP, seçim yaklaşırken, Anadolu gazetesinde vatandaşları seçimlere katılmaya çağırıyor, partiye ait bazı ilanlar ve çerçeve içine alınmış propaganda yazılarıyla halktan oy istiyordu:

*“Dünü, bugünü kıyasla! Bir şey yapamıyacak olana inanma!”,
“CHP ile beraber yürürsen kısa zamanda bugünkü eserlerin birkaç
misline ulaşacak, mes’ut olacaksın!”*, “*Dün kaç paran, kaç mektebin, ne
kadar demiryolun, ne kadar altının, ne kadar gelirin, ne kadar bütçen
vardı, oku ve unutma!*”¹³⁴

*“Atatürk’ün İzmir’i İstiklal davamızın sembolü İzmir! Gözlerini
kapa 1918’i hatırla, neler göreceksin? Gözlerini aç, 1946’yı gör ve iyice
düşün, neler bulacaksın! Sonra sandık başına git!”*¹³⁵

DP’nin yayın organı ise “İzmir” gazetesidir. Gazete, CHP’nin yayın organı olan “Anadolu” gazetesine karşı çok sert bir muhalefet yapmaktaydı. DP’ye yönelik propagandalar gazete aracılığıyla yapılmıştır. İktidar yanlısı gazetelerin çerçeve içine alınmış propaganda yazılarına karşı il ve ilçe yöneticilerinin tarafsız olmadıklarına yönelik sert ifadelerin yer aldığı yazılar yer almaktaydı. Bu yönde özellikle İzmir valisini hedef alan çok sayıda haber yapılmış, tarafsız olması gerekirken CHP lehine propaganda faaliyetleri yaptığının yönelik sert eleştirilere yer verilmiştir:

*“Hiçbir baskıdan korkmayarak, tehdide kulak asmayarak,
reylerinizi Demokrat Partiye veriniz”*¹³⁶

¹³³ *Anadolu*, 8 Temmuz 1946; Başka bir örnekler için bkz.: *Anadolu*, 13 Temmuz 1946; *Anadolu*, 14 Temmuz 1946; *Anadolu*, 16 Temmuz 1946.

¹³⁴ *Anadolu*, 9 Temmuz 1946.

¹³⁵ *Anadolu*, 21 Temmuz 1946.

“Bütün İdare Amirlerine: Seçime fesat karıştıran idare amir ve memurları vatan hainidirler. Milli iradenin serbestçe tecellisine mani olan vali, kaymakam, nahiye müdürü, köy muhtarı gibi idare amir ve memurları Türk milletine karşı en büyük vicdansızlığı irtikap etmiş olacaklardır.”¹³⁷

“Seçimleri CHP’ye kazandırma gayretkeşliğine düşecek her idare amir ve memuru bilmelidir ki: milletimizin itibar ve şerefi vatanımızın haysiyeti ellerindedir. Şayet vicdanlarına ve kanunlara göre hareket etmezlerse vatana tarihin en büyük hıyanetlerini ve en korkunç bir soğukkanlılıkla irtikâp etmiş olacaklardır.”¹³⁸

Yeni Asır gazetesinde durum biraz daha farklıdır. Yeni Asır gazetesinde doğrudan partilerin propagandası yapılmamakla birlikte demokratik yönetim için öncelikle halkın seçimlere katılması gerektiğine dair ilanlar ve açıklamalar yine büyük puntolarla ilk sayfadan verilmiştir: “Memlekette yeni bir hayat, murakabeli hayat başlıyor”, “Sizi saadete ulaştıracak olan şey ancak reylerinizdir.”¹³⁹ “Yurttaş, hürriyetinin teminatı olan mukaddes rey hakkını mutlaka kullan.”¹⁴⁰

1.2.6. Sıkıyönetim Komutanlığının Propaganda Faaliyetlerine Yönelik Yayınladığı Tebliğ

Sıkıyönetim Komutanlığı, partilerin adaylarına ve parti propagandası yapanlara yönelik, seçim sürecinde tutumlarını belirlemeleri amacıyla uyarı niteliğinde bir tebliğ yayınlamış, bu tebliğde şunlar ifade edilmiştir:

“Sıkıyönetim Komutanlığının seçim propagandası karşısındaki durum ve tutumu görülen lüzum üzerine aşağıda açıklanmıştır.

¹³⁶ İzmir, 1 Temmuz 1946.

¹³⁷ İzmir, 3 Temmuz 1946.

¹³⁸ İzmir, 4 Temmuz 1946.

¹³⁹ Yeni Asır, 15 Temmuz 1946.

¹⁴⁰ Yeni Asır, 21 Temmuz 1946.

a) *Adaylar ve propagandacılar kanunen suç teşkil edecek hareketlerde bulunmamak şartı ile kapalı yerlerde (Tiyatro, sinema ve gazino gibi) seçimle ilgili propagandalarını yapabilirler.*

b) *Yollarla, (bulvar cadde sokak gibi) meydanlarda ve camilerle avlularında topluluk muvacehesinde her türlü propaganda yasaktır.*

Gerek yasak olan yerlerde propaganda yapanlar ve gerek kapalı yerlerde kanunen suç teşkil eden hareketlerde bulunanlar hakkında derhal kanuni takibat yapılacaktır."¹⁴¹

Sıkıyönetim Komutanlığının bu tebliği, partiler adına propaganda yapan herkese yönelik olmakla birlikte, seçim propagandalarına etkili yöntemlerle başlayan muhalefetin hızını biraz olsun kesmek için iktidarın arzusu üzerine olduğu şüphesini beraberinde getirmiştir.¹⁴²

1.3. SİYASİ PARTİLERİN İZMİR TEŞKİLATLARI

1.3.1. CHP İzmir Teşkilatı

CHP'nin teşkilatlanması incelenirken göz önünde tutulması gereken ilk nokta Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin olduğu gibi Halk Fırkası'na dönüştüğüdür.¹⁴³ Tek partili dönemde yapılan seçimlerde, yerel teşkilatlar çok etkili olamamış milletvekili adayları dahi çoğu zaman teşkilatlara danışılmadan genel merkezde belirlenmiştir.¹⁴⁴ Bu serbestliğin temeli, CHP'nin ortaya çıkma süreciyle ilgilidir. Bir meclis partisi olarak doğması, ARMHC'den gelen çevrenin teşkilatlanmaya yönelik özel bir çabaya da gerek kalmamasına sebep olmuştur.¹⁴⁵

¹⁴¹ *Yeni Asır*, 4 Temmuz 1946.

¹⁴² Goloğlu, *a.g.e.*, s. 69.

¹⁴³ Aslı Altun, *Türkiye'de Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Örgütlenmesi*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2006, s. 63.

¹⁴⁴ 1945 yılının aralık ayında açık olan bazı iller için yapılan ara seçimde CHP'nin milletvekili aday tespitindeki tutumu, henüz yerel siyasetin öneminin kavranmadığını gösteriyordu Toker'in bu ara seçim ile ilgili verdiği örnek durumu gayet iyi özetlemektedir: "*Antalya milletvekilliği için gösterilen aday Erzurum CHP İl Başkanı ve Belediye Başkanı Mesut Çankaya idi. Erzurum nire, Antalya nireydi ama, CHP'nin henüz değişmemiş kabuğunun tabiatı buydu.*" (Toker, *a.g.e.*, s. 38-39).

¹⁴⁵ Altun, *a.g.t.*, s. 69.

İzmir, Türk siyasi hayatında önemli sayılabilecek bir şehir olarak her zaman varlığını hissettirmiştir. Bu bakımdan özellikle çok partili hayata geçilmesinden sonra Türkiye'nin siyasi hayatındaki birçok önemli olaya sahne olmuştur. Ancak 1939-1945 yılları arasındaki dönemin II. Dünya savaşına rastlaması dolayısıyla Türkiye'nin genelinde olduğu gibi İzmir'de de siyasi hayat durgun geçmiştir.¹⁴⁶ Bu dönemde Türkiye'de olduğu gibi İzmir'de de faaliyet gösteren tek parti, CHP'dir. Bununla birlikte İzmir milletvekillerinden birçoğu dönem hükümetlerinde aktif olarak görev almışlardır.¹⁴⁷ DP'nin kurulması özellikle İzmir gibi muhalefet potansiyelinin her dönem güçlü olduğu merkezlerde CHP'nin yerel teşkilatlarına verdiği önemin artmasına sebep olmuştur.

CHP'nin 1944 İzmir Kongresinde, İzmir İl Teşkilatı yeni başkan ve üyeleri belli olmuş, yapılan seçimde bir önceki yıldan farklı olarak dört yeni üye seçilmiştir. Kongrede yeni seçilen İzmir İl Teşkilatı şu isimlerden oluşmuştur: Sedat Dikmen, Reşat Leblebicioğlu, Tayyar Çullu, Şükrü Sayar, Mithat Orel, Selahattin Sanver, Mehmet Orhon, Nazif Çağatay, Raşit Özsaruhan.¹⁴⁸ Bu isimlerden İzmir İl Teşkilatı Başkanlığı'na Sedat Dikmen, umumi kâtipliğe Tayyar Çullu, muhasip üyeliğe Mehmet Orhon seçilmiştir.¹⁴⁹ 1945 yılı Aralık ayında yapılan ara seçimde İl Başkanı Sedat Dikmen'in İzmir Milletvekili olarak seçilmesinden sonra 20 Aralık 1945'de İl İdare Kurulu üyelerinden Mehmet Orhon, İzmir İl Başkanı olarak seçilmiştir. Eksilen bir üyeliğe ise yedek üyelerden Sefa Kasapoğlu getirilmiştir.¹⁵⁰

CHP'nin İzmir ilçelerinin tamamında teşkilatı bulunmaktadır.¹⁵¹ İlçe teşkilatlarında en az 4, en fazla 7 kişiden oluşan idare kurulları; başkan, muhasebeci, kâtip ve üyelerden oluşmakta, haftada bir gün düzenli olarak toplantı yapmaktaydı.¹⁵² 11 Mayıs 1946 tarihinde CHP Genel Sekreterliğine gönderilen 1945 yılı birinci ve

¹⁴⁶ Mert, *a.g.t.*, s. 26-27.

¹⁴⁷ *a.g.t.*, s. 27.

¹⁴⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), *Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu (CHP Ktlg)*, 490..1.0.0/276.11.05..1, s. 51.

¹⁴⁹ BCA, *CHP Ktlg*, 490..1.0.0/665.232..1, s. 4.

¹⁵⁰ BCA, *CHP Ktlg*, 490..1.0.0/665.232..1, s. 9.

¹⁵¹ BCA, *CHP Ktlg*, 490..1.0.0/665.232..1, s. 11.

¹⁵² BCA, *CHP Ktlg*, 490..1.0.0/665.232..1, s. 3-4.

ikinci altı aylık çalışma raporlarına göre İzmir’de CHP’nin üye sayısı 64.876 olarak belirtilmektedir.¹⁵³

1.3.2. DP İzmir Teşkilatı

DP İzmir teşkilatının kurulması için Celal Bayar, muhalefet potansiyelinin yoğun olduğu bu kente birkaç defa ziyarette bulundu.¹⁵⁴ Yardımcısı Refik Şevket İnce ile birlikte Ekrem Hayri Üstündağ ismi üzerinde durmuştur. Bayar, Şubat ayının başında İzmir’de bazı temaslarda bulunduktan sonra Ekrem Hayri Üstündağ’a DP İzmir İl Başkanlığını kabul ettirmiştir.¹⁵⁵

DP’nin kuruluşunda olduğu gibi İzmir’de teşkilatlanmasında Refik Şevket İnce’nin oynadığı rol önemlidir. İnce, DP henüz kurulmadan İzmir’de Yeni Asır gazetesinde Bayar’a hitap eden açık bir mektup yayımlamış: “*Muhalefet partisini kurmakta geç kalıyorsun. Atatürk’ün güvendiği ve ölümünden önce başvekili bir insan olarak memlekete karşı vazifeni yap!*” diye yazmıştır.¹⁵⁶ DP kurulduktan sonra da etkili isimlerden olmuş, 1946 seçimlerini genel merkezde idare etmiştir.¹⁵⁷

Yurt genelinde olduğu gibi İzmir’de de ilk günlerde, DP’nin gerçek bir muhalefet olmadığı söylentileri dolaşıyor, yöneticiler her fırsatta bunu yalanlamak zorunda kalıyordu. İzmir İl Başkanı Ekrem Hayri Üstündağ; bir demeç vererek, DP’nin yapay bir muhalefet olmadığını fakat Anayasa’daki Altı İlke nedeniyle, bütün partilerin birbirine benzediğini açıklamak zorunda kaldı.¹⁵⁸

¹⁵³ BCA, *CHP Ktlg*, 490..1.0.0/665.232..1, s. 1.

¹⁵⁴ Bayar’ın bu gezilerinden birini Toker şöyle anlatır: “*Tren Manisa istasyonuna vardığında kendisini Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ile Hüsnü Yaman karşılar. İl müteşebbis heyetini kurduklarını haber verirler. Bayar yelek cebinden bir mühür çıkarıp uzatır. Bu partinin mührüdür. İzmir’de ikinci bir mühür gösterir. Kurulacak olan İzmir ili müteşebbis heyetinin mührüdür. Der ki: ‘Mühür Süleyman’ını bekliyor.’” (Toker, a.g.e., s. 87).*

¹⁵⁵ Toker, a.g.e., s. 92.

¹⁵⁶ Samet Ağaoğlu, *Arkadaşım Menderes*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, s. 97-98; İnce, aynı dönemde CHP milletvekillerine de sert eleştiriler yöneltmekteydi. 21 Ekim 1945’de İzmir Karşıyaka Halkevinde CHP milletvekillerinin katıldığı bir toplantıda mecliste milletvekillerinin istedikleri gibi konuşmadıklarını, İzmir’in dertlerinden bahsetmediklerini, halkın bundan şikayetçi olduğunu söylemiştir. (Mert, a.g.t., s. 39).

¹⁵⁷ Toker, a.g.e., s. 88.

¹⁵⁸ Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, s. 43.

Muhalefetin suni olduğu söylentilerinden henüz sıyrılmadan karşılaşılan ikinci büyük sorun il ve ilçe yöneticilerinin baskıları oldu. Adnan Menderes, 28 Mart akşamı Cemal Tunca ile beraber teşkilat çalışmalarını incelemek için İzmir'e gitti. Menderes, yöneticilerin CHP'li gibi çalışmalarından, uygulanan baskı ve korkutmalardan yakınıyordu.¹⁵⁹ Menderes'in 31 Mart 1946'da İzmir'de gazetecilere verdiği demeci, çok partili yaşama geçerken iktidar partisi tarafından çıkarılan güçlükleri, yaşanan zorlukları anlatmaktadır:

“Ege'deki partili arkadaşlarımızı ziyaret ve kendileriyle görüşmek maksadıyla geldim. Buradaki durumumuzu iyice görmeye imkân bulamamış olmakla beraber manzara genel olarak kendisini göstermektedir. Partimiz çalışırken her yerde olduğu gibi Ege çevresinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin olağanüstü gayret ve faaliyetleri ile karşılaşmaktadır. Siyasi alanda bir partinin karşısında siyasi partilerin bulunması gayet tabiidir. Fakat Bazı idare amirleri ve devlet memurlarının taşıdıkları memuriyet sıfatının kendilerine yüklediği kayıtlara hiç ehemmiyet vermeyerek ve tıpkı partili imişler gibi, bu gayret ve faaliyetlere bütün hizmetleriyle katıldıklarını ve kendilerini kaptırdıklarını görmekle teessür duymaktayım. Bilhassa tek partili idarenin baskısı altında yaşamış ve birden fazla partilerle idareye henüz intibak edememiş olan bir memlekette tek partinin kökleştiği birçok tatbikat ve itiyatlarla mücadele gibi zor şartlar altında bulunan partimizin bir de hükümet teşkilatını karşısında bulması durumu bir kat daha güçleştirmektedir... Esefle arz etmek mecburiyetindeyiz ki, yer yer bazı idare amirlerinin gayretkeşliklerinden başka Halk Partisi'nin bazı elemanları makbul sayılamayacak bir faaliyet ve propaganda istikameti tutmuşlardır. Çokluk kulaklara fısıldanan bir propaganda, isnat, tazyik ve hatta tehditlerin neler olduğunu halkımız bilmektedir. Çünkü bunlara maruz kalan bizzat halkımızdır. Bunlar açık olarak ve umumi efkâr karşısında söylenmiyor, yapılmıyor. Çünkü böyle hareket edenler, memleketin ve Halk Partisi'nin yüksek idaresinde bulunanların, bu meşru

¹⁵⁹ a.g.e., s. 44.

*sayılamayacak yollarda yürünmesine rıza göstermeyeceklerini bilmektedirler. Memnunluğu mucip olan şudur ki, bütün bu menfi gayretlere rağmen DP yurdun her tarafında büyük bir ilgi, sevgi ve güvenle karşılanmaktadır”*¹⁶⁰

Menderes, konuşmasında “idare amirleri” diyerek genel bir ifade kullanmıştı fakat sözlerinin asıl hedefi Vali Şefik Soyer’di.¹⁶¹ DP’nin teşkilatlanma faaliyetlerine engel olduğuna yönelik Menderes’in ortaya attığı iddialara İzmir Valisi Refik Şefik Soyer ve CHP İl Başkanı Mehmet Orhon karşılık verdiler. İddiaların asılsız olduğunu söylediler.¹⁶² Menderes’in iddiaları yalanlansa da baskı olayları seçim sürecine girilmesiyle birlikte şiddetini artırarak devam edecektir. Bu dönemde DP’nin yayın organı olan “İzmir” gazetesi 3 Temmuz tarihinde: “*Seçime fesat karıştıran idare amir ve memurları vatan hainidirler*” manşetini atacak ölçüde sert bir muhalefete başlamıştır. (Ek: 3) Eroğul, benzer olayları da dikkate alarak bu konuda şu değerlendirmeyi yapıyor: “*Fakat her toplumsal değişim döneminde olduğu gibi bu baskılar yeni muhalefete yaradı. Demokrat Parti örgütü bu dönemde hızla yayıldı.*”¹⁶³

Genel seçimlerin yaklaşması ile birlikte ilçelerde çalışmalara hız verilmiş, Buca ve Bornova teşkilatının açılmasıyla birlikte DP İzmir ilçe teşkilatı tamamlanmıştır. Yeni açılan bu ilçe teşkilatlarının açılış törenlerine Ekrem Hayri Üstündağ, Burhan Belge ve Rauf Onursal birlikte katılmıştır. Geniş bir davetli kitlesinin katıldığı bu törenler şölen havasında gerçekleşmiş, yaklaşan genel seçimler öncesi adeta gövde gösterisi yapılmıştır.¹⁶⁴

¹⁶⁰ *Vatan*, 1 Nisan 1946; *Akşam*, 1 Nisan 1946; İzmir DP’nin gerek teşkilatlanma konusunda gerekse siyasi faaliyetlerinde en fazla sıkıntı çektiği iller arasındadır. Celal Bayar DP’nin 1. Büyük Kongresinde o günleri anlatırken CHP teşkilatından ziyade idare amirlerinden görülen baskıyı şu sözlerle dile getirmiştir: “*Herkesçe bilinen bir hakikattir ki partimiz bir yıllık hayatında Halk Partisi teşkilat ve mensuplarıyla değil daha ziyade hükümet kuvvetleriyle mücadele etmek zorunda bırakılmıştır. Bir parti için diğer partilerle siyasi mücadelelere girişmek gayet tabiidir. Fakat herhangi bir partinin amme salahiyet ve kuvvetleri elinde bulunduran idare cihazının her türlü tazyiklerine karşı koymak mevkiinde kalması ileri bir siyasi tekamül safhasındaki memleketlerde asla görülmemeyen hususiyetlerdendir.*” (Toker, a.g.e., s. 96).

¹⁶¹ Toker, a.g.e., s. 96.

¹⁶² *Cumhuriyet*, 2 Nisan 1946; *Akşam*, 2 Nisan 1946.

¹⁶³ Eroğul, a.g.e., s. 12.

¹⁶⁴ *Yeni Asır*, 7 Temmuz 1946.

1.3.3. MKP İzmir Teşkilatı

Milli Kalkınma Partisi, iktidar partisince ciddiye alınmadığı gibi toplum tarafından da benimsenmedi. DP’li kurucular, TPCF ve SCF dönemlerini yaşamış, muhalefet partilerin düştüğü duruma şahit olmuşlardı. Bu tecrübeleri bizzat yaşayan siyasetçiler olarak yeni kurdukları muhalefet partisinin her adımını hesap ederek atıyorlardı. MKP ise bambaşka bir yol izlemiş, tecrübesizliğin getirdiği sıkıntılar peşlerini bırakmamıştır.¹⁶⁵

MKP’nin siyasi hayatta rolü küçük olmuştur. Buna rağmen tek parti yönetiminden hoşnut olmayan halk, bu partiye başta büyük bir alaka göstermiş ancak zamanla kurucuların siyasetten anlamamaları ve beklenen muhalefeti bir türlü gösteremeyişleri sebebiyle partiye destek veren kesimler kısa sürede dağılmıştır.¹⁶⁶

MKP, kuruluşundan neredeyse iki sene sonra İzmir gibi büyük bir kentte teşkilatını kurabilmiştir. İzmir İl Teşkilatı tarafından kuruluşa ait başvuru valiliğe yapılmış, Avukat Celal Yüksel İzmir İl Başkanı olarak belirlenmiştir.¹⁶⁷ MKP’nin İzmir İl Merkezi, 7 Temmuz’da Alsancak’ta yapılan bir törenle açılmış, törene MKP’nin Ege Müfettişi ve İzmir İl Başkanı Celal Yüksel, DP İzmir İl Başkanı Ekrem Hayri Üstündağ ile çok sayıda davetli katılmıştır.¹⁶⁸

MKP İzmir İl Başkanı Avukat Celal Yüksel, İzmir’de partisinin son durumu ile ilgili verdiği demeçte: “*Merkezde henüz teşekkül halindeyiz. Buna rağmen fikirlerimizi memleket davalarına yararlı bulan vatandaşlar etrafımıza toplanıyorlar.*”¹⁶⁹ demekteydi. Seçimlere sadece on gün kala partinin İzmir merkezde hala örgütlenme halinde olduğundan bahsedilmesi, seçimlere yönelik ciddi bir beklentinin de olmadığını göstermiştir. MKP her ne kadar çok partili hayatın ilk partisi olsa da gelişimini sağlayamadığı İzmir’de de önemli bir etkinliğinin olmadığı görülmüştür.

¹⁶⁵ Akandere, *a.g.m.*, s. 202.

¹⁶⁶ *a.g.m.*, s. 198.

¹⁶⁷ *Yeni Asır*, 4 Temmuz 1946.

¹⁶⁸ *Yeni Asır*, 8 Temmuz 1946.

¹⁶⁹ *Yeni Asır*, 12 Temmuz 1946.

1.4. İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ YAYINLADIĞI TAMİM VE MUHALEFETİN İTİRAZLARI

CHP ve DP, 21 Temmuz seçimlerine kadar olan süreçte birbirlerine çok sert eleştirilerde bulunmuş ve birbirlerinin iddialarını çürütmek için gazetelere çok sayıda açıklama yollamışlardı. DP Genel Merkezine; İzmir,¹⁷⁰ Bursa,¹⁷¹ Uşak¹⁷² gibi illerin yöneticilerinin DP'lilere baskı yaptığına dair haberler gelmesi üzerine Celal Bayar girişimlerde bulunmuş, İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ı bu süreçte birkaç defa ziyaret etmiştir. Bu görüşmelerde DP'lilerin sistemli bir baskı karşısında bulduklarını söylemiş, bu baskıların son bulması için İçişleri Bakanı olarak girişimde bulunmasını istemiştir.¹⁷³

DP İçişleri Bakanlığına üst üste yaptığı müracaatlar üzerine parti üyelerine ve seçmenlerine yönelik baskıların son bulmasına yönelik bir açıklama beklerken, İçişleri Bakanı Hilmi Uran bütün illere bu isteklerin tersine bir tamim gönderdi. Bu tamimde; köylerde yapılmakta olan kötü propagandaları önlemek üzere partiler adına köylere gönderilen kimselerden hangi parti adına hareket ettiklerini gösterir birer belge istenmesi bildiriliyordu.¹⁷⁴

İçişleri Bakanlığınca yayınlanan tamim muhalif basında olduğu gibi iktidar yanlısı basında da şaşkınlık yarattı. Örnek olarak Akşam gazetesi yazarı Necmettin Sadak, propaganda faaliyetlerini engelleyen bu tamim için şunları yazmıştır:

“Hiçbir parti karşı tarafın hoşuna gidecek şekilde seçim propagandası yapmaz. Siyasi hayatta bu derece nezaket beklemek boştur. Bu hakikati kabul etmek politikada objektif görüşün ve olgunluğun ilk

¹⁷⁰ “İdare amirleri CHP hesabına çalışıyor.”, “Milli bayrak yerine parti bayrağı mı?”, “Kaymakamdan jandarma erine kadar... Bu vaziyet dahilinde Serbest seçim nasıl yapılabilir?” (İzmir, 4 Temmuz 1946).

¹⁷¹ “Bursa’da Demokrat Parti azaları köylere sokulmuyor.” (Yeni Sabah, 7 Temmuz 1946).

¹⁷² “Uşak’ta bazı amir ve memurların ve köylerde jandarmaların tazyikleri son dereceye çıkmıştır. Jandarmalar köylüleri zorla DP’den istifaya ve CHP’ye yazılmaya mecbur etmek için azami faaliyette çalışmaktadırlar. Ellerinde partimizin beyannameleri bulunanları yakalayarak merkeze götürmektedirler.” (Yeni Asır, 7 Temmuz 1946).

¹⁷³ Son Posta, 7 Temmuz 1946; Yeni Sabah, 9 Temmuz 1946.

¹⁷⁴ Ulus, 8 Temmuz 1946.

şartıdır. Peki, parti propagandasının bir sınırı yok mudur? Vardır, fakat bu hududu ne karşı partiler ne de hükümetler çizer. Bu sınırı çerçeveleyen iki unsur o partinin ahlak ve dürüstlük vasfı ile milletin akıl ve iman seviyesidir. Mesela bir parti çıkar seçim propagandası olarak bir istibdat rejimini yıkmak istediğini ilan eder. Edebilir ve buna karışmaya kimsenin hakkı yoktur. Verilecek hüküm tarihini bilen karşısına çıkan türlü türlü insanları tanıması gereken millete aittir.

Bir yeni parti tasarlayalım ki köy köy dolaşarak iş başına geçtiği takdirde hiç vergi almayacağını ilan ediyor. Böyle bir propagandaya engel olmak karşı koymak ne kimsenin hakkıdır ne de lüzumludur. En beyhude hareket böyle bir propagandayı önlemeye çalışmak olur. Eğer milletin seviyesi henüz bunlara aldanacak iptidai derecede ise partiler, seçimler, tek değil çift yollu seçimler bile fazladır. Propagandanın bu safdilane şekillerine karşı da silah yalnız halkın seviyesi olabilir.¹⁷⁵

İçişleri Bakanı Hilmi Uran tarafından bütün illere gönderilen bu tamim DP'de adeta şok tesiri yapmıştı. Birkaç gün içinde karşı beyanname hazırlayan DP, İçişleri Bakanlığı'nın yayımladığı tamiminin kanunlara aykırı olduğunu iddia etmiş ve bir an önce bu yanlış karardan dönülmesi gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca, il ve ilçe yöneticilerinden görülen baskılar karşısında pek çok kez İçişleri Bakanlığına müracaat edildiğini, bu müracaatlardan herhangi bir netice alınmaması üzerine bu durumun millet tarafından da bilinmesi gerektiği düşüncesiyle bir beyanname yayımlandığını belirtiyordu.¹⁷⁶ Beynamede İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan tamim şu şekilde eleştirilmekteydi:

“İçişleri Bakanlığının bu emri üzerine birçok yerlerde köylerde gitmekte olanlara idare amirlerinden alınmış vesikaları olup olmadığı sorulmakta arz etmeyenler iade edilmektedir. Bu gibi sert tedbirlere maruz kalan yurttaşlar, idari makamlara müracaat ettikleri takdirde

¹⁷⁵ Necmettin Sadak, “Geçirilecek üç nazik evre”, *Akşam*, 12 Temmuz 1946.

¹⁷⁶ *Yeni Asır*, 11 Temmuz 1946; *Vatan*, 11 Temmuz 1946; *Akşam*, 11 Temmuz 1946.

köylere gidebilme müsaadesi almak için hareketten evvel arzuhalle müracaat edilmesi ve bu müracaat üzerine yapılacak tahkikat sonunda müsaade verilip verilmeyeceğinin tayin olunacağı kendilerine bildirilmektedir. Bundan maksat milletvekili seçimleri arifesinde muhalif partilerin halkla ve köylerdeki teşkilatla her türlü temas ve irtibatlarını kesmek olduğu şeklinde anlaşılmaktadır.

Nitekim iktidar partisi mensupların tarafından yapılan objektif ölçülere göre dahi zehirleyici vasıflara uygun olan propagandaları hiçbir yerde en küçük bir manaya rastlanmamaktadır. Bu gibi propagandalar iktidar partisinin mensupları tarafından köylerde, kasabalarda, şehirlerde, jandarma, polis ve valinin himayesi altında ve hatta devlet himayesi altında yapılmaktadır. Ve bütün bu hareketler herkesin gözü önünde cereyan ediyor.

... Birçok idare amirleri ve zabıta kuvvetleri çok defa birlikte hareket ederek partimiz mensuplarını istifaya ve CHP'ye rey vermeye mecbur etmek için her türlü tehditlere, hatta dayak atmalara kadar gitmekte, sebepsiz tevkifler yapılmaktadır. Sabıkalı şahıslar tarafından partimiz mensuplarına karşı yapılan kanunsuz tecavüzlerinde zabıtalardan gözü önünde vuku bulduğu görülmüştür. Bu gibi birçok hadiselerin tutulmuş zabıtları dosyamızda mevcuttur. Bu hadiselerin, bir sistem dâhilinde bütün memlekette cereyan etmiş olması aynı merkezden verilmiş emir ve direktiflerin mevcudiyetine hükmettirmektedirler. Bu hal iktidar partisinin her ne pahasına olursa olsun muhalefete hak vermeyecek kararını da almış olduğu kanaatinin yerinde olduğunu teyit etmektedir.

Bütün bu kanun dışı hareketlerin meydana getirdiği ciddi durum karşısında tazyiklerden ve bunların doğuracağı neticelerden korunmak maksadıyla seçimlerden çekilmek hatıra gelebilse de memleketin demokrasininin mütevazı ölçüde dahi tatbikini imkân olmadığı kanaatine

yer vermemek suretiyle durumu daha da ağırlaştıracak olan böyle bir karardan içtinabı milli menfaate daha uygun buluyoruz.”¹⁷⁷

İçişleri Bakanlığı bir gün sonra DP'nin beyannamesine cevap niteliğinde Ulus gazetesine bir açıklama yollamıştır. Beyannamenin eksik ve yanlış bilgilere dayanılarak yayımlandığını, İçişleri Bakanlığının tamiminin, seçim propagandası bahane edilerek; “*her sözü söyleyen ve kim oldukları belli olamayan kimselerin hüviyetlerini anlamak*” maksadıyla, alınması gerekli bir tedbir olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yayımlanan tamimde kanuna hiçbir aykırılık olmadığı bildirilmiş, DP Beyannamesi ise “*halkı kendilerine acındırarak suretiyle daha fazla oy toplamak arzusundan doğan bir propaganda beyannamesi*” olarak adlandırılmıştır.¹⁷⁸

1.5. İZMİR İL MERKEZİ VE İLÇELERDE ÇIKAN HADİSELER

Genel seçim tarihi yaklaştıkça propaganda faaliyetleri siyasi havayı sertleştirdi. Bir yanda CHP'nin çoğu zaman kahvehanelerde yaptığı küçük çaplı propaganda konuşmaları diğer yanda DP'nin ilçelerde bile yoğun halk katılımıyla yaptığı mitingler,¹⁷⁹ CHP İzmir teşkilatında hem şaşkınlığa hem de paniğe sebep oldu. Bu durum İzmir'de olduğu gibi benzer şekilde pek çok ilde de “*vali ve kaymakamların açıktan iktidar partisini koruyan ve kollayan bir tutum alması*”¹⁸⁰ sonucunu doğurmuştur.

DP'nin İzmir'de siyasi faaliyetlerinde yaşadığı sıkıntılar genel itibariyle Vali Şefik Soyer merkezliydi. DP'nin 6 Temmuz tarihinde gazetelere yansıyan açıklamasında: “*İzmir Valisi Gökçen'e uğradıktan sonra, nahiye müdürü ile jandarma erbaşı Kahrat'a gidip halkı toplamışlar 'Demokrat Partiden istifa ediniz yoksa alnınıza kara damga basılır ve ebediyen bu damga çıkmaz'*” şeklinde

¹⁷⁷ *Yeni Asır*, 11 Temmuz 1946; *Vatan*, 11 Temmuz 1946; *Akşam*, 11 Temmuz 1946.

¹⁷⁸ *Ulus*, 12 Temmuz 1946; Toker, yapılan bu açıklamayı çok da doğru bulmadığını şöyle ifade etmiştir: “*Evet, belki. Ama CHP'den DP'ye gelen hücumlar ortadayken ve valiler kaymakamlarına baskı yapıp dayak atın, DP'yi sureti katiyetle kazandırmayın diye tamimler gönderirken, kaymakamlar da DP'li köylülere meydan dayakları çekerken, DP'ye acındırmak için beyannameye mi ihtiyaç vardı?*” (Toker, *a.g.e.*, s. 114-115).

¹⁷⁹ *İzmir*, 5 Temmuz 1946.

¹⁸⁰ Tuncer, *1946 Seçimleri*, s. 73.

propaganda yaptıkları iddia ediliyordu. Jandarmanın DP levhasının indirilmesini istediği, daha sonra bizzat kendisinin indirdiği de açıklamanın sonuna eklenmişti.¹⁸¹ Vatan gazetesinde aynı tarihte bu habere ek olarak bir başka haber daha yer alıyordu: “İzmir’de tedhiş: İzmir’in eli bıçaklı sabıkalıları Halk Partisi hesabına çalışmak üzere vazife aldılar.” Bu haberin içeriğinde CHP’nin bazı sabıkalı şahıslarla anlaşığı, seçim günü bu kişilerin sandık bölgelerini gezip halka baskı yapacağı söylentisinin dolaştığı haberi verilmiştir.¹⁸² CHP İzmir İl Başkanı Mehmet Orhon sabıkalılarla anlaşıldığına dair kendi hakkında yazılan bu yazı dolayısıyla bir açıklama yapmıştır. Orhon, Yeni Asır gazetesine yaptığı açıklamada:

*“Hiçbir zaman hiçbir yerde hiçbir sabıkalı ile tanışmadığını CHP’nin sabıkalılarla işi olmadığını ancak Menemen’den İzmir’e dönerken Menemen CHP başkanının ricası ile Menemen’den iki muhtarı beraberine alarak İzmir’e getirdiğini, bu sabıkalılar hikâyesinin belki de otomobile alınan iki namuslu vatandaşı öne sürülerek ortaya atıldığını söylemiştir.”*¹⁸³

İzmir’den gelen baskı haberleri her seferinde yalanlanmış, iddiaların asılsız olduğu açıklanmıştır. Yine bu tarihlerde DP merkezine bir telgraf daha gelmiştir. Bu telgrafta Tire ilçesinin Gökcan bucağına bağlı köylerde jandarmanın halka baskılarının arttığı şu şekilde bildirilmiştir:

*“Bucak karakol komutanı gedikli üstçavuş Faik Uyanık, köylere giderek Demokrat Parti levhalarını yerlere çarpıyor ve köylüleri teker teker karakola çağırarak dövme suretile Partimizden istifaya icbar ediyor. Bu yolsuzluktan korkan birçok köylüler şehre hicret etmişlerdir. Köylerde kalan diğer azalarımız karakolda işkence altında bulundurulmaktadır. Hareket tarzımızın acele bildirilmesini rica ederiz.”*¹⁸⁴

¹⁸¹ Cumhuriyet, 6 Temmuz 1946.

¹⁸² Vatan, 6 Temmuz 1946.

¹⁸³ Yeni Asır, 10 Temmuz 1946.

¹⁸⁴ Yeni Sabah, 9 Temmuz 1946.

DP Genel Başkanı Celal Bayar, Tire DP Başkanlığına cevap olarak yapılan bu baskılar hakkında İçişleri Bakanlığına başvurularda bulunulduğunu, en kısa zamanda netice alınacağını bildirmiş, bununla birlikte baskı gören DP'li vatandaşların da savcılığa gidip şikâyetle bulunmaları istemiştir.¹⁸⁵ Aynı haber üzerine valilik iddiaların gerçek olmadığına dair bir açıklamada bulunmuştur: “idarece yapılan tahkikat neticesinde ilimizin diğer ilçelerinde olduğu gibi Tire ilçesi halkının da bağ ve bahçelerinde huzur ve sükûn içinde işleriyle meşgul oldukları Tire'den hicret etmiş hiçbir vatandaş ailesi bulunmadığı tespit edilmiştir.”¹⁸⁶ Bu açıklamadan bir gün sonra Vali Şefik Soyer, diğer baskı ve tehdit iddialarını da içine alan geniş bir açıklama daha yaptı:

“Son zamanlarda bazı İzmir ve İstanbul gazetelerindeki ilimizdeki seçim savaşının had bir devreye girdiği, kötü tanınmış gibi gösterilen bazı vatandaşlar vasıtasıyla Demokrat Parti mensuplarının tehdit ve tedhiş edildiği idare amirlerinin tarafgirlik yaptıkları yazılmaktadır. Bulgurca köyünde bazı şahıslar arasında geçen hadise, bir gazinoda Halk Partililerin toplantısına bir demokratın müdahale etmesi yüzünden çıkan vakadır. Karşıyaka gazinosundaki bir yaralanma da buna delil gösterilmektedir.

İdare amirlerinin tarafgirliğine misal olarak da Halk Partisince kullanıldığı iddia edilen kötü tanınmış bazı şahısların silahlı olarak gezdikleri bunların nezaret altına alınmadığı, Tire'de Demokrat Partili vatandaşların jandarma tarafından karakola götürüldüğü, gene bu ilçede Demokrat Parti levhalarının indirildiği, İzmir belediye seçimi dolayısıyla Demokrat Parti tarafından yapılan şikâyetler hakkında henüz netice alınmadığı bazı ocakların açılış töreninde bayrak çekilmesine izin verilmediği ileri sürülmektedir.”¹⁸⁷

¹⁸⁵ *Yeni Asır*, 10 Temmuz 1946.

¹⁸⁶ *Yeni Asır*, 11 Temmuz 1946.

¹⁸⁷ *Ulus*, 12 Temmuz 1946.

Soyer, ayrıca bütün bu iddiaların tamamının kasıtlı yapıldığı, olayların büyütülerek yanlış duyurulduğu, bir alacak olayından çıkan kavganın dahi DP'lilere baskı gibi gösterildiğini belirtmiş, kanunlara aykırı hiçbir müdahale yapılmadığının da altını çizmiştir.¹⁸⁸ Soyer'in bu açıklamasından birkaç gün sonra CHP İzmir İl Başkanı Mehmet Orhon, çıkan olaylar hakkında bazı açıklamalarda bulunmuştur:

“Son günlerde DP yeni bir mücadele taktiği kullanmaya başlamıştır. Bu da kendilerini hiçbir tazyik ve hiçbir cebrin hedeflerine gitmekten menedemeyeceği, seçimde reyleri kullanmaktan menedecek kimseler bulunacağı bunlardan korkmamaları şeklinde ve daha buna benzer mahiyette propagandalar yaparak efkârı umumiye de endişeli ve şüpheli bir hava yaratma taktiğidir...”

Seçimde muvaffakiyetsizliğe düşeceğini anlayan DP'nin bu menfi propagandası seçime iştirak nispetini azaltmaya matuf bir gayret olsa gerektir. Seçim propagandası yapmak şüphesiz her partinin hakkıdır. Ancak bu propaganda halkı birbirine düşürmek zihinlerde endişeler şüpheler uyandırmak, memleketi asayiş ve inzibattan mahrum bir halde göstermek şeklinde yapıldığı takdirde muzırdır. Ve bu yurt için gayet tehlikelidir.”¹⁸⁹

Mehmet Orhon, İzmir'deki hadiselerin DP'nin olumsuz propagandasından kaynaklandığını belirtmiş, oluşturulmak istenen havanın ülke için çok tehlikeli olduğu ifade etmiştir.¹⁹⁰ DP'nin tüm iddialarının yalanlanmasına rağmen muhalefet yanlısı gazetelerde bu tür haberler yayınlanmaya devam etmiştir. Sonuç olarak çok partili siyasi hayata geçilmiş olmasına rağmen hem partilerin hem de devlet adamlarının siyasi hayatta meydana gelen değişikliklere uyum sağlayamaması bu tür sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

¹⁸⁸ *Ulus*, 12 Temmuz 1946.

¹⁸⁹ *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946.

¹⁹⁰ *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946.

BÖLÜM 2:

1946 SEÇİMLERİNE İZMİR'DE YAPILAN HAZIRLIKLAR VE PROPAGANDA FAALİYETLERİ

2.1. DEMOKRAT PARTİ'NİN SEÇİM ÇALIŞMALARI

1946 Genel Seçim çalışmalarına Demokrat Parti İzmir merkez binasında Dr. Ekrem Hayri Üstündağ'ın başkanlığında yapılan toplantıyla birlikte başlanmıştır. Toplantıya İzmir ve Karşıyaka ile 14 ilçede kurulmuş olan teşkilat başkanları ve buralardaki üyelerden birer kişi katılmıştır. Toplantıda seçim hazırlığı üzerine görüşmeler yapılmış; seçimlerde DP'lilerin nasıl hareket etmeleri gerektiği, sandık başlarındaki görevlilerin usulsüz bir durumla karşılaşmaları halinde nasıl bir yol izleyecekleri karara bağlanıp katılımcılara duyurulmuştur.¹⁹¹

DP İzmir İl Başkanlığı, 2 Temmuz tarihinde gazetelere verdiği demeç de İzmir merkezinde ve ilçelerinde seçim kampanyasının açıldığını bildirmiştir. Aynı açıklamada teşkilat başkanları ve parti üyelerinden halkla bir araya gelmeleri, oyların DP adaylarına verilmesi için çalışmaları istenmiştir. Açıklamanın son kısmında ise Demokrat parti mensuplarından; *“partiye sadakat, Celal Bayar'a güven ve parti disiplinine harfiyen riayet”* etmeleri istenmekteydi.¹⁹²

DP İzmir teşkilatı seçim hazırlıkları çerçevesinde “seçim”, “neşriyat”, “propaganda” komisyonları oluşturmuştur. Bu komisyonlar her gün toplanarak yapılacak faaliyetler çerçevesinde görüş alışverişinde bulunmuşlardır. Seçim komisyonu, seçim kanunu hakkında vatandaşlara aydınlatıcı bilgiler vermekte; neşriyat komisyonu, parti üyelerinden gelen şikâyetleri gözden geçirip, bunlardan gazetelere gönderilecek olanları belirlemekteydi. Propaganda komisyonu da DP'nin propaganda faaliyetlerinin yürütülmesiyle ilgili çalışmaları yapmaktaydı.¹⁹³

¹⁹¹ *Yeni Asır*, 2 Temmuz 1946.

¹⁹² *Yeni Asır*, 3 Temmuz 1946; *İzmir*, 3 Temmuz 1946.

¹⁹³ *Yeni Asır*, 5 Temmuz 1946.

DP İzmir İl teşkilatının seçim süreci boyunca en fazla üzerinde durduğu nokta il ve ilçe yöneticilerinin yaptığı baskılardır. Bu baskıların seçim sonuçlarını da etkileyeceği pek çok defa söylenmiştir. Yeni Asır gazetesine açıklamalarda bulunan DP İzmir İl Başkanı Ekrem Hayri Üstündağ, seçim mücadelesinde, “*karşımızda bir halk partisi yoktur. Karşımızda muntazam mürettep bir idari teşkilat vardır.*” diyerek İl ve İlçe yöneticilerinin DP’ye çıkardığı zorluklara dikkat çekmiş, devamında ise “*Seçimi kaybettiğimiz takdirde bu Halk Partisinin tesiriyle değil, idari teşkilatın gösterdiği müşkülât yüzünden olacaktır.*” sözleriyle seçimlerin kaybedilmesi halinde en büyük etkenin bizzat bu yöneticilerin kendisi olacağını vurgulamıştır.¹⁹⁴

2.1.1. Seçim Propagandaları

CHP’lilerden farklı olarak DP’liler halkla bir araya gelmişler, bu amaçla da büyük kalabalıkların toplandığı mitingler tertip edilmiş, heyecanlı konuşmacılar halkı coşturan konuşmalar yapmışlardır. Bu mitingler DP’nin muhalefet yılları boyunca sürmüş ve iktidara gelmesinde önemli bir faktör olmuştur. DP’nin bu mitinglerde özellikle üzerinde durduğu somut sorunlar; “*hayat pahalılığı, hürriyet yoksunluğu antidemokratik kanunlar ve idari örgütünün yaptığı bazı yolsuzluklardır.*”¹⁹⁵

Dönemin en önemli propaganda araçlarından biri olan “radyo” DP tarafından da kullanılmak istenmiş, Celal Bayar, Başbakanlığa bir yazı göndererek radyodan DP’nin de yararlanmak istediğini bildirmişti.¹⁹⁶ DP’nin radyo ile yayında bulunabilmek için Başbakanlığa yaptığı müracaata bizzat Başbakan Şükrü Saraçoğlu cevap vermiştir:

“Radyo yayınlarından sorumlu olan Cumhuriyet Hükümetinin İç ve Dış Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü, teşkilat ve vazifeleri hakkındaki kanun gereğince siyasetini yurt ve dünya yayın vasıtalarına ve umumi efkârına yapılacak her türlü söz yayınlarının kanun hükümlerine uygun

¹⁹⁴ Yeni Asır, 21 Temmuz 1946.

¹⁹⁵ Karpat, a.g.e., s. 253.

¹⁹⁶ Yeni Asır, 7 Temmuz 1946.

olmak şartıyla vaki olan müracaatların basın umum müdürlüğüne yapılması gerektiğini bildirir saygılar sunarım."¹⁹⁷

Başbakanın verdiği cevaptan sonra Celal Bayar'ın İzmir'deki konuşmasının radyodan yayımlanması için Basın Yayın Genel Müdürlüğüne bir başvuru yapılmıştır. Genel Müdürlük, gönderilen metinlerin incelendiğini ve yayımlanmaya uygun görülmediğini belirterek yapılan başvuruyu reddetmiştir.¹⁹⁸ Görüldüğü üzere DP'ye radyoda propaganda yapma imkânı verilmemiştir. Radyoda konuşma imkânı sadece İktidar partisine tanınmış, DP ise yerel faaliyetlerle sesini duyurmaya çalışmıştır.¹⁹⁹

2.1.1.1. Celal Bayar'ın İzmir Mitingi

DP, İzmir'de ilk büyük seçim mitingini 13 Temmuz Pazar günü yapmıştır. DP'liler, Cumhuriyet meydanında saat 18.00'da yapılan mitinge kalabalık bir grup karşısında konuştular. Bağımsız adaylardan Dr. Mustafa Ali Kentli ve beraberindekiler etkili konuşmalar yapmışlar, seçimin önemi üzerinde durulmuş, vatandaşlar oylarını kullanmaya davet edilmiştir.²⁰⁰ Kentli nutkunda, Cumhuriyet meydanında toplanan kalabalığa şunları söylemiştir:

“Egeyi ve bütün Türkiye’yi tanıyanlar bilirler bu memleketin çocukları tarihin hiçbir devrinde bir şahıs veya bir zümre diktatörlüğünü asla hoş görmemiştir. Bu memleketin hür halkı hiçbir zor önünde boyun eğmemiş diz çökmemiştir. Harici veya dahili hiçbir tazyik onun kolunu bükmemiştir. Şurasını tekrar belirtmek istiyorum ki bu halk, babaca istibdadla kabaca istibdad arasında bir fark görmemektedir. Her iki

¹⁹⁷ *Anadolu*, 16 Temmuz 1946.

¹⁹⁸ Tuncer, *1946 Seçimleri*, s. 70.

¹⁹⁹ Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 seçimlerinden sonra ise durum tersine dönmüş, İsmet İnönü bu konuda İzmir'de iktidara şu sözlerle yüklenmiştir: “Arkadaşlar, radyo üzerinde size tekrar söz söylemeyeceğim. Çok konuşuldu. Nasıl tatbik olunduğunu görüyorsunuz. Bir devlet vasıtası yalnız kendi propagandasının âleti ve vasıtası şeklinde ve istediği zaman muhalif partilerin muhalif siyaset adamlarının aleyhlerinde âlet olarak kullanılmaz. Kullanılmamalıdır.” (İlhan Turan, *İsmet İnönü ve Tek Dereceli İlk Seçimler (1946-1950-1954-1957)*, İnönü Vakfı, Ankara 2002. s. 63).

²⁰⁰ *Yeni Asır*, 14 Temmuz 1946; *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1946.

şekilde de müstediplerin istediği şey, bir kısım halkın kırbaçlı ve mahmuzlu, daha büyük kitlenin ise eğerli ve yularlı olarak yaşamasıdır.

Seçim arifesinde kuzu postuna bürünmüş kurtlardan sakınınız. Bu masum post altında köy köy dolaşmaları ne kadar hoşunuza giderse gitsin, onlar eskiden ne idilerse gene odurlar. Onları yeni postlarından değil, boğuk seslerinden, tehdidkar sözlerinden tanıyacaksınız. Onları hürriyeti tarif edişlerinden tanıyacaksınız.

Arkadaşlar; Halk Partisinin hataları saymakla bitmeyecek kadar çoktur. Halk Partisi milleti değil, millet Halk Partisini büyük bir imtihana çekmiş bulunuyor ve ona diyecek ki: Ben kudretimi denemek istiyor ve seni azlediyorum. Bu kararlar senin milli iradeye karşı nasıl hareket edeceğini anlamak istiyorum. Aynı iradeyi seni iş başında bırakmak suretiyle gösterirsem dostlarımız ve düşmanlarımız benim kudretimden şüphelenirler. Eğer Halk Partisi iş başında usulca çekilir, normal ve meşru muhalefete geçer hatalarını idrak ederse on sene sonra tekrar milletin itimadını kazanmayı ümit edebilir. Yanlış bir yol takip ederse, yani zora ve hileye başvurursa milletin Halk Partisi arasındaki bütün rabitalar kopar ve parti gasıp bir ekalliyet menzilesine düşer. Yolumuzun çetin, yükümüzün ağır olduğunu biliyoruz. Fakat gecenin en karanlık zamanı sabaha en yakın olan zamandır. Sabahın çok yakın olduğuna emin olabilirsiniz.”²⁰¹

Bu mitingden iki gün sonra Celal Bayar, İzmir’de yaklaşık 35 bin kişilik bir kalabalık önünde seçim nutkunu vermiştir. (Ek: 4) Bayar nutkunda İttihat ve Terakki Fırkası Kâtib-i Mesulü olarak İzmir’de işe başladığını, bugüne kadar İzmir ve Manisa milletvekili olarak daima Ege halkını temsil ettiğini ve Demokrat Partinin kurulmasında görev aldığını²⁰² söylemiş ve şöyle devam etmiştir:

²⁰¹ *Yeni Asır*, 14 Temmuz 1946; *Cumhuriyet*, 14 Temmuz 1946.

²⁰² *İzmir*, 16 Temmuz 1946; *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946; *Akşam*, 16 Temmuz 1946.

“Tekrar milletvekilliğine adaylığımı koymak kararımı verince bu 33 yıllık maziye dayanarak beni milletvekili olarak vazifelendirmeniz için yine size başvuruyorum ve söz veriyorum ki şayet bu şerefli vazifeyi benden esirgemezseniz bütün gayretimi gönül bağladığım vatan ve hürriyet davası uğrunda sarfedeceğim.

Çok çetin imtihanlar geçireceğimize şüphem yoktur. Çünkü iktidar partisi böyle bir inkılâbı kabil olduğu kadar geciktirmeğe çalışmaktadır. Fakat artık bu inkılâbın gerçekleşme zamanı gelmiş, millet buna azmetmiştir.”²⁰³

DP Genel Başkanı Celal Bayar, buradaki konuşmasında CHP'lilerin iddialarına özellikle *“Karşımızdaki bir muhalefet hareketi değil, bir ihtilal hareketidir”* diyen Balıkesir Milletvekili Hacim Muhittin Çarıklı'ya cevap vererek, *“Bu bir muhalefet hareketi değil, bir demokrasi hareketidir”* dedi.²⁰⁴ DP'nin bu kalabalık mitingleri CHP çevrelerinde tedirginlik yaratmaktaydı. Bunun sonucunda muhalefete uygulanan baskılar artmış, bu coşkulu miting ve gösterilerin ayaklanma hareketi olduğu, DP'nin seçmenlerini iktidara karşı isyana yönelttiği yolunda iddialar basında daha çok yer almaya başlamıştır.²⁰⁵

2.1.1.2. İlçelerde Yapılan Demokrat Parti Mitingleri

DP lideri Celal Bayar İzmir mitingi sonrası ilçelerde yapılacak mitingler için ilk durak olarak DP'nin zayıf durumda bulunduğu iddia edilen Ödemiş'e, gelmiştir.

²⁰³ *İzmir*, 16 Temmuz 1946; *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946.

²⁰⁴ Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, s. 64.

²⁰⁵ Ekinci, *a.g.e.*, s. 326; Miting iktidar yanlısı basının yoğun eleştirilerine sebep olmuştur. Necmeddin Sadak Akşam gazetesindeki köşesinde Bayar'ı şöyle eleştirmiştir: *“Sayın liderin nutkunda Halk Partisi işlerinin tenkidini yaparken tenkidini yaptığı partinin başvekilliğini ve iktisat vekilliğini yaptığı İş başında bulunduğu uzun devirlerde millet hakkından ve hürriyetinden hiç bahsetmemiş, Başvekilliğinde gazeteler kapamış olan Celal Bayar'ın, nasıl olup da birkaç ay içinde hak ve hürriyet aşkının heyecanına kapıldığını izah etmesi, taraftarlarını ve bizim gibi samimi dostlarını çok teselli ederdi.”* (Necmeddin Sadak, *“Biz Ne Bekliyorduk” Akşam*, 17 Temmuz 1946); Falih Rıfkı Atay ise Ulus'ta muhalefete şu sözlerle yüklenmiştir: *“Demokrat Parti ve öteki muhalifler, Cumhuriyet ve inkılap esaslarına aykırı tahrirleri, telkinleri ve kışkırtmaları açıkça reddetmelidirler. Bu tahrir, telkin ve kışkırtmaların, Cumhuriyet iktidarı aleyhine uyandırabileceği kara kuvvetler tepkisini sömürür gibi oldukları zannını ortadan kaldırmalıdır... Evet, bizim bir eksiğimiz vardı: muhalefet! Fakat Cumhuriyet muhalefeti, gelişigüzel menfi kuvvetler seferberliği değil!”* (Falih Rıfkı Atay, *“Bu Bir Cumhuriyet Muhalefeti Olmalıdır”*, *Ulus*, 18 Temmuz 1946).

Gece yarısı saat ikide istasyona giren treni kalabalık bir grup tezahüatlarla karşılamıştır.²⁰⁶

Celal Bayar, Ödemiş, Tire ve Bayındır'da²⁰⁷ seçim konuşmaları yapmış, Torbalı'da ise ısrarlara karşın resmi izin alınamadığı için konuşma yapmak imkanını bulamamıştır. DP Genel Başkanı Ödemiş'e gelmesinden bir gün sonra Adnan Menderes ile birlikte Ödemiş sinema binası önünde 3 bin kişilik bir topluluğa seçim konuşması yapmıştır. Bayar burada DP'yi kurmakla memlekete hizmet ettiğinden ve iktidara gelinmesi halinde ülkenin ekonomik olarak kalkındırılacağından bahsetmiştir. Bayar ayrıca kendisinin hiçbir ihtirası olmadığını belirtmiş, Atatürk'e ait birkaç hatırasından bahsetmiş²⁰⁸ ve *"Ben büyük veya küçük hiçbir şahsın aleyhinde değilim evvelce onlara karşı ne his altında idiysem bugün yine öyleyim."* demiştir. Milletvekilliğinden neden istifa ettiğini açıkladıktan sonra fakat *"Bugün tekrar İzmir'den beni mebus yapmalarını istiyorum"* demiştir.²⁰⁹

2.1.1.3. Afiş ve Sloganlar

DP teşkilatını tamamlamamış olmasına karşın seçimleri çok ciddiye almış ve etkili bir seçim kampanyasına girişmişti. DP, seçim çalışmalarında afiş kullanmayı etkili bir politika olarak görmüştür. İncelediğimiz dönemde televizyonun olmaması radyo yayınlarından muhalefetin yararlandırılmaması sebebiyle afişler önemli bir

²⁰⁶ *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946.

²⁰⁷ Bayar, İstasyonlarda halkın tezahüatları karşısında bir müddet pencereden görünerek teşekkür ediyordu. Bayındır'dan gece yarısı geçen tren büyük bir kalabalığın toplanması sebebiyle bir kez daha mola verdi. Burada partililerle kısa bir görüşme yapan Bayar, Bayındır'dan ayrılmasıyla beraberinde bulunan gazetecileri davet ederek kısa bir açıklamada bulundu: *"Bir memlekette ya milli irade hakimdir. Millet istediği şekilde sesini duyurur. Yahut da milli hakimiyet yoktur. O zaman parti kurmaya da ihtiyaç kalmaz. Gezdiğim hemen her yerde olduğu gibi Bayındır'da da bir köylü vatandaşa DP'nin köydeki vaziyetini sordum. Tazyik edilmekte olduklarını söyledi. Bu vaziyet karşısında nasıl çalışılır? İktidar partisi idare amirinden kaymakamına ve jandarmasına kadar bütün kuvvetlerini millete karşı kullanırsa bu memlekette temiz bir hürriyet havasının esmesi imkansızdır. Sizler amme efkârını aydınlatan ışıklarsınız. Amme efkârının savcılarını olarak bu hadiselere alakanızı gösterin yani tarafsızlık içinde yazın. İddiamızın doğruluğunu bütün bir millete duyurun."* (*Yeni Asır*, 17 Temmuz 1946); Bayındır'da DP'lilere baskı iddialarının gazetelere yansımından sonra olayların büyüdüğüne dair haberlere yer verilmeye başlandı. (*Yeni Asır*, 19 Temmuz 1946).

²⁰⁸ CHP İnönü'nün adını bayraklaştırıp seçim adına elindeki en büyük koz olarak görünürken DP ise Atatürk'ün manevi şahsiyetini öne çıkarmış, ölümünden önceki son başbakanı olan Bayar'a itimadından fayda sağlamaya çalışmıştır. Bayar'ın Ödemiş nutkunda anlattığı hatıra da şöyledir: *"Atatürk hasta idi. Büyük hastalığının tedavisiyle meşgul olurken bana diyordu ki: 'Bayar sana itimat ediyorum. Sen benim evladımsın. Yolunda yürüyeceğine inanıyorum.'" (Yeni Asır, 16 Temmuz 1946).*

²⁰⁹ *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946; *Son Posta*, 17 Temmuz 1946.

propaganda aracı olmuştur. DP'nin her fırsatta vurgu yaptığı "milli irade" ile aynı paralelde olan "Yeter söz milletindir" sözü etkili bir slogana dönüştürülmüştür. Bu slogan DP'nin afişlerine "dur" işareti veren bir el olarak yansımış, (Ek: 5) dönemin koşulları içerisinde seçim propagandasında gayet başarılı ve halk üzerinde etkili olan bir simge haline gelmiştir.²¹⁰

DP İzmir İl Teşkilatı, pek çok yere bu seçim afişlerini asmış fakat bu afişlerin pek çoğu bizzat valinin emriyle zabıta memurları tarafından toplattırılmıştır. Ayrıca; İzmir teşkilatından bazılarının da ifadeleri alınmış fakat savcılık kanunlara aykırı bir durum olmadığı gerekçesiyle herhangi bir işlem yapmaya gerek görmemiştir.²¹¹ Benzer hadiseler ilçelerde de meydana geliyordu. Menemen'de polis tarafından toplanan DP afişleri, savcılık tarafından mahsur görülmediği belirtilerek birkaç gün sonra tekrar asılmalarına müsaade edilmiştir.²¹²

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir konu da İzmir'de DP'nin birçok seçim faaliyetinin engellenmesi veya zorluk çıkarılmasından başka izin verilmeyen bu faaliyetlerin halk üzerindeki etkisidir. Afişler DP'nin seçim propagandasında elbette önemli bir yere sahipti fakat bu afişlerin toplattırılması da etkili bir propaganda malzemesi yapılacaktı. DP'liler böylelikle muhalefet olarak CHP ile değil bizzat hükümetle mücadele ettikleri havası oluşturmuşlardı.²¹³

2.1.2. Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi ve DP İzmir Adayları

DP'nin milletvekili aday listesinde yer alan kişiler daha ziyade serbest meslek kökenliydi ama DP listesinde her meslekten adaya yer verilmiş gibi görünüyordu.²¹⁴ Adaylar içinde en fazla üzerinde durulan isim Mareşal Fevzi

²¹⁰ Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 412; Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, s. 63.

²¹¹ *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946; Aynı haber *Yeni Sabah* gazetesinde şu şekilde yer almıştır: "İzmir'de halkçılar adeta bir çözülme halinde olduğundan iktidar partisinin elini artık bizzat vali tutmakta imiş. İzmir Valisi afiş yapıştırmalarına bile izin vermemiş ve asılanlar polis marifetiyle toplattırılmıştır." (*Yeni Sabah*, 16 Temmuz 1946).

²¹² *Son Posta*, 17 Temmuz 1946.

²¹³ DP İzmir İl Başkanı Ekrem Hayri Üstündağ'ın *Yeni Asır* gazetesine verdiği demeç bu propaganda yöntemine iyi bir örnektir: "karşımızda bir halk partisi yoktur. Karşımızda muntazam mürettep bir idari teşkilat vardır. Biz şimdi bu teşkilatla mücadeledeyiz." (*Yeni Asır*, 21 Temmuz 1946).

²¹⁴ Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, s. 527.

Çakmak olmuştur. İsmet Paşa, Başbakan Şükrü Saraçoğlu aracılığı ile beş defa Mareşale milletvekilliği teklif etmiş fakat Çakmak her defasında bunu reddetmişti.²¹⁵ Mareşal'in CHP'ye olan mesafeli duruşu DP'ye katılacağına sinyallerini veriyordu. DP, seçimlere katılacağını açıkladıktan sonra seçimlerde elindeki en büyük koz olarak düşündüğü Mareşal Fevzi Çakmak'ı yanına almak için çabalamış ve müstakil aday olarak listelerine almayı başarmıştı.²¹⁶

İzmir adaylarının belirlendiği sıralarda DP İl Başkanlığına, sanki isimler belirlenmiş gibi DP İzmir adayları olarak bazı listelerin halka duyurulduğu haberleri geldi. Bunun yanında serbest adaylığını koyan bazı kimselerinde partiyle anlaşmış gibi görünüp DP oy pusulalarında yer alan isimlerden birinin yerine kendi adlarının yazılması gerektiğine dair propaganda yaptıkları bilgisi gelmesi üzerine DP İzmir İl Başkanlığı bir açıklama yapmıştır. DP, İzmir'de hangi serbest adayı destekleyecekse onun ismini kendi aday listesine de alacağı ve oy pusulalarından isimlerin silinmesi veya sandıklarda birden fazla oy pusulasının bulunması halinde oyların geçersiz sayılacağını açıklamıştır. Bunun yanında bu propagandalara karşı DP üyelerinin dikkatli davranması gerektiğini bildiriyordu.²¹⁷

Demokrat parti İzmir aday listesinin hazırlandığı ve son şeklini aldığı, 9 Temmuz tarihli gazetelerde bildirilmekteydi. İzmir İl Başkanlığı daha geniş bir propaganda zamanı kalması için bir an önce listenin genel merkez tarafından açıklanmasını istiyor olsa da DP merkezinden gelecek karara göre hareket edileceği bildiriliyordu.²¹⁸

Seçime beş gün gibi kısa bir süre kala DP, İzmir aday listesi belli oldu. Buna göre Tablo 1'deki isimler DP'nin İzmir Adayları olarak açıklandı.²¹⁹ Özellikle Celal Bayar, Fuat Köprülü gibi parti yöneticilerinin ve Fevzi Çakmak'ın İzmir'den adaylığı

²¹⁵ Toker, *a.g.e.*, s. 113; Fevzi Çakmak'ın 12 Ocak 1944'de yaş haddinden dolayı Genelkurmay Başkanlığı'ndan emekli edilmesi, CHP'den 1946 seçimlerinde milletvekili adayı olması için gelen teklifleri reddetmesinde etkili olmuştur. Ümit ÖZDAĞ-Çetin GÜNEY, "İnönü Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri", *Türkler*, (Ed. Hasan Celal GÜZEL vd.), Cilt: 16, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002, s.753.

²¹⁶ *Cumhuriyet*, 27 Haziran 1946.

²¹⁷ *Yeni Asır*, 9 Temmuz 1946.

²¹⁸ *Yeni Asır*, 9 Temmuz 1946.

²¹⁹ *İzmir*, 17 Temmuz 1946; *Yeni Asır*, 17 Temmuz 1946.

DP'nin İzmir'e verdiği önemi göstermekle birlikte halkın desteğini büyük ölçüde etkileyecekti.

Tablo 1: Demokrat Parti İzmir Adayları²²⁰

İsim	Görev/Meslek
Mareşal Fevzi Çakmak	Müstakil
Celal Bayar	Eski Başbakan
Fuat Köprülü	Milletvekili
Ekrem Hayri Üstündağ	DP İl Başkanı
Faik Muhittin Adam	Müstakil
General Rasim Aktoğu	Emekli Korgeneral
Harun İlmen	Yüksek Mühendis
Mustafa Kentli	Doktor
Hayri Gönen	Banka Müdürü
Cevriye İsmail Okun	Muharrir
Hayri Erkin	Tüccar
Haluk Öneren	Avukat
Muhittin Erenel	Avukat
Bünyamin Naum	İktisat Doktoru
Sadık Giz	Çiftçi
Müştak Lütfi Gürsan	Eski Vali

2.1.3. Demokrat Parti'nin Genelgesi

Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar, seçimden yaklaşık bir hafta önce İl Başkanlarına bir genelge göndererek yapılan baskılar ve tehditler konusunda şu uyarılarda bulundu:

²²⁰ *İzmir*, 17 Temmuz 1946; *Yeni Asır*, 17 Temmuz 1946.

“İktidar partisi mensuplarının ve yardımcılarının her ne pahasına olursa olsun seçimleri mutlaka kazanmak için her çareye başvurdukları muhtelif yerlerden gelen haberlerden anlaşılmaktadır.

Birçok yerlerde idare amirleri halkı tehdit ederek hatta döverek CHP lehine kanunsuz yönlerde çalışacak kadar işi ileri götürmüşlerdir. Bu hususta İç İşleri Bakanlığı nezdinde yapılan muhtelif teşebbüslerden ve şikâyetlerden şimdiye kadar hiçbir müspet netice alınmamıştır.

Öğrendiğimize göre seçimlerden bir iki gün evvel telgraflarla ve imzasız mektuplarla daha her türlü vasıta ile Demokrat Partinin kendi kendisini feshettiği veya lağvolunduğu, Demokrat Parti mensuplarının tevkif edildiği şeklinde haberlerde ifşa olunacaktır.

Zamanın kısalığı yüzünden ancak muayyen ve malum bölgelerde kurulabilen fakat kurulduğu yerlerde halktan aldığı kuvvetle genişleyen Demokrat Partinin kendi kendisinin lağvetmesi veya hükümet tarafından lağvolunması asla tasavvur edilemez.

Seçim günü bazı yerlerde CHP listelerinin başına bir iki demokrat parti mensubunun isminin yazılması ve böylelikle Demokrat Partiye rey vermek isteyen vatandaşların ‘işte bu da Demokrat Partinin üyesidir’ diye uzatılması ve bu suretle Demokrat Parti için verilecek reyleri dağıtıp CHP’den mutlaka çıkarılmak istenen milletvekilleri üzerinde rey toplamaları dolaşan şayialar arasındadır.

Rey verecek Demokrat yurttaşların, Demokrat Parti listelerini başından sonuna kadar okumaları veyahut inandıkları birine okutmaları reylerini ona göre kullanmaları ve reylerin dağılmaması için listelerin üzerinde herhangi bir değişiklik yapmamaları gerekir.

Demokrat Parti mensupları her türlü tazyik ve manevralara karşı azami derecede müteyakkız olmalı ve kanunsuz hareketlere karşı kanun

dâhilinde sükûnet fakat metanetle milli haklarının aramalı. Tutulan asli yoldan kendilerini ayırabilecek herhangi bir propaganda ve tahrike asla kapılmamalıdır.

Milli iradenin tam tecellisi için dikkat, basiret esastır. Bu tamimin bütün parti mensuplarına şifahen veya tahriren süratle bildirilmesini, okutulmasını izah edilmesini ehemmiyetle rica ederim.”²²¹

DP, İl Başkanlarına gönderdiği bu genelge ile ortaya çıkması muhtemel sorunlara karşı dikkatli olunması uyarısında bulunmuş, partililerden kanunlar çerçevesinde haklarını aramaları istenmiştir.

2.2. CUMHURİYET HALK PARTİSİ’NİN SEÇİM ÇALIŞMALARI

Tek Parti döneminin milletvekili adayları seçime bir hafta ya da daha az bir süre kala belirlenmeye başlanıyor ve seçimlerden birkaç gün önce halka ilan ediliyordu.²²² Bunun doğal bir sonucu olarak milletvekili adaylarının seçim kampanyasına girişmelerine de gerek kalmıyordu. Ancak çok partili siyasi hayatın başlamasıyla birlikte seçimlerde de eskiye nazaran bir hareketlilik yaşanmaya başladı.

CHP İzmir İl Teşkilatı 3 Temmuz tarihinde seçim mücadelesinin henüz başlamadığını, yakın zamanda bir beyanname ile teşkilatlara ve partililere seçim hazırlıklarına başladığını ilan edileceğini açıklamıştır. Yeni Asır gazetesiyle yapılan görüşmede DP’nin İzmir’de güçlü olduğu iddialarının da sorulması üzerine verilen cevap şu olmuştur: “*Türk milletinin ve İzmir halkının akliselimi daima ve her hadise önünde, her milli dava karşısında galebe çalmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi geçmişte olduğu gibi gelecekte de Türk milletinin faydasına daha birçok işler yapacaktır.*”²²³

²²¹ *Vatan*, 14 Temmuz 1946; *Son Posta*, 14 Temmuz 1946.

²²² 1946 seçimlerinde de CHP adaylarını, seçime sadece iki gün kala 19 Temmuz tarihli gazetelerde görmekteyiz. (*Ulus*, 19 Temmuz 1946); (*Cumhuriyet*, 19 Temmuz 1946); (*Son Posta*, 19 Temmuz 1946); (*Yeni Sabah*, 19 Temmuz 1946); (*Anadolu*, 19 Temmuz 1946).

²²³ *Yeni Asır*, 3 Temmuz 1946.

CHP, Temmuzun ilk haftasından itibaren seçim çalışmalarına başlamış, İzmir milletvekili Münir Birsnel ve Çankırı milletvekili Atıf İnan, parti ocakları ve kahvehanelerde halkla bir araya gelmiştir.²²⁴

CHP milletvekilleri ve müfettişler düzenledikleri gezilerde seçimlerle ilgili çalışmalar yapmışlar, DP'ye kayabilecek seçmenleri geri kazanmak adına – bazı milletvekillerinince çok yadırgansa da – halkın ayağına gitmişler, oyların CHP'ye verilmesini istemişlerdir.²²⁵

2.2.1. Seçim Propagandaları

Seçimler yaklaştıkça propaganda faaliyetlerinde belirgin bir artış gözlenmekteydi. CHP, iktidarda olmanın verdiği güvenle DP'ye göre propaganda faaliyetlerini ciddi olarak ele almamıştır. Tek parti dönemine göre propaganda faaliyetlerinde artış gözlenmekteydi fakat CHP'lilerin hiç de alışık olmadığı yöntemleri uygulamakta olan DP'ye karşı çok da başarılı olunmadığı söylenebilir. CHP'nin seçim kampanyasında propaganda faaliyetlerini yürüttüğü, pek çok ilçesine hatta köylerine kadar yayılmış bulunan halkevleri, en önemli araçlardan biri olmuştur. Halkevleri Talimatı'nın 16. maddesine göre komite üyesi seçilebilmek için CHP üyesi olmak gerekmektedir. Aynı şekilde talimatnamenin 6. maddesine göre Halkevlerinin genel yönetimi CHP'ye aitti.²²⁶ İzmir'de halkevlerinin sayısı on sekizi buluyor ve bunlar CHP'lilerin buluşma toplanma yerleri olarak belirleniyordu.²²⁷ CHP halkevlerini aktif olarak kullanmış, her biri seçim propagandalarının

²²⁴ *Anadolu*, 7 Temmuz 1946.

²²⁵ Tek Parti döneminde seçmenle hiç ilişki kurmadan aday gösterilen ve seçilmeleri garanti olan milletvekillerinin, çok partili hayatın ilk seçimlerinde sırasında halkın ayağına gidilmesine verdiği tepkiler enteresandır. Bunlardan biri ve 20 yıldır Balıkesir milletvekili olan Osman Niyazi, İsmet İnönü'yü şöyle eleştirecektir: “*Harekâtımda daima İnkılâbı ve Şeflerimi düşündüm. Bana şimdi git halktan rey iste demek, beni satılığa çıkarmaktır. Şef eğer beni satacaksa dellal eline vermeğe lüzum yoktur.*” Bir diğer milletvekili Sadri Artım'ın tepkisi de aynı şekildedir: “*Ben bir gazeteciyim. Şef son seyahatinde, Bursa'daki nutuklarında halkın, (yiyecek politikası konusunda) Cumhuriyet hükümetlerine beklenen yardımı yapmadığını söyledikten sonra, benim ne yazmış olacağımı tahmin edebilirsiniz. Şimdi bana o halktan rey alacaksınız demek ve beni onun takdirine arz etmek doğru olur mu?*” (Barutçu'dan aktaran, Alkan, Mehmet Ö., “Türkiye'de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, cilt: 23, Ankara 2006, s.157).

²²⁶ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi*, VIII. Dönem, Cilt: 2, (1946-1950), TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012, s. 123.

²²⁷ Hanife Kuru, “1946 Yılı İzmir Belediye Seçimleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 1992, s. 242.

yürütüldüğü merkez olarak belirlenmiştir.²²⁸ Buralarda propaganda filmleri de gösterilmiş; yarım saat kadar devam eden bu propaganda filmlerinde, halktan CHP için oy istenmiştir.²²⁹

CHP sözcüleri propaganda faaliyetlerinde hem Atatürk'ün partisi söylemini tekrarlamış hem de İnönü'nün İstiklal mücadelesinde ve sonrasında oynadığı tarihi rolü ön plana çıkartmışlardı. Özellikle İnönü, seçimlerde eldeki en büyük koz olarak görülmekteydi. Mitinglerde, yapılan konuşmalarda, afiş ve sloganlarda hep İnönü üzerinde durulmuş hatta seçimlerdeki oy pusulalarına dahi İnönü'nün resmi basılmıştır.²³⁰

Ulus gazetesinde de neredeyse her gün çerçeve içine alınmış yazılarla vatandaşlar seçimlere katılmaya çağırılmış, bu propaganda yazılarıyla halktan oy istenmiştir. (Ek: 6)

2.2.1.1. CHP İzmir Mitingi

İsmet İnönü'nün katılımıyla İzmir'de bir miting yapılacağı haberleri 3 Temmuz tarihli gazetelerde yer alsa da²³¹ 7 Temmuz'da bu haberler tekzip ediliyor, “İsmet İnönü'nün İzmir'de bir nutuk söyleyeceği hakkındaki haberlerin bir

²²⁸ CHP'nin bir kurumu niteliğinde olan Halkevleri için devlet bütçesinden il bütçelerine 1946'da 3 milyon 900 bin lira ödenek konmuştur. (Çufalı, a.g.e., s. 122).

²²⁹ *Son Posta*, 17 Temmuz 1946; CHP'nin seçim kampanyasında bu kadar aktif kullanılan Halkevlerinde seçim toplantılarının yapılması da 1946 genel seçimlerinin kendine özgü tuhaflıklarından olsa gerek. Yeni Asır gazetesinin, “Seçimle alakalı bir toplantı” başlığı ile verdiği haber şöyledir: “Yarın saat 18.00'da İzmir Halkevinde bir toplantı yapılacaktır. Vilayet hukuk işleri müdürü, B. Sadık Günel'in Başkanlığında yapılacak olan toplantıya merkez ve merkeze bağlı köylerde seçim esnasında sandık başlarında bulunacak başkan ve üyeler iştirak edecek, bunlara seçimlerdeki vazifeleri hakkında izahat verilecektir.” (*Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946).

²³⁰ Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, s. 527; Toker, İnönü'yle yaptığı görüşmede CHP'li yöneticilerde olduğu gibi İnönü'nün kendisinde de milletin ona karşı oy kullanmayacağı düşüncesinin hakim olduğunu şu sözlerle ifade ediyor: “Böyle bir vaziyet almanın sebebi, CHP için en büyük kozun İsmet İnönü olduğu zehabıydı. Sonradan ben bunu İsmet İnönü'nün kendisinde de fark etmişimdir. Sanıyorlardı ki İkinci Dünya Savaşı gibi bir badireden Türkiye'yi selamete çıkardığından dolayı Millet Milli Şefe minnettardır. Ona ve partisine, başkalarını ve onların partisini asla tercih etmeyeceklerdir. Bir maceraya girmek istemeyecektir. Güvenini gene İsmet Paşanın kanadı altında arayacaktır.” (Toker, a.g.e., s. 112).

²³¹ *Akşam*, 3 Temmuz 1946; Yeni Asır gazetesi Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün 10 Temmuz tarihinde İzmir'de bir nutuk söyleyeceği haberini, Celal Bayar'ın 9 Temmuz'da İzmir'de düzenleneceğini duyurduğu mitinge karşı misilleme yapacağını ima ederek vermiştir. (*Yeni Asır*, 3 Temmuz 1946).

*tahminden ibaret olduğu anlaşılmıştır.*²³² deniyordu. İsmet İnönü'nün İzmir'e gelmeyeceğinin anlaşılmasıyla gazetelere bir açıklama yapılmış, CHP'nin İzmir'de miting yapmayı düşünmediği şöyle belirtilmiştir: *“Biz böyle gürültülü toplantılar yapmayı düşünmüyoruz.”*²³³ Bu açıklamanın gazetelere yansıdığı gün DP, İzmir'de yoğun katılımın olduğu ilk mitingini yapmış,²³⁴ iki gün sonra ise Celal Bayar'ın konuştuğu yaklaşık 35.000 kişinin dinlediği bir miting daha düzenlemiştir.²³⁵

DP'nin bu mitinglerinden sonra CHP'de politika değişikliği olmuş, 18 Temmuz tarihinde Denizli Milletvekili Behçet Uz'un konuşmacı olarak katıldığı bir miting düzenlenmiştir. (Ek: 7) Cumhuriyet meydanında toplanan seçmenlere hitap eden Uz, CHP'ye karşı yapılan suçlamaları cevaplandırmıştır. Behçet Uz, CHP'nin demokratik gelişmeleri geciktirdiği hakkındaki iddiaları reddederek şunları söylemiştir:

*“Türk Milleti hürriyete âşık olduğundan doğmuş kuvvetin kendisi olan ve her tedbiri inkılâpların ve hürriyetin kökleşmesine matuf olan Halk Partisini hürriyet engeli olarak göstermek ciddi bir muhalefet için ancak zül olur. Kabul ve itiraf etmek lazımdır ki demokrasi hususunda, birçok hakikatlerde olduğu gibi az zamanda şükranı değer hızlı adımlar attık. Bunda en büyük şeref payını Halk Partisine ayırmamak insafsızlık olur.”*²³⁶

Behçet Uz konuşmasının devamında, mitinge katılan topluluktan seçim günü oylarını CHP'ye vermelerini istemiş, Milli Şef İnönü'nün liderliğinde bir kez daha toplanılmasını tavsiye ederek konuşmasını tamamlamıştır.²³⁷

²³² *Akşam*, 7 Temmuz 1946.

²³³ *Cumhuriyet*, 13 Temmuz 1946; CHP, geniş katılımların olduğu büyük mitingler yapmayı düşünmemiş, İzmir merkezi ve ilçelerinde genel itibariyle küçük çaplı toplantılar yapmıştır.

²³⁴ *Yeni Asır*, 14 Temmuz 1946.

²³⁵ *Yeni Asır*, 16 Temmuz 1946.

²³⁶ *Anadolu*, 19 Temmuz 1946.

²³⁷ *Anadolu*, 19 Temmuz 1946.

2.2.1.2. İlçelerde Yapılan Miting ve Toplantılar

CHP 1946 seçimleri öncesi güçlü olduğunu açıkladığı İzmir'in en büyük ilçesi Ödemiş için tüm il teşkilatını seferber eden parti, önemli milletvekillerini de buraya getirmiştir. Ekrem Oran daha Haziran'ın son haftalarında Ödemiş'te yaptığı konuşmada CHP'ye yönelik eleştirileri yanıtlamış ve partisinin seçimleri kazanacağından emin olduğunu belirtmiştir.²³⁸ CHP'nin önemli isimlerinden Çankırı milletvekili Atıf İnan'da İzmir ilçelerinde aynı tarihlerde seçim gezilerine başlamış, 29 Haziran'da Ödemiş Küçük Camii'nde, halkın kesin kararını sandıkta vereceğini ifade etmiştir.²³⁹

Atıf İnan, Tire'de yaptığı konuşmada önce milletvekili seçimlerinin ön alınmasının iç ve dış sebeplerini anlatmış, devamında memleketin kurtuluşundan önceki durumundan şöyle bahsetmiştir: *“Milli mücadeleden sonra teslim aldığımız memleketin bir harabe ve asayişsizlik yeri olduğunu köylerde değil şehirlerde dahi halkın eşkiya tarafından soyulduğunu herkes bilmektedir.”*²⁴⁰ Daha sonra ise memleketin bugünkü durumuna sözü getirmiş, son 25 yıl içinde iktisadi, ticari ve bayındırlık yönlerinden sağlanan gelişmelere örnekler vererek CHP'nin başarılarına değinmiştir.²⁴¹

İzmir'de seçim çalışmalarının en etkili ismi İzmir Milletvekili Ekrem Oran pek çok ilçede seçim konuşmaları yapmıştır. Kemalpaşa ve Ören'de büyük bir kalabalık önünde yaptığı etkileyici konuşmasında şunları söylemiştir:

“Muhallifler hem ucuzluk yapacaklarından hem de ürünlerimizi kıymetlendireceklerinden bahsediyorlar. Sorarım size pahalılık ve ucuzluk bir sihirbaz değneğiyle hemen meydana getirilecek ve hele ikisi bir arada yaşayacak şeyler midir? Kaldı ki ürünlerimizi kıymetlendireceğini söyleyen partinin başında bir zamanlar partimize bağlı olarak iktisat vekilliği yapmış olan zat bulunmaktadır. Bu zatın

²³⁸ Anadolu, 27 Haziran 1946.

²³⁹ Anadolu, 10 Temmuz 1946.

²⁴⁰ Yeni Asır, 3 Temmuz 1946.

²⁴¹ Yeni Asır, 3 Temmuz 1946.

ürünlerimizi kıymetlendirmek yolunda bildiği usuller vardı da o vakit niçin memleketi bu usullerden faydalandırmamıştı.

Arkadaşlar, muhaliflerimizin düşürmek istedikleri İnönü kimdir? İstiklal harbinin muzaffer kumandanı... İzmir alınuncaya kadar – toprağı göğsüne değil – göğsünü toprağa siper yapan kahraman... İzmir'i kurtarmak için hareket emrini verdiği zaman 'Yolda ölürsem cenazemi İzmir topraklarına gömeceksiniz' diyerek, cenazesini bile İzmir uğruna vazifelendiren büyük insan... Arkadaşlar, İnönü o adamdır ki henüz dünyanın kurtulamadığı bu büyük savaşta bir tek Türk ferdinin bile burnunun kanamasına meydan vermemekle kalmıyarak harici itibarımızı da kat kat yükseltmiş bizi dipdiri ayakta tutmuştur. Türk milletinin İnönü'ye bağlılığı ve inancıdır ki bizi bütün dünyanın gözleri önünde gıpta edilir yekpare bir kütle olarak yükseltmektedir.”²⁴²

Milli Eğitim Bakanı aynı zamanda İzmir Milletvekili olan Hasan Ali Yücel de Bergama ve Dikili ilçelerine yaptığı gezilerde, konuşmalar yapmış, buralarda kendisine gösterilen yoğun ilgiyi “İzmir'in İnönü'ye ve Halk Partisine olan bağlılığın candan bir ifadesi” olarak değerlendirmiştir.²⁴³ İzmir Milletvekili Münir Birsnel, Kemalpaşa merkezi ile üç köyünde, İzmir Halkevi Reisi Said Okyak'da Bayındır ilçe merkezinde seçim konuşmaları yapmıştır. Bu konuşmalarda CHP'nin bugüne kadar yaptığı hizmetleri dile getirerek halkın desteğini istediler.²⁴⁴ Bir taraftan bu seçim mitingleri devam ederken diğer yandan köylerde de teşkilatlanmaya devam ediliyordu. Kahramanlar, İkiçeşmelik, Seydiköy ve Alabey'de dört yeni ocağın açılışı yapılmış, Dr. Kamuran Örs ile İzmir İl Başkanı Mehmet Orhon'un katılımıyla yapılan törenlerde aynı zamanda seçim konuşmaları yapılmıştır.²⁴⁵

²⁴² *Yeni Asır*, 6 Temmuz 1946.

²⁴³ *Ulus*, 11 Temmuz 1946.

²⁴⁴ *Ulus*, 13 Temmuz 1946.

²⁴⁵ *Akşam*, 15 Temmuz 1946.

2.2.1.3. Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun Radyo Konuşması

CHP Genel Başkan Vekili Başbakan Şükrü Saraçoğlu, ilk seçim konuşmasını radyodan yaptı. Saraçoğlu, 8 Temmuz'da saat 20.00'de gerçekleşen konuşmasında ilk olarak, ülkede birlik ve beraberliğin korunmaya çalışılması gerekliliğinden bahsetmiştir. Çok zor zamanlar geçirmiş olan, büyük güçlükler çekilerek bugünlere getirilen Türkiye için bu yoldaki çalışmaların devam etmesi gerektiğini anlatmış, daha sonra konuşmasını siyasî, iktisadî ve içtimaî çalışmalara getirerek şöyle devam etmiştir:

“Lozan'da gümrük bağları çözülmüş ve böylece sanatları himaye edici kabiliyetlere yol açmıştı. Bu sayede memleketin her tarafı fabrika bacalarıyla örülmeye başladı ve krom, bakır ve demir istihsallerindeki inkişaf ise her ümidin ve hesabın üstüne çıkmıştır. Adetleri 1300'ü aşan diğer fabrika, maden ve işletmelerimiz kendilerinden beklenen ümitleri fazlasıyla ettirmiş ve böylece halkımız harp yıllarından daha az sıkıntı çekmiştir. Devletimizin bayındırlık politikası denilebilir ki hemen tamamen cumhuriyetle ve demir yolu inşaatı ile başlamıştır.

Ankara'da büyük bir radyo istasyonu kurulduktan başka yine Ankara'da ve İstanbul'da yeni birer istasyon inşasına başlanmıştır. 1936 yılında mütevaafane başlayan devlet hava yolları süratle inkişaf ederek sefer adedi 394 iken 2.312'ye baliğ olmuş taşınan yolcu sayısı 400 iken 15.000'i aşmıştır. Biliyoruz ki koca imparatorlukta tarım alanındaki müesseseler, 15'i bulmuyordu. Cumhuriyetin bilhassa son yıllarında bu müesseselerin adedi 150'yi geçmiştir. Bu sayede hariçten toprak mahsulleri ithal etmek şöyle dursun harice ihraca bile başlamış bulunuyoruz... Arkadaşlar. Görüyorsunuz ki alınlarımız açık, yollarımız belli, işlerimiz ortadadır. Şimdi hüküm vermek sizindir. Biz sizin yalnız vicdanlarınızdan gelen oyları istiyoruz. Ve yalnız bunları istiyoruz.”²⁴⁶

²⁴⁶ Anadolu, 9 Temmuz 1946; Yeni Asır, 9 Temmuz 1946.

Saraçoğlu yaptığı bu radyo konuşmasında Başbakan olarak CHP iktidarında ülkenin geldiği durumu özetlemiş, sıkıntılı günler geçirerek bu aşamaya geldiğini anlatarak seçim konuşmalarının açılışını yapmıştır. Başbakanın konuşması, DP'nin ülkenin ve vatandaşın mali yönden geçirdiği sıkıntıyı dile getirmesine karşı bir cevap niteliği taşıyordu. Saraçoğlu, İl ve ilçe yöneticilerinin baskılarından şikâyet eden DP'ye bunların seçimlere karışmalarının kanunla yasaklanmış olduğunu belirttiikten sonra toplumu CHP ile birlikte olmaya çağırmıştır.²⁴⁷

2.2.1.4. Afiş ve Sloganlar

CHP, bu seçimlerde daha önce alışık olmadığı ölçüde yoğun ve farklı bir propaganda çalışmasıyla karşılaşmıştır. DP'nin seçim propagandalarına getirdiği hareket karşısında, CHP'li yöneticiler daha ağır kalmaktaydı. Devleti kuran parti olarak CHP'nin propaganda faaliyetlerinde ağır kalması DP'ye büyük bir avantaj sağlamıştır. DP'nin seçim afişlerinde “milli irade” vurgusu yapması, uzun süre totaliter rejimlere yakın tek parti yönetimindeki halkta büyük etki yapıyordu. CHP ise henüz bu tür propagandalara alışkın olmamakla birlikte, bunlara uyum sağlamak için aceleci de davranmamıştır.²⁴⁸

CHP Denizli Milletvekili ve eski İzmir Belediye Başkanı Behçet Uz'un katılımıyla Cumhuriyet meydanında seçim mitingini yaptığı gün İzmir'e gelen seçim afişleri şehrin önemli noktalarına asılmıştır. Özellikle oy sandıklarının çevreleri gelen afişlerle donatılmış, bu afişlere: “Atatürk'ün ve İnönü Cumhuriyet Halk Partisinin Başlarıdır Oylarımızı Onların Partisine Verelim” ibaresi yazılmıştır.²⁴⁹

(Ek: 8) Bu haber haricinde CHP'nin afiş ve sloganlarına dair gazetelere yansıyan

²⁴⁷ *Yeni Asır*, 9 Temmuz 1946; Başbakan Saraçoğlu'nun konuşmasına DP İstanbul İl Başkanı Kenan Öner'in gazetecileri toplayarak verdiği cevap şöyle oldu: “Başbakan millet selameti için size düşen vazife bu ruh haleti içerisinde bu tutumunuz karşısında mevkiinizi bırakmaktır. Çok vahim hadiselerin eşiğinde bulunuyoruz. Partinizin gittikçe koyulaşan istibdadı önünde millet tufan halinde infialin tesiri altındadır. Mesullere karşı gösterilen göz yumma ile millet arasında ikilik doğmuş, kanlı ve bıçaklı tek taraflı hareketler çoğalmıştır. Partinizin memlekete yaydığı oligarşiye, hükümetinizin de katılmış olması yüzünden vahim olaylara doğru sürüklenmiş bulunuyoruz. Memlekete hediye ettiğiniz bu akıbet karşısında çok düşünmenizi ve milleti anarşiden kurtarmak için bir fedakârlık da olsa mesuliyeti başkasına devretmenizi diliyoruz.” Samet Ağaoğlu, *Arkadaşım Menderes*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004, s. 91.

²⁴⁸ Toker, *a.g.e.*, s. 115-117.

²⁴⁹ *Yeni Asır*, 18 Temmuz 1946.

önemli bir habere rastlanmamıştır. 23 yıldır ülke yönetiminde tek söz sahibi olan iktidarın, propaganda faaliyetlerine fazla önem vermediği görülmektedir.

2.2.2. Milletvekili Adaylarının Belirlenmesi ve CHP İzmir Adayları

CHP Genel Sekreterliği, milletvekili adaylarının belirlenmesine ilişkin bir beyanname yayınlamış ve bir takım uyarılarda bulunmuştu. Burada parti tüzüğüne seçime ilgili maddeleri üyelere hatırlatılarak bazı noktalara dikkat edilmesi istenmiştir:

1. *Partimizin milletvekili adaylarını Genel Başkanlık Divanı tespit ve Genel Başkanımız ilan eder.*
2. *Parti üyeleri ilan edilecek bu adaylara oy vermekle ve bu adayları kazandırmaya çalışmakla görevlidir.*
3. *İlan edilecek bu adaylardan ayrı olarak herhangi bir partili kendi adaylığını koyamaz. Genel başkanımızın ilan edeceği gayrısına oy veremez ve böyle adayları destekleyemez.*
4. *Partili arkadaşlarımızın bilmeleri gerekli olan tüzüğümüzün bu hükümlerini önümüzdeki milletvekili seçimi dolayısıyla hatırlamaları rica olunur.*²⁵⁰

CHP oldukça önem verdiği milletvekili aday listelerindeki çalışmalarını tek liste üzerinden yürütmekteydi. CHP Genel Sekreterliği parti teşkilatlarına gönderdiği bu tebliğ ile yeni seçimin önemini belirtmiş ve seçimlerde parti tarafından gösterilecek milletvekili adaylarını kazanmasının, her partilinin görevi olduğuna işaret edilmiştir.²⁵¹ DP İzmir Teşkilatının aday listesini genel merkeze gönderdiği haberleri basında yer almış fakat CHP İzmir teşkilatının aday belirleme sürecinde katkısının olduğuna yönelik bir habere rastlanmamıştır.

CHP, milletvekillerini belirlerken toplumun farklı kesimlerinden ve meslek gruplarından adaylar bulmak yerine, CHP'nin geleneksel çevresi tercih edilmiştir.²⁵²

²⁵⁰ *Ulus*, 11 Temmuz 1946.

²⁵¹ *Ulus*, 11 Temmuz 1946.

²⁵² Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, s. 527.

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü milletvekili adaylarını 18 Temmuz tarihinde ilan etmiştir. Çoğunluğun eski CHP milletvekillerinden oluştuğu görülen İzmir aday listesi Tablo 2’de yer almaktadır.²⁵³

Tablo 2: Cumhuriyet Halk Partisi İzmir Adayları²⁵⁴

İsim	Görev/Meslek
Said Odyak	İzmir Halkevi Başkanı
Şükrü Saraçoğlu	İzmir Eski Milletvekili
Şevket Adalan	İzmir Eski Milletvekili
Esat Çınar	İzmir Eski Milletvekili
Hüseyin Hulki Cura	İzmir Eski Milletvekili
Haydar Rüştü Ökten	Anadolu Gazetesi Sahibi
Rahmi Köken	İzmir Eski Milletvekili
Münir Birsell	İzmir Eski Milletvekili
Kamuran Örs	İzmir Eski Milletvekili
Atıf İnan	Çankırı Eski Milletvekili
Ekrem Oran	İzmir Eski Milletvekili
Sedat Dikmen	İzmir Eski Milletvekili
Sami Gölcüoğlu	Tire CHP İlçe Başkanı
Latife Bekir Çeyrekbaşı	İzmir Yardımseverler Derneği Bşk.
Benal Nevzat Arıman	İzmir Eski Milletvekili
Hasan Ali Yücel	İzmir Eski Milletvekili

²⁵³ *Anadolu*, 19 Temmuz 1946; *Yeni Asır*, 19 Temmuz 1946; *Ulus*, 19 Temmuz 1946; Seçimden sonra kurulacak yeni kabinede CHP’nin İzmir adaylarından Atıf İnan’ın Ticaret, yine İzmir adaylarından Münir Birsell’in Adalet Bakanlığına getirilecekleri açıklanmıştı. (*Son Posta*, 13 Temmuz 1946); Seçimden önce bildirildiği gibi İzmir milletvekili Atıf İnan Ticaret Bakanı olmuş, Münir Birsell ise 5.9.1947’de Milli Savunma Bakanı olmuştur. Yine aynı tarihte bir diğer İzmir milletvekili Şevket Adalan Tarım Bakanı olmuştur. (Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s. 24-25); Peker kabinesinde İzmir’den üç milletvekilinin “Bakan” olarak atanması CHP’nin İzmir’e verdiği önemi göstermektedir.

²⁵⁴ *Anadolu*, 19 Temmuz 1946; *Yeni Asır*, 19 Temmuz 1946.

2.2.3. İsmet İnönü'nün Seçim Beyannamesi

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, 17 Temmuz'da radyodan seçim beyannamesini okudu. (Ek: 9) İnönü'nün, CHP'nin iktidarı boyunca yaptığı faaliyetleri özetleyerek başladığı konuşması şöyle devam etmiştir:

“Hayat pahalılığından maaşlı ve dar gelirli vatandaşların geçim seviyelerinin düştüğü acı bir hakikattir. Cemiyetimizin ilk vazifesi bu vatandaşları rahatlatmak olacaktır... Birkaç güne kadar milletvekillerini seçmek aziz vatanımızı idare edecekleri tayin etmek için kesin kararınızı vereceksiniz. Türlü tenkitlerin ortaya döküldüğü bu zamanda hoş gitmeyecek olayların üstüne kendimi çıkartarak sevinç duygularıyla seçimi bekliyorum. Yeni seçimlerin bütün vatandaşların iştiraki ile tek dereceli yapılması milletimiz için büyük bir muvaffakiyettir... İkinci cihan buhranı henüz bitmeden 1945 ilkbaharında silahların bırakılması ile beraber memlekette demokrasinin bütün icaplarının gerçekleştirileceğini ilan ettik. Harp esnasında gerek parti konuşmalarında gerek meclis kürsüsünde geniş tartışmalarla, memleketin nazik zamanlarda bile açık konuşmaya dayanmasında çalıştık. Şimdi 1946'da tek dereceli seçim yapıyoruz ve parti tartışmaları içinde memleketin kaderini düşünerek kendi sorumluluğumu bilerek vatandaşın kararını vermesini istiyoruz. Türk halk idaresinde bu yeni ve ileri merhalelerin açılması hepimizi sevindirecek bir terakki sayılsa yeri vardır.”²⁵⁵

Konuşmasında il ve ilçe yöneticilerinin baskılarından şikâyet eden DP'ye de mesaj gönderen İnönü, milletin isteğinin haricinde iktidar olunamayacağını belirtmiş ve iddiaları yalanlamıştır. Bununla birlikte pek çok defa dile getirdiği gibi seçim emniyeti üzerinde de önemle durmuştur:

²⁵⁵ *Ulus*, 18 Temmuz 1946; *Akşam*, 18 Temmuz 1946; *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 1946.

“Mühim olan nokta seçimin, vatandaşın ruhuna emniyet ve sükûn vermesidir. Bunun birinci şartı, seçimin hakikaten serbest ve masun olarak cereyan ettiğine vatandaşın inanmasıdır. Seçimde vatandaş serbest oydan alıkoyacak veya onun serbest oyuna hile karıştıracak herhangi bir marifet, hepimiz için utanılacak bir ayıptır ve asla affolunmayacak bir haksızlıktır. Benim bu kanaatimin, vatandaşlarım tarafından açıkça bilinmesini isterim...

İsmet İnönü yaklaşık 45 dakika süren seçim nutkunda, kendisine yöneltilen eleştirileri yanıtladıktan sonra Türk siyasi hayatında yeni bir dönemin başladığını ifade etmiştir. İnönü’nün, seçim sonucunun bütün partilerce kabul edilmesi gerektiği konusunda *“Seçim sonuçları açıklandıktan, milletin kararı meydana çıktıktan sonra, bunu kıymetten düşürmek için yapılacak propagandanın ve gösterilecek maddi veya manevi mukavemetin de hiç bir ehemmiyeti olmayacaktır.”*²⁵⁶ sözlerinden seçimlerin tartışmalı geçeceğini tahmin ettiği anlaşılmaktadır.

2.3. SEÇİMLERE KATILAN DİĞER PARTİLER VE SEÇİM ÇALIŞMALARI

Milli Kalkınma Partisi’nin seçim çalışmaları beklendiği gibi sönük geçmiştir. Bundan dolayı gazetelere yansıyan önemli derecede bir faaliyet gözükmemektedir. Seçimden bir gün önce MKP İzmir İl Teşkilatı üyelerinin ilçe, bucak ve köylerde propaganda faaliyetlerinde bulunduğu haberleri bulunmakta, bununla birlikte MKP İzmir İl Başkanı Celal Yüksel’in İzmir’de Kültürpark Fuar Gazinosu önünde bir seçim konuşması yaptığı bildirilmektedir. Burada üç bin kişiden fazla bir dinleyiciye

²⁵⁶ Turan, *a.g.e.*, s. 24-25; Yeni Sabah gazetesinde isimsiz bir makale de İnönü’nün seçim nutku şu sözlerle eleştirilmiştir: *“Hem muhalefeti boğmak, susturmak için resmi ve hususi baskının her çeşidine başvurmamak, hem de sonra seçim devrinde Halk Partisine reva görülen taşkınlıklardan bahsetmek çok garip bir tezat teşkil etmektedir. Bu boğuşmada kırgınlık duyacak bir taraf varsa o da herhalde sıkıyönetimi, polis salâhiyeti kanunları, jandarma kuvvetleri ve bir sürü bedeli verilerek satın alınmış gazeteleri elinde tutan ve bunlardan azami faydalanmakla zerre kadar kusur ve tekasül göstermeyen iktidar partisi değildir. Maddi elem ve ıstırap içinde, kanuni ve gayri kanuni bin bir baskı altında, İzmir’de olduğunu gördüğümüz gibi, sırf halkın kalbinden kopan ve bu sevginin verdiği manevi zevk ile çalışan muhalefettir ki, seçim günlerini acı hatıralarını belki unutmaya çalışır... Hem jandarmaları vasıtaları ile köylüyü dövmek ve ezmek, hem de bugünlerden ‘Bende hiçbir kırgınlık kalmayacak’ demek hoş bir ifade tarzıdır.”* (“İnönü’nün Seçim Nutku”, *Yeni Sabah*, 19 Temmuz 1946).

hitap eden Yüksel; parti programından ve ülke genelini de ilgilendiren sorunlardan bahsetmiştir.²⁵⁷

MKP, Genel Seçimlere, Celal Yakal, Lütfullah Baydoğan, Fikri Soyer, Hilmi Dedekurt, Halit Aksubay, Osman Acun, Galip Tuna'yı aday gösterirken, Çiftçi ve İşçi Partisi İzmir'den sadece Bahtiyar Tara, Mehmet Rüşdü Okay ve Yalçın Dağlar'ı aday göstermiştir.²⁵⁸ Müstakil olarak aday olan isimler ise şunlardı: Asım Aksaçı, Adil Okay, A. Bedri Kalabalık, M. Kemal Oskay, Raşit Boratav Hikmet Sayman, Halil Şakir Kahyaoğlu, Hasan Gürtin, Mehmet Özbey, Fuat Gözüm, Nurettin Ulueren, Sırrı Şener, Cavit Güneysu, Nihat Aksoy.²⁵⁹

MKP İzmir İl Teşkilatı 20 Temmuz'da sandık başlarında bulunacak görevlileri tespit ederek, saat 18.00 itibariyle propaganda faaliyetlerine son verdi.²⁶⁰ MKP'nin küçük çaplı birkaç faaliyeti haricinde İzmir'de seçime 3 adayla dâhil olan Çiftçi ve İşçi Partisi'nin seçime dair herhangi bir seçim hazırlığına rastlanmamıştır. Görüldüğü gibi CHP ve DP dışında diğer partilerin 1946 seçimlerinde pek rolü olmamış, seçim kampanyası iki büyük parti etrafında dönmüştür.²⁶¹

²⁵⁷ *Yeni Asır*, 20 Temmuz 1946; Yüksel nutkunda: “Memleket sevgisi her şeyin üstündedir. Dün alkışladığımız kimseye yarın mahkemelik durumu olsa da onu küçültmeye asla yanaşmayacağız.” demişti fakat bu konuşmadan sadece beş gün sonra MKP lideri Nuri Demirağ'ın partiden çıkarıldığı haberleri gazetelere verilecek ve idare heyeti tarafından Demirağ hakkında ağır ifadelerle suçlamalar da bulunulacaktı. (*Son Posta*, 25 Temmuz 1946).

²⁵⁸ *Yeni Asır*, 21 Temmuz 1946; MKP, toplam 10 ilde çıkarılacak 95 milletvekilliği için 76 adayla seçimlere katıldığı belirlenebilmiştir. Bu iller şunlardır: “Amasya, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Niğde, Seyhan, Tekirdağ, Urfa ve Zonguldak. (Tuncer, *1946 Seçimleri*, s. 87).

²⁵⁹ *Yeni Asır*, 21 Temmuz 1946.

²⁶⁰ *Yeni Asır*, 21 Temmuz 1946.

²⁶¹ Karpat, *a.g.e.*, s. 254.

BÖLÜM 3:

İZMİR'DE 21 TEMMUZ 1946 GENEL SEÇİM SONUÇLARI

3.1. SEÇİM SONUÇLARI

21 Temmuz gecesi alınan ilk sonuçlara göre DP oyları daha fazla gözükmekteydi. Sonuçları DP Genel Merkezinde takip eden Metin Toker, pek çok ilden seçimin kazanıldığını haberleri geldiği sıralarda genel merkezde yaşananları şu sözlerle anlatır: “Her telefona birkaç kişi birden koşuyor, galibiyet haberi geldiğinde ‘Yaşasın! Şurasını da kazandık...’ ‘Yaşasın Burasını da kazandık...’ sesleri yükseliyordu.”²⁶² Toker, aynı gecenin CHP Genel Merkezinde nasıl geçmiş olduğunu, uzun zaman sonra Nihat Erim’le yaptığı görüşmede öğrenir:

*“Erim, bir gece sonrada neşeli olmadıklarını söyler. İllerden Parti Genel Merkezine gelen haberler çok fenadır. Çok il, şehirlerde kaybedildiğini bildirmektedir ve ‘Ne yapacağız!’ diye sormaktadır. Teşkilatın aklındaki mutlaka bir şeylerin yapılacağıdır. Çankaya seçim sonuçlarını düşündükçe kabule hazırdır ama yılların verdiği alışkanlıklarla dolu teşkilat, marifetini hemen o gece yapmaya başlamıştır bile...”*²⁶³

Yurt genelinde olduğu gibi İzmir’de de durum farklı değildi. DP Teşkilatı sabahın saat dördüne kadar parti merkezinde kalmışlar, seçim sonuçlarını takip etmişlerdi. Birçok yerle birlikte İzmir’de de seçimin kazanıldığı iddia ediliyordu.²⁶⁴ Yeni Sabah gazetesinin aynı tarihte yaptığı haberde DP’nin yaptığı açıklama şöyleydi: “İzmir’den Demokrat Parti merkezine gelen bilgiye göre şimdilik 54 bin rey belli olmuştur. Bu 54 bin reyden 40 bini Demokrat Partiye 14 bini de Halk Partisine verilmiştir.”²⁶⁵ (Ek: 10) Seçim akşamı telefonla görüşülen CHP İzmir İl Başkanı ise Yeni Asır gazetesi muhabirine partinin durumunun çok iyi olduğunu,

²⁶² Toker, *a.g.e.*, s. 122.

²⁶³ *a.g.e.*, s. 123.

²⁶⁴ *Akşam*, 22 Temmuz 1946.

²⁶⁵ *Yeni Sabah*, 22 Temmuz 1946.

şimdiye kadar alınan telgrafların İzmir merkezi ve ilçelerinde CHP'nin kazandığı yönünde olduğunu, Torbalı, Bayındır ve Ödemiş'ten gelen bilgilere göre de halkın CHP'ye verdiği oy oranının yüzde sekseni aştığını bildirmişti.²⁶⁶ Aynı gün CHP bölge müfettişi Dr. Kamuran Örs'de bir açıklama yapmış, Demokratların seçimi kazandığı haberlerinin doğru olmadığını ileri sürmüştü fakat CHP'nin İzmir merkezinde kayıplarının olduğunu kabul ederek şöyle devam etmiştir: *“İzmir şehri içinde Partimizin bazı kayıplarını Vilayetin diğer kazalarındaki neticeler telafi edecektir. Kazalardaki oyların yüzde 65'ten fazlasının Partiye verildiği muhakkak gibidir.”*²⁶⁷

İzmir Valisi Şefik Soyer, 21 Temmuz akşamı Yeni Asır gazetesi muhabirine bir demeç vererek; seçim sonuçlarının birkaç gün içinde öğrenilebileceğini bildirmiştir. Soyer, ayrıca İzmir merkezi ve ilçelerinde hiçbir parti ve aday tarafından seçimlerde usulsüzlük yapıldığı hakkında bir şikâyet ileri sürülmediğini söylemiş ve *“Seçimin çok normal bir şekilde yapıldığını hepimiz gördüğümüz için şimdiden fazla tafsilatı zait görürüm”* demiştir.²⁶⁸ İzmir İl Başkanı Mehmet Orhon'da Soyer'le benzer bir açıklama yapmış, Seçimlere yoğun katılımdan dolayı da İzmir halkına teşekkür etmiştir.²⁶⁹ Seçimin neticesi nasıl olur sorusuna ise şu cevabı vermiştir:

*“Ben Halk Partisinin bir hadimi, sadık bir üyesi olmama rağmen seçim kurulu başkanı olarak asla Halk Partinin veya Demokrat Partinin kazandığını tahmin edemem. Şu an itibariyle sadece seçimlerin büyük bir intizam içinde mutlak bir bitaraflıkla geçtiğini size açıkça beyan edebilirim.”*²⁷⁰

²⁶⁶ Yeni Asır, 22 Temmuz 1946.

²⁶⁷ Akşam, 22 Temmuz 1946; Metin Toker'in DP'nin iddialarıyla örtüşen değerlendirmesi şöyledir: *“Teşkilatın Sümer Sokağa gönderdiği haberler hep iki ayrıntı taşıyordu. Ya DP'nin kazandığı sandıklara ait mazbatalar yok edilmiş, yerine CHP çoğunluğunu tespit eden uydurma mazbatalar konulmuştu. Ya da köylerden, bilhassa uzak köylerden gelen oylar dengeyi bir anda alt üst etmişti. Mazbatalar gözlerinin önünde değiştirilirken gözlerden uzak yerlerde kim bilir neler yapılmıştı? DP teşkilatı bunun kahrının içindeydi.”* (Toker, a.g.e., s. 123).

²⁶⁸ Yeni Asır, 22 Temmuz 1946.

²⁶⁹ Yeni Asır gazetesinin verdiği bilgiye göre seçime katılım oranını %55'den fazladır. Vali Şefik Soyer ise seçimlere katılım oranını %70 olarak açıklamıştır. (Anadolu, 25 Temmuz 1946); (Ulus, 25 Temmuz 1946); Belediye seçimlerine katılım oranı göz önüne alındığında önemli bir artış göze çarpmaktadır. (Karş. Dipnot 71).

²⁷⁰ Yeni Asır, 22 Temmuz 1946.

DP cephesinde ise durum Vali ve CHP İl Başkanının anlattığı gibi değildir. DP İzmir Teşkilatı seçimlerin İzmir’de serbest geçmediğini iddia etmiş ve şu açıklamayı yapmıştır:

“Halk Partisi sabahleyin çok hafif olan tazyikini öğleye doğru yer yer artırmıştır. Her yerin hemen her sandık başında münasebetsizlikler oluyor. Sabikalılar harekete geçirilmiştir. Şu ana kadar lehimize olan netice galiba bu sayede değişecektir. Bu en az bir memlekette hür düşünen ve serbest seçim isteyenlere karşı bir irtica hareketidir.”²⁷¹

CHP, İzmir merkezde DP’nin yüzde 60’dan fazla oy oranına sahip olduğunu kabul etmekle birlikte ilçeler, bucaklar ve köylerden gelen oyların sonucu CHP lehine çevirdiğini iddia etmiştir. Ayrıca DP’nin merkez dışından gelen oyları dikkate almadan erken sevinç gösterilerinde bulunduğu bildiriliyordu.²⁷²

İzmir merkez seçim kurulu 23 Temmuzda saat 17.00’da işini tamamlamış tutanağını hazırlayarak valiliğe vermiştir.²⁷³ Bir gün sonra Vali Şefik Soyer, seçimin teknik neticelerini anlatarak İzmir’de seçimlere katılım oranının yüzde 70 olarak tespit edildiğini, İzmir merkezinde DP oylarının yüzde 63, CHP oylarının yüzde 37 olduğunu açıkladı. İlçeler hakkında da bilgi veren Soyer, Bergama’da DP’nin yüzde 70, CHP’nin ise yüzde 30 olduğu ve Bayındır ve Kuşadası’nda DP’nin az bir farkla kazandığını diğer on bir ilçenin ise çoğunlukla CHP’ye oy verdiklerini bildirmiştir.²⁷⁴ Yapılan açıklama bu kadarla sınırlı kalmış, bahsi geçen on bir ilçede oy oranları açıklanmamıştır.

Yurt genelinde de durum farklı değildi. Gerek iller bazında gerekse ülke genelinde seçimin sayısal sonuçları yayımlanmamıştır.²⁷⁵ Dönemin gazete koleksiyonlarına bakıldığında, seçim sonuçlarının açıklanmasının ne denli sağlıklı koşullar içinde yapıldığı görülür. Gazeteler, kendi istihbarat koşullarına göre değişik

²⁷¹ *Yeni Asır*, 22 Temmuz 1946.

²⁷² *Ulus*, 23 Temmuz 1946.

²⁷³ *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946.

²⁷⁴ *Anadolu*, 25 Temmuz 1946; *Ulus* 25 Temmuz 1946; *Akşam*, 25 Temmuz 1946.

²⁷⁵ Tuncer, *1946 Seçimleri*, s. 125.

milletvekili sayıları yayımlamıştır.²⁷⁶ DP ve teşkilatları da bu rakamları kabul etmemiş, seçimlerde oyun oynadığını ileri sürmüşlerdi. Ayrıca kazanılan yerlerde dâhil olmak üzere bütün seçimlerin yenilenmesini istemiştir.²⁷⁷

3.2. MİLLETVEKİLLERİNE GÖRE OY DAĞILIMI

Seçim sonuçları biraz gecikmiş olsa da ilan edildi. İlan edilen sonuçlara göre CHP ve DP adaylarının oy dağılımı Tablo 3’de gösterildiği gibi olmuştur.

Tablo 3: CHP ve DP İzmir Adaylarının Aldığı Oy Sayısı²⁷⁸

CHP Adayları	Aldığı Oy	DP Adayları	Aldığı Oy
Said Odyak	116.973	Fevzi Çakmak	102.801
Şükrü Saraçoğlu	116.931	Celal Bayar	101.826
Şevket Adalan	116.893	Fuat Köprülü	101.755
Esat Çınar	116.893	Ekrem Hayri Üstündağ	101.527
Hüseyin Hulki Cura	116.767	Faik Muhittin Adam	101.327
Haydar Rüştü Ökten	116.764	Rasim Aktoğu	101.162
Rahmi Köken	116.733	Harun İlmen	101.162
Münir Birsell	116.657	Mustafa Kentli	100.690
Kamuran Örs	116.444	Hayri Gökmen	100.313
Atıf İnan	116.368	Cevriye İsmail	99.989

²⁷⁶ Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, s. 529; Bu konuda bilgiler kesin değildir. Farklı kaynaklarda farklı sonuçlar verilmiştir. Türkiye genelindeki sonuçlara bakıldığında da seçimlerin ne kadar sağlıklı sonuçlar verdiği anlaşılır. Akşam gazetesi 25 Temmuz’da CHP: 396, DP: 62 ve Bağımsız: 7 olarak yazıyordu. Vatan gazetesi, 26 Temmuz’da sonuçları CHP: 395, DP: 66, Bağımsız: 4 olarak verir... Erol Tuncer ise dağılımı 397, 65, 7, mükerrer milletvekillikleri çıktıktan sonra ise 397, 59, 6 olarak yazar. (Erol Tuncer, *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)* Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara 2002, s. 362); (Tuncer, 1946 seçimleri, s. 71); Fakat tutanaklar üzerindeki tartışmalar ve bunlardan bazılarının reddedilmesinden sonra mecliste son durum şu şekilde olmuştur: 403 CHP, 54 DP ve 8 bağımsız. (Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, s. 413); Kuşkusuz DP milletvekillerinin sayıca azalmasında birkaç yerde birden kazanan adayların da rolü olmuştur fakat DP hiçbir zaman bu sayıları kabul etmemiştir. Onun iddiasına göre seçimi 279 DP ve 186 CHP milletvekili kazanmıştır. (Çavdar, *Müntehab-i Sani’dan Seçmene*, s. 86).

²⁷⁷ Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş, (1946-1950)*, s. 65.

²⁷⁸ *Anadolu*, 25 Temmuz 1946; *Akşam*, 26 Temmuz 1946.

Ekrem Uran	116.180	Hilmi Erkin	99.845
Sedat Dikmen	116.159	Haluk Bergama	99.645
Sami Gölcüoğlu	116.104	Muhittin Erenel	99.378
Latife Çeyrekbaşı	115.686	Bünyamin Naum	99.292
Benal Nevzat Arıman	114.724	Sadık İz	98.937
Hasan Ali Yücel	114.483	Müştak Lütfi	90.833

Seçim sürecinde çok fazla etkisi olmayan diğer parti adayları ile herhangi bir parti listesine dâhil olmayan müstakil adayların aldığı oy sayıları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4: Müstakil Adaylar ve Diğer Partilerin Aldığı Oy Sayısı²⁷⁹

MKP Adayları	Aldığı Oy	Müstakil Adaylar	Aldığı Oy
Celal Yüksel	1181	Cavit Güneysu	2
Lütfullah Baydoğan	1181	Asım Aksaçı	425
Osman Altun	1036	Hasan Gürtin	133
Fikri Soyer	1033	Adil Okay	58
Hilmi Dedekurt	1006	A. Bedri Kalabalık	41
Halit Aksubay	961	Fuat Gözüm	16
İşçi ve Çiftçi P. Adayları	Aldığı Oy	Şakir Kahyaoğlu	132
Mehmet Şükrü Tokay	12	Mehmet Özbey	28
Bahtiyar Tara	39	M. Kemal Oskay	42
		Nurettin Ulueren	75
		Nihat Aksoy	21
		Raşit Boratav	12
		Hikmet Sayman	13

²⁷⁹ *Anadolu*, 25 Temmuz 1946; *Akşam*, 26 Temmuz 1946.

Genel seçimlerin İzmir sonuçlarına bakıldığında CHP ile DP arasında yüksek bir oy farkının bulunmadığı görülmektedir.²⁸⁰ Buna karşın Liste Usulü Çoğunluk Sistemi gereğince CHP listesinin tamamı seçilmiş, CHP İzmir’i 16 milletvekili ile TBMM’de temsil etme imkânına sahip olmuştur.²⁸¹ DP İzmir adayları arasında yer alan Celal Bayar, Fevzi Çakmak ve Fuat Köprülü birden fazla ilden aday gösterilen isimler arasındadır. Bayar, Köprülü ve Çakmak²⁸² aday olduklarını iller arasında olan İstanbul’dan milletvekili seçilmiştir.²⁸³

Kısa sürede teşkilatlanmasını tamamlayarak seçime hazırlanan DP’nin aldığı oy oranı göz önüne alındığında İzmir’de güçlü bir kitleye hitap ettiği söylenebilir. Seçimleri İzmir’de CHP kazanmış olsa da İzmir içinde CHP’nin durumu çok da iyi değildir. Yapılan yolsuzluklara rağmen merkezde oylar DP’nin olmuştur. Ulus gazetesi bile İzmir merkezde DP’nin yüzde 60’dan fazla oy oranına sahip olduğunu yazmıştır.²⁸⁴ İlçelerde CHP’nin açık farkla önde kazandığı ve bu sayede merkezde DP lehine olan sonucu değiştirdiği iddia edilmiş olsa da sonuçların açıklanmamış olması şüpheleri beraberinde getirdi. Muhalefetin yoğun şikâyetleri ve uzun zaman sürecek olan bir tartışma evresi böylelikle başlamıştır.

3.3. SEÇİMDEN SONRAKİ GELİŞMELER

Celal Bayar seçimlerin başlaması ile birlikte CHP genel Başkanı İsmet İnönü’nün seçim demeci hakkındaki düşüncelerini soran Son Posta gazetesi muhabirine: “*memleketin muhtelif yerlerinde cereyan etmekte olan hadiseler vaatlerle telif olunamıyor ve hadiseler demeci tekzip ediyor*” demiştir.²⁸⁵ Mareşal Fevzi Çakmak’ta seçimden birkaç gün sonra benzer bir açıklama yapmıştır.

²⁸⁰ Seçim sistemi, çoğunluk yöntemi esasını, yani her seçim çevresinde en çok oy alan parti aday listesini kazanmasını sağlıyordu. (Koçak, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, s. 523); Liste Usulü Çoğunluk Sistemi sebebiyle, fazla bir oy farkı olmamasına rağmen DP İzmir’den milletvekili çıkaramamıştır. “*Doğurduğu adaletsiz sonuçların siyasal yaşamda yol açtığı gerilim ve toplumda oluşan tepkiler nedeniyle, “çoğunluk sistemi” 1961’den itibaren terk edilerek “nispi temsil” sistemine geçilmiştir. Bu tarihten itibaren ülkemizde nispi temsil sisteminin değişik biçimleri uygulanmaktadır.*” (Tuncer, Danacı, *Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sistemleri*, s. 13).

²⁸¹ Tuncer, *1946 seçimleri*, s. 267-268.

²⁸² Kastamonu DP aday listesinde yer alıp buradan da seçilen Fevzi Çakmak, İstanbul milletvekilliğini tercih etmiştir. (a.g.e., s. 99).

²⁸³ a.g.e., s. 84.

²⁸⁴ *Ulus*, 23 Temmuz 1946.

²⁸⁵ *Son Posta*, 21 Temmuz 1946.

Seçimlerde DP'nin her yerde kazandığı ilan edilirken, oyların sayımı sırasında yapılan değişikliklerle DP'li seçmenlerin oylarına saygı gösterilmeyip CHP'nin kazanmış gibi gösterilmesi karşısında “*halkın kemali hürriyetle verdikleri reylere hiç kıymet verilmediğini*”²⁸⁶ ifade etmiştir.

Seçim sonuçlarının belli olmaya başlaması ile birlikte yapılan açıklamalar da daha sert olmaya başlamıştı. Mareşal: “*Seçimi hükümet değil millet yapar ve halkın reyine mugayir bir meclis uzun ömürlü olamaz. Kısmen memur ve tamamen halk partisi mensuplarından teşekkül eden seçim komisyonlarının mazbataları tahrip ettikleri ve milletin kararını hiçe saydıkları anlaşılmaktadır.*” diyordu.²⁸⁷ Celal Bayar ise halkın seçimlerde tam bir olgunluk gösterdiğini, her şeye rağmen DP'nin seçimleri kazandığını söylüyordu. Bayar, açıklamasının devamında bu görüşmeyi yayımlayan iki gazetenin de kapanmasına sebep olacak şu sözleri söylemiştir: “*İşte ben İddia ediyorum hatta itham ediyorum; seçim işlerine fesat karıştırılmıştır. Seçimler memleketin hakiki iradesini göstermekten uzaktır*”²⁸⁸

İzmir DP Başkanlığı, seçimlerde usulsüzlüklerin en fazla yaşandığı yerlerden olan İzmir'de parti kongresinin toplanmasını Celal Bayar'a teklif etmişti²⁸⁹ fakat ilk toplantı Ankara'da Sümer Sokak'taki genel merkez binasında yapıldı. Celal Bayar başkanlığında toplanılmış, İstanbul'dan gelen Kenan Öner ve diğer illerden gelen teşkilat başkanları ile görüşmeler yapılıyordu.²⁹⁰ DP milletvekili Ahmet İhsan Gürsoy, bu toplantıdaki siyasi havayı şöyle anlatmaktadır:

“*Her yerden kazanmış olanlar, parti binasına geldiler, partinin salonunda toplanıldı. İlk mevzuu, bu seçimlerde çok hile yapılmıştır. Mazbatalara tahrip edilmiştir, değiştirilmiştir. Bu meclis, bu iktidar gayri meşrudur. Bazıları sine-i millete dönelim diyorlar. Yani meclise gidelim vaziyeti anlatalım ve terk edelim.*”²⁹¹

²⁸⁶ *Yeni Sabah*, 23 Temmuz 1946.

²⁸⁷ *Son Posta*, 24 Temmuz 1946.

²⁸⁸ *Yeni Sabah*, 25 Temmuz 1946.

²⁸⁹ *Yeni Asır*, 25 Temmuz 1946.

²⁹⁰ *Akşam*, 26 Temmuz 1946.

²⁹¹ Birand vd. *a.g.e.*, s. 35; Seçimden sonra yapılan ilk toplantıdaki bu hava, uzun süre daha devam etmiştir. 7 Ocak 1947'de yapılan DP Birinci Büyük Kongresinde de yine aynı meseleler üzerinde

Sine-i millet sözü o gün ilke kez konuşuluyor olsa da artık uzun süre DP gündeminde yerini alacaktı. Bundan kasıt iktidar ve meclisin tanınmaması ve muhalefetin bir halk hareketi durumunu almasıydı.²⁹² DP kurucuları bu fikirde olmasa da ciddi şekilde bu fikri savunanlar vardı.²⁹³ DP’li yöneticiler, meclise girmemekle nasıl bir sonuç elde edileceğini soruyor, seçimi yenileme gibi bir durumu iktidarın kesinlikle düşünmeyeceği belirtiliyordu. Mecliste temsilcisi bulunmayan bir partinin uzun süre faaliyetlerini devam ettirmesinin kolay olmadığı düşüncesi ağır basmış, sine-i millete dönme fikri kabul görmemiştir.²⁹⁴

DP’liler seçimlerden bekledikleri sonucu alamazlar da artık halk tarafından benimsediklerinin farkındaydılar. Bundan sonraki amaç bu süreci iyi değerlendirmek, seçim sürecindeki usulsüzlükleri sürekli gündemde tutup kanundaki seçim güvenliğine engel maddelerin değiştirilmesini sağlamak olmuştur.²⁹⁵

konusulmuş hatta biraz daha ileri gidip ihtilal fikrinden bahsedenlerde olmuştur. DP yöneticileri ise bunlara şiddetle karşı çıkmış ve sadece demokratik yöntemlerle iktidara gelmekten başka bir yol olmadığını söylüyorlardı. Bunlara rağmen iktidarı ihtilal yoluyla devirmek isteyenlere karşı Bayar şunları söylemiştir: “*Pekâlâ arkadaşlar siz kestirmeden gitmek istiyorsunuz, kılıcınız keskin olsun. Biz hukuk yollarından ayrılmayacağız. Sırtımız teneşire değinceye kadar biz hukuk yoluyla mücadeleye edeceğiz. Bize inananlar kalır, size inananlar sizinle gider.*” (Birand vd. a.g.e., s. 38).

²⁹² Birand vd. a.g.e., s.35; Nitekim, 7 Ocak 1947’de toplanan Birinci Büyük Kongrede, Özgürlük Andı adıyla anılan bir bildiri kabul edilecek, Buna göre: “*Anayasaya aykırı kanunlar hızla değiştirilmez, yerlerine demokratik kanunlar konmazsa, bu hususta DP Meclis Gurubu tarafından verilecek önerge kabul edilmezse DP Genel Merkezi meclisi terk edip mücadeleyi sine-i millete götürmeye yetkili kılınacaktı. Böylece DP ilk defa olarak parlamento oyununun birden fazla parti ile oynanacağını, aksi takdirde sistemin parlamenter demokrasi olmayacağını dolaylı da olsa iktidara ihtar edecekti.*” (Çavdar, *Müntehib-i Sani’den Seçmene*, s. 88); Ağaoğlu’nun bu konuda yaptığı değerlendirme şöyledir: “*Görünüş çekici ve kandırıcı olan bu tez uygulamaya kalkılırsa, çok tehlikeli durumların doğmasına yol açabilirdi. Memleket zaten ateş üstünde oturuyordu. Şiddetli bir tahrikin muhakkak patlatacağı ihtilal, arzu edilen demokratik düzen yerine önce anarşi, arkasından da sağ veya sol diktatörlük getirecekti.*” (Samet Ağaoğlu, *Arkadaşım Menderes*, s. 93).

²⁹³ Ağaoğlu, Meclisi bırakma fikrinin; Mareşal Fevzi Çakmak ve Kenan Öner gibi partinin sevilen şahsiyetlerince de benimsendiğini söylemiştir. (Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük*, (Yay. Haz. Cemil Koçak) 2. Baskı İletişim Yayınları, İstanbul 1993, s. 414); Bu görüşmeler sırasında DP içinde ortaya çıkan görüş ayrılıkları iç çalkantılara sebep olmuş, ilerleyen zamanlarda partiden pek çok isim çıkarılmıştır. Muhafif olup partide kalan diğerleri ise Mareşal Fevzi Çakmak’ın manevi liderliğinde, Yusuf Hikmet Bayur’un Genel Başkan olduğu Millet Partisi’ni 20 Temmuz 1948’de kurmuştur. (Sait Karabrahimoğlu, *Demokrasimizin Kronolojisi*, Alkan Matbaası, Ankara 1972. s. 119).

²⁹⁴ Samet Ağaoğlu, *Siyasi Günlük*, s. 414.

²⁹⁵ Yalman, a.g.e., s. 78-79.

3.3.1. Seçimlerde Yapılan Usulsüz Uygulamalar

Celal Bayar, 20 Temmuz gecesi seçimlerin başlamasına saatler kala Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte, DP merkezine yurt genelinden gelen baskı haberlerini kısa bir açıklama ile halka duyurmak istediğini bildirmiştir:

“Memleketin birbirine uzak muhtelif yerlerindeki bazı köylerde dün ve bugün seçim mazbataları tanzim edilerek seçim yapılmış gibi kurullara gönderilmiştir. Memleketin ekseri taraflarından bildirildiğine göre partimiz tarafından gönderilen temsilciler şu veya bu vesile ile toplanarak nezaret altına alınmışlardır. Bazı köylerde DP’ye oy vereceklerin şiddetle cezalandırılacakları resmi ağızlardan ifade olunmuş ve birçok zevatta da tevkif olunmuşlardır.”

Bayar açıklamasının devamında DP ve seçmenlerine uygulanan baskıların, memleketin farklı yerlerinde aynı şekilde yapıldığını, bu şartlar altında yapılması gerekenin seçimlerden çekilmek olduğunu ifade etmiş fakat milli iradeye duydukları saygıdan dolayı bu ağır şartlar altında dahi seçimlere katılacaklarını bildirmiştir.²⁹⁶

Seçimlerden bir gün sonra Son Posta Gazetesi muhabirini evinde ağırlayan Mareşal Fevzi Çakmak ise şöyle diyordu: *“Her tarafta yapılan cebir ve tazyikleri haber alıyorum fakat bunlar milletin hak yolundaki mücadelesinden ayıramaz. Bu cebir ve tazyikler ne derece yapılırsa yapılsın millet bu haklarını er veya geç meşru yollarla almak imkânını bulacaktır.”*²⁹⁷

DP Milletvekili Esat Budaklıoğlu, seçimin hangi şartlarda gerçekleştiğini anlatırken, iktidarın seçimlere yaptığı müdahalelerden örnekler vermiştir. Budaklıoğlu ayrıca seçim günü bizzat yaşadığı olayları da şu şekilde ifade etmekteydi:

²⁹⁶ *Yeni Asır*, 21 Temmuz 1946; *Cumhuriyet*, 21 Temmuz 1946.

²⁹⁷ *Son Posta*, 22 Temmuz 1946.

“Seçim gününde sandıkları dolaştım ben. Kanun hükmü icabı, rey açık, tasnif gizli idi. Jandarma silahıyla baskı yapıyor. Devlet otoritesine hâkim olanlar sandık başında “kime veriyorsun tayyare hırsızı Bayar’a mı vereceksin, Milli Mücadele kahramanı, Atatürk’ün yol arkadaşı İnönü’ye mi vereceksin?”²⁹⁸

Vatan Gazetesi Yazarı Ahmet Emin Yalman hatıralarında seçimlerden çok fazla bahsetmese de yeri geldikçe usulsüzlüklere atıfta bulunur. Onun seçim sonuçlarını değerlendirmesi şöyle olmuştur: *“İşlerin içinde yaşadığım için 1946 seçimlerinin geniş ölçüde baskı, fesat ve hileyle yürütülmüş bir seçim olduğunu kesin şekilde biliyorum, bu devrin canlı bir şahidiyim.”²⁹⁹*

DP’den 1950 seçimlerinde Manisa milletvekili seçilecek olan Muzaffer Kurbanoglu, seçimden sonra yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Ben o tarihte Manisa’nın Soma İlçesinde yargıç olarak bulunuyordum. Seçimlerden sonra yapılan hilelerin nasıl yapıldığını öğrenmek için arkadaşlardan rica ettim. Bana belediyede, sandıkların getirildiği bir oda da, dolabın içinde tasnif mazbatalarını gösterdiler. O dolabın arkası kontrplaktı ve duvar yoktu. Kontrplak çıkartıyor, mazbataları dolaptan alıyor, tekrar yerine başka değiştirilmiş mazbatalar veriliyordu”³⁰⁰

Seçimlerde usulsüzlük yapıldığına dair şikâyetler muhalefet yanlısı gazetelerin sayfalarında bol miktarda yer alıyordu. Yeni Asır gazetesi Tepecik ilçesindeki bir DP sandık görevlisinin ağzından şu cümlelere yer vermiştir:

“Millet iradesinin belirlenmesine imkân bırakmayan aksaklıklar o kadar çoktur ki bunlardan hangisi için zabıt tutacağımızı tayinden aciz kaldım. Seçmenlerin şikâyetleri bir değil yüz değildir. Heyeti

²⁹⁸ Birand vd. *a.g.e.*, s.33.

²⁹⁹ Yalman, *a.g.e.*, s. 79.

³⁰⁰ Birand vd. *a.g.e.*, s.33.

*umumiyesiyle demokrasimiz hesabına elem duyulacak bir vaziyetle karşılaşmıştır.*³⁰¹

Seçim sonrasında memleketin her tarafından DP'nin önde gelen isimlerine bu türden şikâyetler gelmiş ve gazeteler bu haberleri yayınlamıştır. Bu haberleri değerlendiren Mehmet Ali Birand'ın seçimlerde yapılan usulsüzlüklere ilişkin yorumu ise şu şekilde olmuştur:

*“Türkiye'nin ilk çok partili seçimine hilenin lekesi karışmıştı. Tek parti döneminden kalma, seçim yasası gereği seçmenler oylarını herkesin gözü önünde açık olarak sandığa atmışlar fakat bu oylar sandık kurullarınca herkesten gizli sayılmıştı. Üstelik sandık kurulları iktidar partisinin elemanlarından oluşuyordu. Hile kaçınılmaz gibiydi. Mazbatalar çalındı, sandıklar kaçırıldı, oylar değiştirildi, seçmenler dövüldü. DP Genel Merkezindeki zafer sarhoşluğu karanlık bastığında, yerini hayal kırıklığı ve isyana bırakmıştı.”*³⁰²

Seçim yasasının seçim emniyetini sağlamak noktasında yetersiz olması, seçimlerde iktidar partisi lehine yapılan müdahalelere zemin hazırlamış, seçim yasası gereği oy pusulalarının gizli sayımdan sonra yakılması ise bu müdahalelerin ortaya çıkmamasında önemli bir faktör olmuştur. Seçim sonuçlarının açıklanması ile birlikte DP'lilerin yoğun itirazları olmuş ve uzun zaman sürecek tartışmalar böylelikle başlamıştır.

3.3.2. İzmir'de Seçim Sonuçlarına İtiraz

Seçim kanununda bazı düzenlemeler yapılmakla birlikte tek dereceli seçim sisteminin getirilmesi dışında önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Seçim kanunu gereğince seçimlerde görevli olan bütün amir ve memurların iktidar partisi mensuplarından oluşması, seçimin serbest şartlarda yapılmadığı ve bazı müdahalelerde bulunduğu iddialarını beraberinde getirmiştir. Ortaya atılan iddialar

³⁰¹ *Yeni Asır*, 22 Temmuz 1946.

³⁰² Birand vd. *a.g.e.*, s.33.

sonucunda birçok şikâyet ortaya çıkmış, DP İzmir İl Teşkilatı tarafından; İzmir Valiliği, Yüksek Seçim Kurulu, İçişleri Bakanlığı, Cumhurbaşkanlığı ve son olarak TBMM'ye itiraz dilekçeleri gönderilmiştir.

3.3.2.1. İzmir Valiliği ve Yüksek Seçim Kuruluna Yapılan İtirazlar

İzmir DP Başkanlığı İzmir valiliğinin ilan ettiği sonuçları kabul etmedi. Seçimlerde oyların değiştirildiğini ve mücadeleden vazgeçmeyeceklerini bildiren dilekçeler hazırladılar. Valilik ve Yüksek Seçim Kurulu'na müracaatlarda bulunuldu. Bir yandan da gazetelere açıklamalar yapılıyor; seçimlerde jandarmanın, zabitanın yaptığı baskılara, sandık başındaki temsilcilerin birebir şahit olduğu usulsüzlüklere örnekler veriliyordu.³⁰³ DP İzmir İl Başkanlığı Valilik ve İl Seçim Kurulu Başkanlığına bir dilekçe ile müracaatta bulundu. Yapılan müracaat şöyledir:

“Şikâyetlerimizi azami alaka gösterdiğinizden emin olarak aşağıdaki hususların arzına mücaseret ediyoruz:

1. *Torbalının Çapak köyünde –bundan maada köyleri de öğrenince arzedeceğiz- seçim sandığı muhteviyatı sayılmadan halkın gözü önünde zarflarıyla beraber gazla yakılmıştır. Kendi oylarının sayılmadan yakıldığını gören köylü heyecana düşmüştür. Bu heyecan devam etmektedir. Netice itibariyle tanzim edilen seçim tutanağının sahte olması muhakkaktır.*

2. *Torbalıdaki temsilcilerimiz bütün sandık başlarından uzaklaştırılmış ve bu suretle yapılan seçimin butlanını icap ettirecek kanunsuzluk yapılmıştır.*

3. *Ödemiş ve Kemalpaşa mazbatalarının çift olarak tanzim edildiği muhakkaktır. Ve başka yerlerde de aynı sebeple kanunsuz yapıldığı malumunuzdur. Bu şekilde irtikâp edilen sahtekârlıkları teşvik için elimizde mevcut deliller ve temsilcilerimizin tuttıkları notlar vardır.*

4. *Ödemiş'te bütün temsilcilerimize tasnif neticeleri bildirilmemiştir. Temsilcilerimizin kanun mucibince teşkil etmelerini tamamen inkâr*

³⁰³ *Yeni Asır*, 23 Temmuz 1946.

mahiyetinde olan bu hareket partilerin birbirini kontrol etmek hukukuna aykırıdır. Ve netice itibariyle kanuna muhalif olduğunu söylemek gayet tabiidir.

5. *Her zarfın kanununun 21 inci maddesi mucibinde kurul tarafından mühürlenmesi iktiza ederken, Değirmendere taraflarından sekizinin halk partisi mühriyle mühürlendiği sabittir.*

6. *İzmir'den 2, 48, 69, 64, 33, 47, 91, 99; Narlıdere'den 3 ve Balçova'dan 1 sayılı sandıkların zarfları mühürsüz ve açık bulunmakta idi. Buca'daki 144 numaralı sandık zarfları dahi Nahiyeye müdürü tarafından mühürlenmiştir. Cumaovası'dan gelen sekiz zarf tamamen açıktı. Bütün bunlar oyların yabancı ellerle hususi surette oylar bulunduğunu ve netice itibarile seçime fesat karıştırıldığına delildir.*

7. *Foça temsilcilerinden alınan malumata göre partimiz zararına 32 rey pusulası ellenmiş ve buruşturulmuş diye seçim komisyonu tarafından kanunsuz olarak iptal edilmiştir. Buna rağmen partimizin Foça'daki oy sayısı 1377 ve halk partisinininki ise 1178'dir. Bunun hilafına zuhur edecek tutanak üzerine bilhassa dikkati çekmeğe vazife sayarız. Şimdilik arzettiğimiz bu hususlarla iktifa eder, saygılarımızı sunarız.”³⁰⁴*

Bu dilekçeyle beraber hemen bir diğer dilekçe daha hazırlanmış İzmir Valiliğine ve İzmir Merkez Seçim Kurulu Başkanlığına verilmiştir. Dilekçe şöyledir:

“21.07.1946 tarihine tesadif eden bugünkü milletvekili seçimlerinde gerek merkez ilçe ve gerekse diğer ilçelerde yapılan kanuna aykırı ve usulsüz hareketleri daha evvelce gönderdiğimiz protestomuzda bildirmiştik. Bunların evrak-ı müsbiteleri ve delilleri de peyderpey sunulacaktır. Tekerrür eden bu vakialardan bir kaçı şöyledir;

1. *Zabita Eşrefpaşa ve Tepecik'den partimiz üyeleri propaganda yaptıkları bahanesiyle sebepsiz yere tevkif edilmişlerdir.*

³⁰⁴ *Yeni Asır*, 23 Temmuz 1946.

2. *Yine bazı üyelerimizi Vazife ve Salahiyetleri Kanunu'nun 18. maddesine tevfikân tevkiif etmeleri.*
3. *Bir kısım sandıklarda oyların salahiyetle kullanılmasını imkânsız kılan karışıklıklar olmuş veya yapılmıştır.*
4. *Temsilcilerimiz zaman zaman muhtelif nedenlerle sandık başlarından uzaklaştırılmış veya kontrol vazifesine imkân bırakmayacak mesafede durmaya mecbur edilmişlerdir.*
5. *Boşnak Vehbi ve elbiseci Hakkı gibi bazı sabikalılar sandık başlarında bulundurulma suretiyle halkın tedhişine meydan verilmiştir.*
6. *Bazı muhtarlar bilhassa kadın vatandaşlar üzerinde tesir ve tazyik yaparak ellerinden oylarını alıp yerine CHP pusulasını vermişlerdir.*
7. *Zabıta memurlar bazı evlerden evvelce dağıtılmış oy pusulalarını toplamışlardır. Taahhüt ettirebileceğimiz bu hadiselere;*
 - A- *Oyların kullanımı sırasında görülen bu yolsuzlukların devam etmesi*
 - B- *Bazı komisyonların tasnif sırasında temsilcilerimizin bulunmasına ve diğer bazılarının -vilayet makamının şifai vaadine rağmen- tanzim edilecek mazbatanın seçim kuruluna temsilcilerimizle birlikte götürülmesine muvafakat etmek suretiyle kötü kasd ve niyetlerini evvelden belli etmiş olmaları tasnifin kanuna uygun bir şekilde yapılmayacağını binnetice seçimin serbestîsinin temin edilemeyeceğini bize anlatmaktadır. Bu hususta bilcümle itiraz haklarımız baki kalmak üzere tasniflerde de imkân verilirse temsilci bulundurmaktan geri kalmamakla birlikte herhangi bir kanunsuzluk karşısında seçimleri muteber addetmeyeceğimizi ve iptalini isteyeceğimizi şimdiden bildirir, hiç değilse tasnifin intizam dâhilinde ve kanuna uygun bir şekilde yapılması için gerek emirlerin alakadarlara derhal verilmesini saygılarımla arz ederim.*³⁰⁵

DP İl Başkanlığı, ilçelerden alınan bilgiler doğrultusunda; seçimin jandarma ve muhtarların baskısı altında geçtiğini, seçmenlerin oy pusulalarının yırtıldığını, yerine CHP pusulalarının yerleştirildiğini iddia etmiştir. Cumhurbaşkanı, Başbakan

³⁰⁵ *Yeni Asır*, 23 Temmuz 1946; *İzmir*, 23 Temmuz 1946.

ve İçişleri Bakanının seçimler dolayısıyla verdikleri beyanlarda seçimlerin tarafsızlık içinde, kanunlara uygun olarak yapılacağı bildirilmiş olmasına rağmen, seçimlerin bunun tam aksine neticelendiği iddia edilmiştir.³⁰⁶

3.3.2.2. Cumhurbaşkanlığı ve İçişleri Bakanlığına Yapılan İtirazlar

DP İzmir İl Başkanlığı İzmir dâhilinde yapılan şikâyetlerden netice alamayacağını biliyordu. Çünkü İzmir Valiliği ve Yüksek Seçim Kuruluna yapılan şikâyetlerde, seçim sırasında yapılan usulsüzlüklere yer verilse de sonuçları etkileyen en önemli unsur bizzat valinin kendisi ve yüksek seçim kurulu olmuştu. Bu yüzden vakit kaybedilmeden Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bir dilekçe gönderildi:

“Cumhurbaşkanlığına,

ANKARA

Sureti İçişleri Bakanlığına

Dünkü seçimler idarenin kanunu hiçe sayan ve CHP'nin dikte ettirdiği usullerle yapılmıştır. Halkın gözleri önünde şehirden ve ilçelerden idarenin hudutsuz ve merhametsiz baskısı altında millet hakları payımal edilmiştir. Buna rağmen partimiz ilde yüzde 70'i aşan bir nispette seçilince bu defa tasnif tutanaklarının değiştirilmesi gibi iğrenç bire tedbire başvurulmuştur. Bunu temin etmek için Valilik evvelce olan anlaşmaya aykırı olarak temsilcilerimizi ancak tasnif sonuna kadar bulunabileceklerini ve komisyonca nihai tutanak yapılırken dışarı çıkarılmaları lüzumunu tam olarak saat 19.00'da emretmiştir. Tasnif sonunda dışarı çıkarken neticeleri not eden temsilcilerimiz her sandık başında toplu olarak bekleyen halka bu neticeleri tebliğ etmiş ve hazır bulunan komisyonların zimmi tasdikleri ile halk neticeleri öğrenmiştir.

Böyleyken bugün seçim kurulunda başka tutanakların çıkması ve tasnifin bunlar üzerinde yapılması halkı bir yeis ve heyecana

³⁰⁶ *Yeni Asır*, 23 Temmuz 1946.

düşürmüştür. Tarihimizde bir misline daha rastlamadığımız hareketleri hayal-i sukutunun derin ızdırabıyla meyustur. Durum dakikadan dakikaya ağırlaşmakta ve üzerinde durmamızı gerektiren bir maiyet almaktadır. Bu sebeple keyfiyeti ehemmiyetle inceleyerek haksızlığın düzeltilmesini ve yurttaş izzet-i nefsinin kurtarılmasını rica eder aksi takdirde doğması melhuz neticelerden sadece hükümetin sorumlu olacağını arz ederim.

*DP İl İdare Kurulu Namına
Ekrem Hayri ÜSTÜNDAĞ³⁰⁷*

Ekrem Hayri Üstündağ tarafından Cumhurbaşkanına ve İçişleri Bakanlığına gönderilen telgrafa İçişleri Bakanı Hilmi Uran cevap vermiştir. Uran, seçim işlerinin seçim kurul ve komisyonları tarafından görüldüğünü, bakanlığın müdahalesinin olamayacağını bildirmekte, sonuç olarak da şöyle demektedir: “İşin bu dairede meclise intikal ettirilmesini ve lüzumsuz heyecanlarla bunların doğurabileceği akıbetlere imkân hazırlayacak kanunsuz ve hissi yollara gidilmekten içtinap edilmesini rica ederim.”³⁰⁸

3.3.2.3. TBMM’ye Gönderilen İtiraz Dilekçesi

DP İzmir İl Başkanlığı İçişleri Bakanlığında gelen cevap doğrultusunda, TBMM’ye seçimler esnasında yapılan yolsuzlukları gösteren 132 adet belgeyi de ekleyerek bir dilekçe gönderdi. 21 Temmuz tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde yolsuzluklar olduğuna dair 15 sayfalık bu dilekçenin sonunda netice olarak şöyle deniyordu:

“Şimdiye kadar vesikalara dayanarak izah ettiğimiz bütün vakalar toplu olarak göz önüne getirilirse görülecektir ki İzmir seçimlerinde 4918 numaralı kanunun Milletvekillerini ilan eden maddesinden başka hiçbir maddesine riayet edilmemiştir. Öyle bir seçim

³⁰⁷ İzmir, 23 Temmuz 1946; Yeni Asır, 23 Temmuz 1946.

³⁰⁸ Cumhuriyet, 25 Temmuz 1946.

ki bu seçimde kanuna riayet olunmaz görülen yolsuzluklar bütün taleplere rağmen zapta geçirilmez, siyasi parti temsilcilerine müşahade hakkı verilmez, idarenin malumat ve muvafakati tahtında her türlü sahtekârlıkların cereyan etmesine müsaade olunur. Gelişigüzel hayali rakamlarla tutanaklar doldurulur, komisyonlar halk huzurunda ilan edilen neticeleri değiştirmekten hükümete güvenerek çekinmezler. Böyle bir seçimde meşrutiyetin eserini dahi aramak abestir. Sandık başındaki tasnife ait mazbata sahte ve muallel kurul tasnifi neticelerini gösteren tutanak uydurma olursa binnetice bunların tasnifinden çıkacak olan rakamların da uydurma olacağı şüphesizdir.

Bu hayali rakamlarla ekseriyet alanların milletvekili olarak seçilmesini kabul etmeğe tabii imkân olamaz. Bu şahısların İzmir'i ve dolayısıyla milleti temsile yetkileri yoktur. Elleriindeki vekâletnameler uydurma ve kıymetsizdir.

Milletvekili ancak kanun dairesinde yapılan seçimde çoğunluk kazanmakla seçilebilir. Baştan itibaren anlattığımız kanunsuzlukları önlemek için ancak milletçe fiili bir ayaklanma kafi gelebilirdi. Zira hükümet dairelerinin kapalı odalarında değişen mazbataları başka şekilde men etmeğe imkân ve ihtimal tasavvur olunamazdı. Bütün bir millete karşı hükümet ve onun kuvvetleri var. Partimiz bunlara ait vesikaları imkân nispetinde toplayarak bu müracaata eklemiş bulunuyor. Şayet seçimlerin bu şekilde behemehâl iktidar partisini lehine neticelenmesi zarureti mevcut bulunuyor idi ise bunun usulünü kanunla göstermeğe ne lüzum vardı? Pek ala jandarma onbaşlıları ve kır bekçileri vasıtasıyla bugünkü neticeleri hiç olmazsa halka hakaret etmeksizin elde etmeğe hiçbir mani yoktu. Milli hâkimiyet mevzuu bu kadar laubaliliğe ve millete alay edercesine tatbik mevkiine konamaz. Kanaatimizce anayasanın en ehemmiyetli hükmü olan milli hâkimiyet mevzuu bu kadar laubaliliğe ve millete alay edercesine tatbik mevkiine konamaz. Milli hâkimiyet ya vardır. Veya kısaca yoktur. 25 Temmuz 1946 günü İzmir'de toplanan 60.000 insan hep bir ağızdan bu çirkin tecavüzü protesto

ederken bütün yazdığımız hadiselerin yeminli şahitleri olduklarını da belirtmiş bulunmaktadırlar.

21 Temmuz 1946'da İzmir milletvekili seçimleri demokrasi tarihimizde ancak kara bir leke olarak nesilden nesile intikal edecek ve gerek bu neticeleri hazırlayanları gerekse kendilerini her şeyi bilmelerine rağmen milletvekili sayarak bu hakkını kullanmakta devam edenleri milletimiz nefretle anacaktır.

Seçimin gayrikanuni ve neticelerinin gayrimeşru bulunduğu dair olan delillerimizi göz önüne sermiş bulunuyoruz. Bu yazının başında isimlerini saydığımız il seçim kurulunca milletvekili ilan edilen zevatin mazbatalarının anayasa ve meclis tüzüğü hükümlerine tevfikan iptal edilmelerini İzmir halkı namına talep ve rica ederim.

İl Müteşebbis Heyeti Başkanı

Dr. Ekrem Hayri ÜSTÜNDAĞ³⁰⁹

DP, İzmir dâhil 37 ilde seçim sonuçlarına itiraz etmiştir.³¹⁰ İtirazların dinlenmemesi halinde DP milletvekillerinin toptan istifa edecekleri konuşulmaya başlanmıştır.³¹¹ DP'nin yaptığı itirazlara ve sert muhalefet politikasına taviz vermeden devam etmesine bakılırsa seçimlerde yapılan müdahalelere göz yummayacağı, tartışmaların uzun zaman devam edeceği anlaşılmaktadır.

3.3.3. İzmir Valiliği ile DP İzmir Teşkilatı Arasındaki Gerginlik

DP İzmir İl Başkanlığına yapılan başvurular günden güne artıyor, ilçe ve belde teşkilatlarının neredeyse tamamı son durumu soruyor ve partinin ileri gelenlerinden bir şeyler yapmasını bekliyordu. DP İl Başkanlığı; Valilik ve Yüksek Seçim Kuruluna, sonrasında Cumhurbaşkanlığı ve İçişleri Bakanlığına yapılan itirazlar ile birlikte bir miting düzenlenmesine karar vermişti. İzmir Valisi Şefik

³⁰⁹ *Yeni Asır*, 5 Temmuz 1946.

³¹⁰ Tuncer, *1946 Seçimleri*, s. 76.

³¹¹ Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *a.g.e.*, s. 25.

Soyer'in daveti üzerine hem yapılan bu itirazlar hem de yapılması düşünülen miting üzerine bir görüşme gerçekleşti.³¹²

Bu görüşmede İzmir Valisi Şefik Soyer, görüşmeye gelen DP heyetine; Cumhurbaşkanına ve İçişleri Bakanlığına çektikleri telgrafta İzmir'de heyecan olduğunu bildirdiklerini hâlbuki Vali olarak böyle bir heyecanı görmediğini söylemiştir. İzmir Valisi herhangi bir olay çıktığı takdirde bundan DP İzmir Teşkilatını sorumlu tutacağını da sözlerine ilave etmiştir. Buna itiraz eden ve böyle bir hareketin kanuna uymayacağını söyleyen DP heyetine Soyer: *“Kanuni veya gayrikanunî ben bunu üzerime alıyorum. İcabında şikâyet edersiniz bende cezama razı olurum.”* cevabını vermiştir.³¹³

Görüşme sırasında DP İzmir İl Başkanlığının düzenlemeyi düşündüğü miting konusuna da değinilmiştir. Bu mitingde seçimlerdeki yolsuzluklar halka izah edilecek ve protesto nutukları söylenecekti. İzmir valiliğine bu miting için müracaat edilmiş fakat Vali yerine Nihat Şenman imzasıyla DP'ye bu toplantıya müsaade edilmeyeceği bildirilmişti. Ziyaret sırasında DP heyeti bu meseleyi de sormuş, Şefik Soyer heyete cevaben: *“Bu toplantıya müsaade etmeyeceğiz. İnad ederde toplanırsanız, halkı dağıtırız.”* demiştir.³¹⁴

DP İzmir teşkilatı ile Vali Şefik Soyer arasında yaşanan bu gerginlik sonrası İzmir savcılığına da bir müracaatta bulunuldu. Yapılan müracaatta DP İl Başkanlığı tarafından Cumhurbaşkanlığına ve İçişleri Bakanlığına çekilmiş itiraz dilekçesi üzerine, İzmir Valisi'nin davetiyle bir görüşme gerçekleştiğinden bahsedilmiş ve şu sözlere yer verilmiştir:

“Bugün saat 19.40'da DP İl Müteşebbis Heyeti Başkanı, Dr. Ekrem Hayri Üstündağ ile Rasim Akdoğu, üye Hamza DüNDAR, üye Harun Ermen, üye Hayri Ege, üye Mustafa Haydar Nazlı ve Karşıyaka İlçe Başkanı Avukat Muhittin Erener, İzmir Valisinden vaki olan davet

³¹² *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946.

³¹³ *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946.

³¹⁴ *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946.

üzerine vilayetteki makamına gittiğimizde mümaileyh dün akşam müteşebbis kurulumuz tarafından Cumhurbaşkanlığına ve İç İşleri Bakanlığına çekilmiş olup bugünkü gazetelerde neşrolunan ve bağlı olarak sunulan telgrafa işaretle bunda halkın heyecanından bahsedildiğini ve hâlbuki İzmir Valisi olmak sıfatıyla kendisinin bu heyecanı duymamış ve görmemiş olduğunu beyan etmiş ve bundan sonra herhangi bir heyecan olursa bunun tarafımızdan tertip edilmiş olduğunu kabul ederek bizler hakkında karar alacağını tebliğ etmiştir.

Partimiz halkı elinden geldiği kadar teskin etmeğe uğraşmakta ve kaybedilen haklarının meşru yollarla da geri alınması imkânı bulunduğu inandırmak için elinden geleni gayreti sarfetmektedir. Kötü maksatlarla tahrif edilmek suretile veya ağır tahriklerle hadise çıkarılması ihtimaline binaen keyfiyeti ali makamınıza duyurmayı lüzumlu bulduğumuzu saygı ile arz ederiz.³¹⁵

DP İzmir İl Başkanlığı ile Vali Şefik Soyer arasında uzun zamandır devam eden gerginlik böylelikle son haddine varmıştı. Özellikle Cumhurbaşkanlığı ve İçişleri Bakanlığına çekilen telgraf ipleri tamamen kopardı. Soyer, 25 Temmuz tarihli gazetelerde yer alan açıklamasında, gerçek dışı iddialarla tahriklere devam edilirse bundan sonra çıkacak olaylardan DP İl Teşkilatını sorumlu tutacağını bildirmiştir.³¹⁶

3.3.4. Sıkıyönetim Komutanlığının Tebliği

İnönü'nün seçimler sırasında sarf edilen sert sözlerin karşılıklı olarak unutulması gerektiği yolundaki uzlaştırıcı açıklamasına rağmen DP; mitingler, gösteriler ve basın aracılığı ile seçim sonuçlarını kabul etmeyeceğini dile getirdi. Gergin ortamı yatıştırmak için alınan önlemlerin ve yapılan uyarıların etkili olmaması sebebiyle İstanbul'daki Sıkıyönetim Komutanlığı, sert bir bildiri yayımlayarak bazı gazeteleri kışkırtıcı yayınlarda bulunmak, seçim sonuçlarına dair

³¹⁵ *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946.

³¹⁶ *Anadolu*, 25 Temmuz 1946; *Ulus*, 25 Temmuz 1946; *Akşam*, 25 Temmuz 1946.

şüpheler uyandırmak ve ülkedeki huzur ortamına zarar vermekle suçladı.³¹⁷ Tebliğ’de memleketin huzurunu bozacak yayınlara karşı sessiz kalınmayacağı şu şekilde bildirilmekteydi:

“Millet idaresinin tam bir serbestlikle tecellisini güçleştirir endişesi ile gazetelerde seçime takaddüm eden, günlerce yapılmış olan çeşitli ağır neşriyata karşı hiçbir tedbire başvurulmamıştı fakat seçim büyük bir sükunet ve emniyet havası içinde bitmiş olduğundan halkımızın artık karşılıklı sevgi ve saygı hisleri içinde yaşamaları ve herhangi bir tahrike maruz bırakılmamaları icap eder.

Bu böyle iken de bazı gazetelerin bilhassa seçim sonuçları hakkında vatandaşları şüpheye düşürücü ve bu yüzden memleketin huzurunu sarsıcı ağır neşriyata devam ettiği görülmektedir. Sıkıyönetim bölgesinde bu gibi tahriklerin devamına müsaade edilmeyeceği ve bu kabil yazılara karşı Sıkıyönetim Komutanlığının harekete geçeceği tebliğ olunur.

Sıkıyönetim Komutanı Korgeneral Asım Tınaztepe”³¹⁸

Sıkıyönetim tarafından bu yasağın konduğu gün gazetelerde Celal Bayar’ın seçim uygulamalarını eleştiren demeci; *“Ben iddia ve itham ediyorum, seçime fesat karışmıştır. Seçimler memleketin hakiki iradesini göstermekten uzaktır”³¹⁹* yayınlanınca, Yeni Sabah ve Gerçek gazeteleri Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından süresiz olarak kapatılmış, aynı demeci aktaran Tanin gazetesine ise herhangi bir

³¹⁷ Karpat, a.g.e., s. 251.

³¹⁸ *Ulus*, 25 Temmuz 1946; *Akşam*, 25 Temmuz 1946; *Cumhuriyet*, 25 Temmuz 1946; İktidar partisi isteği ile böyle bir tebliğ yayınlanmış olsa da Ümit Özdağ, eski prestiji kalmayan TSK’nın CHP lehine muhalefet üzerinde kullanılmasının subay heyetini rahatsız ettiğini belirtiyor. (Ümit Özdağ, *Ordu Siyaset İlişkisi (Atatürk ve İnönü Dönemleri)*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1991, s. 164); Özdağ, seçimlerin dürüst yapılmamasının ordu içinde hoş karşılanmadığından ve bunun sonucu olarak orduda giderek iktidar karşıtı örgütlenmeler oluştuğundan bahsetmiştir. Bununla birlikte bazı subayların CHP’ye karşı ihtilal hazırlığı içinde olduklarının bilindiğini, 1946 seçimlerinden sonra İnönü’nün bazı komutanlarla görüşüp, memlekette asayiş ve düzenin bozulmak üzere olduğunu söyleyerek destek istediğini kaydeder. (a.g.e., s. 164-165). Ağaoğlu’da anılarında birkaç subayın İnönü’yü iktidardan darbe ile uzaklaştırmayı teklif ettiğini, Bayar ve Menderes’in: *“Bizim için iktidar ancak seçim yolu ile geldiği zaman meşrudur”* diyerek reddettiğini beyan ediyor. (Samet Ağaoğlu, *Arkadaşım Menderes*, s. 62).

³¹⁹ *Yeni Sabah*, 25 Temmuz 1946.

işlem yapılmamıştır.³²⁰ Tebliğden de anlaşılacağı gibi Sıkıyönetim Komutanlığı seçim sonuçlarından bahsedilmesini şiddetle yasak ediyordu. Bundan sonra seçimle ilgili şikâyetler gazetelerde pek fazla yer almamıştır.

Sıkıyönetim Komutanlığının seçim sonuçlarına şüphe düşürücü yayınların yapılmasını yasaklamasıyla birlikte gazetelerde yer alan haber ve yorumlar kesilmiştir. CHP'nin devlet gücünü arkasına alıp seçime hile karıştırmayı, DP için uzun süre kullanılacak bir propaganda malzemesine dönüştürülecekti. Bunun en iyi yapıldığı yer gazetelerdi. Sıkıyönetimin Tebliğinden sonra gazetelerde pek fazla yer almayan iddiaları sıcak tutmak için bu kez mitingler yoluyla tepkilerini ortaya koymayı deneyeceklerdi.

3.3.5. DP'nin İzmir'deki Protesto Mitingi

DP İzmir teşkilatı ve Vali Şefik Soyer arasındaki gerginlik DP Genel Merkezine sürekli bildirilmiş, nasıl tavır alınması gerektiği ve atılacak adımlar konusunda görüş talep edilmiştir. Soyer'in mitinge izin verilmeyeceğini söylemesi üzerine, DP Genel Merkezine de bilgi verilmiş, gelen cevapta İzmir'de hazırlanan mitingin yapılması istenmiştir.³²¹ DP İzmir İl Başkanlığı genel merkezden gelen cevap doğrultusunda 25 Temmuz günü saat 19.00'da Cumhuriyet meydanında bir miting yapılacağını ilan etmiştir.³²²

DP İl Başkanlığının İzmir savcılığına yaptığı müracaat ve İzmir mitingini yapmaktaki ısrarı, valinin sert tutumunun bir miktar değişmesine sebep oldu. Soyer, 25 Temmuz tarihinde DP tarafından yapılacağı ilan edilen miting hakkında şunları söylemiştir: *“Toplantı tertip edildiği takdirde müdahale edilmeyecektir. Ancak bu açık toplantı esnasında herhangi yolsuz bir harekete tevessül edildiği takdirde alakalıları hakkında gereken kanuni muameleler yapılacağı tabiidir.”*³²³

³²⁰ Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994, s. 201; Yalman, *a.g.e.*, s. 81; Toker, *a.g.e.*, s. 126.

³²¹ *Cumhuriyet*, 24 Temmuz 1946.

³²² *İzmir*, 25 Temmuz 1946.

³²³ *Yeni Sabah*, 25 Temmuz 1946.

DP İzmir Teşkilatının düzenlediği mitinge Manisa'dan, Menemen'den, Nazilli'den, Aydın'dan, Ödemiş'ten, Tire'den ve diğer ilçelerden çok sayıda katılım gerçekleşmiş, 40.000 binden fazla insanın toplandığı haberleri yapılmıştır. (Ek: 11) Şehir halkı, mitingin saatinden çok önce Cumhuriyet meydanına gelmişlerdi.³²⁴ Mitingin başlamasıyla birlikte öncelikle sakin olunması tavsiyesinde bulunulmuş, olay çıkaracakları polise teslim etmek üzere partili görevlilerin bulunduğu hatırlatılmıştır.³²⁵

DP İzmir Başkanı Ekrem Üstündağ'ın partinin çelengini Atatürk heykeline koymasıyla konuşmalar başladı. Kürsüye sırası ile Ekrem Üstündağ, Haydar Dünder, Osman Kapani Faik Muhittin Adam ve Burhan Belge çıktılar. İlk sözü alan Dr. Ekrem Hayri Üstündağ herkesin sükûnetini muhafaza etmesini ve olay çıkarılmamasını istemiştir. Kürsüye gelen Haydar Dünder ise halkın olgunluğunu ispat ettiğini, 5 Ağustos'ta yeni meclis açılırken yurdun çeşitli yerlerinde mitingler düzenleneceğini bildirdikten sonra halkı yatıştırıcı sözler söylemiştir.³²⁶ DP'nin önemli simalarından olan Osman Kapani ise mitingin en etkili konuşmasını yapmıştır. Diğer hatiplerin aksine uzun süren konuşmasında şunları dile getirmiştir:

“Saygıdeğer vatandaşlarım,

Heyecanınız haklı, teessürünüz büyük, duyduğunuz infial yerindedir. Bugün milletvekili seçimlerinde yapılan yolsuzlukları haykırmak için bunların sebeplerini araştırmak millet muvacehesinde teşhir etmek için toplanmış bulunuyoruz.

En mukaddes ve tabii saydığı seçim hakkını hiçe sayan sandığın iffetini payımal eden ve nihayet bu da semere vermeyince cüretini sahte zabt tanzim etmeğe kadar vardırıran bu vatan hainlerini burada milletçe tayin etmek için bir araya toplanmış bulunuyoruz. Bunu yapanlar bilsinler ki millet emrivakileri boyun eğecek devirleri çoktan geri

³²⁴ *İzmir*, 26 Temmuz 1946.

³²⁵ *Akşam*, 26 Temmuz 1946.

³²⁶ *Cumhuriyet*, 26 Temmuz 1946.

birakmiştir. Bu topraklarda yaşayan vatandaşlar arasında tedhiş ve tehdit politikasını kabul edecek bir tek fert tasavvur etmek, Türk'ün hasletlerini inkâr etmek demektir. Yapılan bütün haksızlıkları ve yolsuzlukları deşmek icap etse, gelecek seçim devresine kadar burada bu şekilde her gün toplanmak ve saatlerce konuşmak dahi kâfi gelmez. Yalnız şunu belirtmek isterim ki hem halkta heyecan olmadığını söyleyen hem de toplantının reaksiyonundan korkan mülkiye amirleri bilsinler ki buraya toplanmış olan şuurlu vatandaşlar hiçbir zaman kanun çerçevesinden uzaklaşmayı ve elim neticeler tevlit edecek hareketlerde bulunmayı biran dahi akıllarından geçirmemişlerdir.

Onlar kendilerini itham edenlerin bilakis siyasi rüştü vasıl olmadıklarını ispat için toplanmışlardır. İktidar partisinin her ne pahasına olursa olsun milletin arzu ve iradesini hiçe sayarak iktidar sandalyesine dört elle sarıldığını ve demokrasiyi ancak kendisinin iktidar mevkiinde kalmak şartıyla kabul ettiğini anlamayan bir tek fert kalmamıştır. O iktidar partisi ki kendi yaptığı kanunlara dahi uymamış ve onları çiğnemekte biran dahi tereddüt etmemiştir. Bütün noksanlıklarına ve eksikliklerine rağmen kanuna olan hürmetinden DP iktidar partisinin seçim kanununa harfiyen riayet etmiş fakat bununla beraber tehditler, hileler, haksızlıklar ve fesatları birer ejderha gibi karşısına dikilmişlerdir.”³²⁷

Konuşmacılar genel olarak “*fesat ve hile karışmış seçim*” diye bahsettikleri genel seçimleri kabul etmediklerini, haklarının kabul edilmesine kadar mücadeleye devam edeceklerini belirtmişlerdi. Miting sonunda DP İl Teşkilatı tarafından, Mareşal Fevzi Çakmak’a İzmir seçim sonuçlarının tanınmaması ve gerekli yerlerin bu konuda bilgilendirilmesi için şu telgraf çekildi:

³²⁷ *Yeni Asır*, 26 Temmuz 1946; *İzmir*, 26 Temmuz 1946.

“Mareşal Fevzi Çakmak

Erenköy / İstanbul

Dün şehrimizde yapılan muazzam miting neticesinde anayasanın kabul ettiği milli hâkimiyet yine aynı yasanın hükümleri mucibince ancak temsil ve vekâlet suretiyle tatbik mevkiinde bulunduğundan 21 Temmuz 1946 seçiminde reylerin atılmasında rey sandıklarının açılmasında tazyikin yapılmasında ve mazbataların tanziminde yolsuzluklar yapıldığından gasbolunan milletvekillerinin tanınmaması hususunda kara almak ve lazım gelen yerlere duyurmak üzere toplantıda bulunan 60.000’den fazla vatandaşın bize verdiği salahiyyete dayanarak İzmirliilerin bu dileğine müzaheretlerinizi üstün saygılarımla rica ederim.

DP İl İdare Kurulu

E. H. Üstündağ, H. Gönen, H. İlmen, M. H. Nazlı, H. Dündar”³²⁸

25 Temmuz tarihinde yapılan İzmir Mitingi yurt genelindeki tepkilerin bir anlamda ateşleyicisi olmuş, 27 Temmuzda Bursa’da, 31 Temmuzda Adana’da ve 3 Ağustosta Ankara’da protesto mitingleri düzenlenmiştir.³²⁹

3.3.6. İzmir Basınının Seçim Sonuçlarına Bakışı

Seçim sonuçlarına tepkiler en başta gazete sütunlarına yansımıştır. Yurdun farklı merkezlerinden seçimlerde yapılan usulsüzlüklere dair haberler yapılmış, halkın tepkilerine yer verilmiştir. Seçilen DP milletvekillerinin toptan istifa edeceği haberleri, seçimlerin biran önce feshedilmesi gerektiğine dair görüşler ortaya atılmıştır. İstanbul, Ankara, Bursa ve İzmir gibi büyük kentlerin DP İl Başkanları gazetelere demeçler vermiştir. Mareşal Fevzi Çakmak’ın da neredeyse gün gün verilen açıklamaları³³⁰ büyük tesir uyandırmış, bütün bunlar seçim sonuçlarının kolay kolay kabul edilmeyeceğini göstermiştir.

³²⁸ *Yeni Asır*, 26 Temmuz 1946; *İzmir*, 26 Temmuz 1946.

³²⁹ Tuncer, *1946 Seçimleri*, s. 76.

³³⁰ “*Cebir ve tazyik vatandaşı hak yolundan ayıramaz.*” (*Son Posta*, 22 Temmuz 1946); “*Seçimin ismetine dokunmayınız.*” (*Son Posta*, 23 Temmuz 1946); “*Millet seçimlerde oynanan oyunu bilmektedir, hesabını soracaktır.*” (*Son Posta*, 24 Temmuz 1946).

CHP seçimlerde hile yapıldığına dair gazetelerde çıkan haberler karşısında Sıkıyönetim Komutanlığına bu haberleri durdurmaya yönelik bir yasak getirtmiştir. Fakat Sıkıyönetim Komutanlığının yetki alanı İstanbul dâhil altı ili kapsamaktadır. Bu iller arasında olmayan İzmir’de, seçimlerde hileler yapıldığına dair eleştiriler gazetelerde yer almaya devam etmiştir.³³¹

Seçim sonuçlarına ilişkin İzmir basınında yer alan yorumlara, dönemin siyasi atmosferini daha iyi yansıtması bakımından kısaca göz atmak, birkaç örnek köşe yazısına da burada yer vermek faydalı olacaktır.

Yeni Asır gazetesi yorumlarında ihtiyatlı duruşunu devam ettirmekle birlikte DP’nin itirazlarına aynen yer vermiş, seçimlerde usulsüzlüklerin alenen yapılmasına kayıtsız kalmamıştır. Doğrudan iktidara eleştiri yöneltmemekle birlikte, seçim kanununun aksaklıklarının doğurduğu sıkıntılara ve kanunu uygulayıcıların hatalı tutumlarına temas edilmekteydi. 25 Temmuz tarihli nüshada yer alan Şevket Bilgin’e ait; “Şuurlu bir hassasiyet” başlıklı yazı gazetenin duruşuna iyi bir örnektir:

“İnsan ne kadar iyi niyetle hareket ederse etsin, ruhunu zincirleyen bağları söküp atmadıkça büyük değişikliklere derhal ayak uydurması hemen hemen imkânsızdır. Adımlarında mutlaka aksayan, gevşeyen taraflar olacaktır. Son seçim çeşitli tabloları ile bize bu canlı hakikatin birçok örneklerini vermiştir.

Milletin iradesini vesayet altında bulunduran iki dereceli seçim devam ettiği müddetçe, seçim neticelerine karşı tek bir itiraz sesi yükseltmeğe mahal yoktu. Bu derin sessizliğe o kadar alışılmıştı ki bu defa tek dereceli seçimin yer yer kopardığı protesto fırtınalarını seçimden en fazla mütenaim olanların hayret, hatta infialle karşılamalarına biz hiç hayret etmiyoruz. Demokrasimizin inkişafında geçirilecek daha birçok güç merhaleler bulunduğu inanmaktayız.

³³¹ Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş, (1946-1950)*, s. 69.

*Bütün bunlara alışarak umumi hayatımıza şeref verecek demokratik gelenekler yaratma işi elbette bir günün işi olamaz.*³³²

CHP'nin İzmir'deki propagandasının en büyük aracı Anadolu gazetesi olmuştur. Bu dönemde gazetenin sahibi aynı zamanda CHP İzmir Milletvekili olarak seçilen Haydar Rüştü Öktem, yazılarıyla DP'ye çok sert eleştiriler yöneltmiştir. 24 Temmuzda Öktem'in "O hataları biz yapsaydık" başlıklı yazısında; seçim süreci boyunca DP'lilerin Ege'de bilhassa İzmir'de yaptığı propagandaların, halkı aldatmaya dönük ve çirkin olduğundan, idare makamlarının müsamahasına rağmen bunu kötüye kullanıp şehirde bir korku havası estirilmeye çalışıldığından bahsetmiştir. Ayrıca seçim sonuçlarının açıklanması, halkın kararını belli etmesiyle dahi yanlış propagandaların son bulmadığını, tam tersi bir durumda DP'nin muhalefete yaşam hakkı tanımayacağını belirtmiştir.³³³

Türkiye'de demokrasi mücadelesinde basının önemli bir işlevinin olduğu, buna bağlı olarak demokratikleşme sürecinde basının çok acı imtihanlardan geçtiği söylenmelidir. 1946 seçimlerinden sonra yaşanan bir olay, dönemin siyasi havasını yansıtması açısından önemlidir. Demokrasi mücadelesinde önemli bir yeri olan 1946 seçimleri; İzmir'de beklenin tam tersine neticelenince, DP yayın organı olan "İzmir" gazetesi o günün şartlarında çok sert eleştirilerle iktidara yüklenmeye başlamıştır. Seçim sonuçlarının açıklanması ile birlikte, "Hayır! Biz bunları seçmedik"³³⁴ diye başlık atan gazete, seçimlerin sahte olduğunu, İzmir halkının seçtiği vekillerin idarenin oyunuyla değiştirildiğini iddia etmiştir.

Seçimlerin dürüst ve demokratik bir şekilde yapılmaması ve usulsüzlüklerin çoğu yerde alenen işlenmesi, böyle bir seçim ile oluşan meclisin meşruluğu konusunda şüpheleri beraberinde getirdi. Seçim sonuçlarının kabul edilmeyeceği, seçimlerin sahte olduğuna dair mitingler düzenleniyor; toplantılarla, gösterilerle seçim yolsuzluklarını protesto etmenin heyecanı, İzmir adeta kaynıyordu. Bu sırada, İzmir gazetesinde seçim yolsuzlukları dolayısıyla TBMM'nin meşruiyeti

³³² Şevket Bilgin, "Şuurlu Bir Hassasiyet", *Yeni Asır*, 25 Temmuz 1946.

³³³ Haydar Rüştü Öktem, "O hataları biz yapsaydık", *Anadolu*, 24 Temmuz 1946.

³³⁴ "Hayır! Biz bunları seçmedik" *İzmir*, 26 Temmuz 1946.

üzerine kuşkular yaratan “Nesebi gayri sahih çocuk” başlıklı bir makale yayımlandı.³³⁵ Bu yazı dolayısıyla gazetenin sahibi, Yazı İşleri Müdürü ve Muhabiri TBMM’ye hakareten tutuklandı. Tutuklananlar arasında DP İzmir İl Başkanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ’ın gelini de vardı. Aslında yazı Üstündağ’ın oğlu tarafından yazılmış ama kendisi askerde olduğu için eşinin imzasıyla yayınlanmıştı.³³⁶

Yaşanan olaylar İzmir sınırları aşmış, iktidarın tek parti dönemlerinden kalma bu tutumu, herkes tarafından eleştirilir olmuştu. DP’nin eleştiri ve görüşlerini basın aracılığıyla kamuoyuna duyurması, hükümetin DP yanlısı basına karşı uyguladığı baskıyı artırmasına sebep olarak gösterilebilir fakat iktidarın bu tutumu, en az yapılan haberler kadar İzmir’de muhalefetin önü alınmayacak biçimde büyümesine sebep olmuştur.³³⁷

1946 seçimlerinin erkene alınmasının sebeplerinin başında TBMM’nin otoritesi üzerinde saygı sınırlarını aşan tartışmalar olması gösterilmiş, içeride ve dışarıda otoritesinden şüphe edilmeyecek bir meclis için yeni seçimlerin erkene alındığı açıklanmıştı. Bütün bu yaşananlardan sonra seçimlerin erkene alınmasıyla kurtarılacağı umulan TBMM’nin otoritesi, böylelikle büsbütün tehlikeye düşmüştür.³³⁸

³³⁵ “Nesebi gayri sahih çocuk” *İzmir*, 28 Temmuz 1946.

³³⁶ Çavdar, *Müntehib-i Sani'den Seçmene*, s. 86-87; Goloğlu'nun İzmir gazetesinde çıkan bu makaleyle ilgili tespitleri demokratikleşme sürecinde İzmir’de yaşanan acı dolu bir hikâyeyi gözler önüne seriyor: “*Demokrat Parti yanlısı İzmir Gazetesi'nin 28.7.1946 günü sayısında Nesebi Gayri Sahih Çocuk adlı bir yazı çıktı. Nesebi gayri sahih çocuk demek, soyu yani babası belli olmayan çocuk demektir. Bu başlıkla yayımlanan yazıda, Büyük Millet Meclisi, seçimdeki oyların kimlere verildiğinin belli olmaması yani hileli olması bakımından nesebi gayri sahih çocuğa benzetilmek istenmişti. Bu yazıyı İzmir D.P. Başkanı Dr. Ekrem Hayri Üstündağ'ın oğlu Bülent Üstündağ yazmıştı ama kendisi askerlik güvenini yapmakta olduğundan eşi Müçteba'nın imzası ile yayımlanmıştı. Yazının yayımlanması üzerine Savcılık harekete geçti. Müçteba Üstündağ tutuklandı ve 8 ay ağır hapse mahkum edildi. Küçük bir çocuğun annesi, birine de gebe olan Müçteba Üstündağ cezasını çekmeye başladı. Eşi Bülent Üstündağ'ın yazıyı kendisinin yazdığı yolundaki itiraf ve iddiaları dinlenmedi. Müçteba Üstündağ, doğum için bile tahliye müsaadesi alamadı ve ikinci çocuğunu hapishanede doğurdu. Eşini kurtarmak için kendinin suçluluğunu itiraf eden Bülent Üstündağ, dayanılmaz yürek acıları içinde idi. Ve bu acılara dayanamayan 35 yaşındaki Bülent Üstündağ; birinci çocuğu yanında olarak eşini ve ikinci çocuğunu hapishanede ziyaretten sonra, evinde tabanca ile kendini öldürdü. Bütün İzmir mateme büründü. Gebe halinde hapse giren, çocuğunu orada doğuran, eşini de yitiren Müçteba Üstündağ, sekiz aylık cezasının yedi ayını çektikten sonra, özel bir af kanunu ile serbest bırakılmıştır.” bkz. (Ek: 12) (Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*, s. 69).*

³³⁷ Çavdar, *Müntehib-i Sani'den Seçmene*, s. 86-87

³³⁸ Nadi, *a.g.e.*, s. 293.

3.3.7. Seçim İtirazlarının Meclise Taşınması

CHP, seçim tutanaklarına yapılan itirazları incelemek amacıyla TBMM’de 30 kişiden oluşan ve kura ile belirlenen, Tutanakları İnceleme Komisyonu’nu kurmuştur.³³⁹ TBMM’nin 26 Ağustos 1946 tarihli oturumunda, milletvekillerinin seçim tutanaklarına yapılan itirazlara ilişkin komisyon raporları görüşülmeye başlanmıştır. Komisyon üyelerinden DP Milletvekili Ahmet Tahtakılıç, İzmir seçim sonuçlarına yapılan itirazlar üzerinde en çok duran milletvekilidir. Tahtakılıç, İzmir için yapılan itirazın incelenmek istenmemesi karşısında tepki göstermiş; itiraz dilekçesinde hatalı eksik yanlarının bulunabileceğini, görevlerinin dilekçenin şekil yönünden uygunluğu kontrol etmek olmadığını belirtmiştir. İddia edilen yolsuzlukların ve şikâyetlerin, doğruluğunu aynı zamanda seçim sonuçlarına etkisinin olup olmadığı araştırılmasını istemiştir.³⁴⁰ Nitekim Tahtakılıç bunu TBMM’de şu sözlerle ifade etmiştir:

“İzmir ili Demokrat Parti Başkanı tarafından verilen bir dilekçe, İnceleme Komisyonundan millet namına şikâyet ediyorum, diyor. Buna karşı, milleti temsil ettiğine dair bir vekâletnamesi yoktur, binaenaleyh aslında tetkik edilecek bir şey yoktur, deniyor. Hâlbuki arkadaşlar, seçim itiraznameleri arasında maksadını vuzuhla öne süren iddiaların sabit olup olmaması keyfiyetini ikinci plana bırakıyorum. Maksadını sarih olarak ifade eden, seçimlerine itiraz ettiği milletvekillerini ismen yazan ve seçimlerine hangi yollardan itiraz edildiğini ortaya koyan bir dilekçe varsa o da İzmir’den gelmiş olan bu dilekçedir. Bu dilekçenin sonunda ‘millet namına seçimlerin bozulmasını isterim’ demesine karşı, yok efendim, sen milleti temsil hakkını nereden aldın, binaenaleyh böyle bir dilekçe tetkike şayan değildir demek hukukan batıldır. Şu halde vesika vesika diye ortaya atılan ve şimdiden sonra tetkik edeceğimiz seçim tutanaklarında daima ele alınacak olan şeylerin vaziyeti mutlaka aydınlatılmalıdır.”³⁴¹

³³⁹ Tuncer, 1946 Seçimleri, s. 77.

³⁴⁰ TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 106.

³⁴¹ TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 107.

DP Kütahya Milletvekili Adnan Menderes'te, binlerce şikâyetin yanında 37 ilde seçim sonuçlarına itiraz olmasına rağmen bunların tamamının taraflı olduğunun söylenmesi karşısında itirazlarda bulunmuştur. Hiçbir seçim kurulu ve komisyonunda, kanuna aykırı bir hareket görülmemiş gibi bunlardan bir tanesinin bile incelenmesine gerek görülmemesi karşısında şunları söylemiştir:

“Bir seçimin bozulmasına veyahut bir seçim hakkında tetkikat yapılmasına değer mahiyette vesika acaba nasıl olur. Bunu anlamak istiyorum samimiyetime emin olunuz... Kanun vazii diyor ki ihbar ve şikâyet üzerine tahkikat açılır diyor... Bunun manası; ben kendim bileceğim seçimler doğru mu yapılmış değil mi? Bizzat el koyup ben kendim öğreneceğim diyor. Haber veriyoruz, şikâyet ediyoruz, seçimler burada bozuktur, şurada bozuktur diyoruz, hiçbirini kale almıyorsunuz.”³⁴²

İzmir CHP Milletvekili Ekrem Oran'ın Menderes'e cevabı, iktidarın sınırsız kullanılabilirdiği, muhalif görüşlerin ancak izin verildiği ölçüde açıklanabilirdiği, tek parti döneminin zihniyetini anımsatmaktadır: *“Almıyoruz, ne yapalım mecbur muyuz?”³⁴³*

İzmir Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu (Ek: 13) okunduktan sonra DP Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıç ve CHP İzmir Milletvekili Ekrem Oran söz almıştır.³⁴⁴ Komisyon raporunun okunmasından sonra söz alan Tahtakılıç, İzmir seçimlerine fesat karıştırıldığına dair yapılan itirazların şekil bakımından en iyi şekilde ifade edilmiş bir dilekçe olmasına rağmen inceleme komisyonu raporunda; *“halk namına vaki olan bu itirazın vekâletnamesi olmadığı için aslında tetkike şayan değildir”* diyerek araştırmaya değer bulunmamasının hatalı olduğunu dile getirmiştir. Tahtakılıç, itiraz dilekçesinin ekindeki dosyalarla ilgili şahsi kanaatini de şöyle belirtmiştir:

³⁴² TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 134.

³⁴³ TBMM TD D. 8, C. 1, B. 8, s. 135.

³⁴⁴ TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 174-175.

“İzmir seçimleri, şikâyetlerin tetkikine girişilmesini icab ettirecek ehemmiyettedir. Bugün seçimin neticesine müessir olmamak keyfiyeti, arkadaşlar, başından beri arzettiğim şekilde ne Hazırlama Komisyonlarında ve ne de İnceleme Komisyonunda yapılan tetkikat neticesinde ele alınması icab eden bu rakamlara gidilmemektedir. Bu inceleme, bu dosyadaki iddialara göre yalnız şundan ibaret olabilirdi, Şikâyet vaki olan kazaların seçim defterleri getirilecek, oylar tadat edilecek, neticesi şu ve bu iddialarla karşılaştırılacaktı ve bu, tetkikatın yapılması demek olacaktı. Maalesef bu yola gidilmemekle bu işte incelenmeden, tetkik edilmeden karara bağlanmak üzere huzurunuzda getirilmiş bir seçim muamelesi mahiyetinde bulunmaktadır.”³⁴⁵

Tahtakılıç'tan sonra söz alan CHP İzmir milletvekili Ekrem Oran, millete gerçekleri açıklamak için konuştuğunu aslında DP'lilerin bile iddia edilen haksızlıkların yapılmadığını bildiklerini söyleyerek konuşmasına başlamış ve şöyle devam etmiştir:

“Arkadaşlar, biliyorsunuz 7'nci Devrenin açılışında büyük şefimiz İnönü tek seçime gitmek lüzumuna işaret buyurmuşlardır. O vakit daha ne Celal Bayar bizim Partimizden ayrılmış ne de Demokrat Partiyi kurmuştu. İnönü tek seçime gidilmesi lüzumuna işaret buyurdıkları zaman şüphesiz ki tek seçimin icabı olan çok partilerin de memlekette yerleşmesine aynı zamanda kasit buyurmuşlar idi ve yine tekrar ediyorum, o vakit memlekette tek partiden başka parti yok idi. Sonra ne oldu, partiler meydana çıkınca bu işin bütün kahramanları onlar oldu.”³⁴⁶

Konuşmasında tek dereceli seçim sisteminin getirilmesinden seçimlerin öne alınmasına kadar uzun bir açıklama yapan Oran, İzmir'de seçim sürecinde yapıldığı ileri sürülen yolsuzlukların dayanağı olmadığını belirtmiştir. Ahmet Tahtakılıç'ın

³⁴⁵ a.y.

³⁴⁶ TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 175.

İzmir DP Başkanı tarafından verilen dilekçenin işleme alınmaması konusunda yaptığı eleştirilere cevaben de şunları söylemiştir:

“Dediler ki, istidalar halk namına yazılmıştır, İnceleme Komisyonu bu tabirde bir vekâletname kaydı olmadığı için bunu nazarı itibara almamak lazımdır. Yani demek istiyorum ki, bu istidada şu kelimeler fazladır ‘Halk namına’. E, Demokrat Parti Efendi, senin elinde İzmir halkını temsilen bir vekâletname olmadıkça biz bu seçimin bozulmasını istiyoruz yolunda bir karar vererek bunu halk namına istemeğe ne salahiyetin var? İnceleme Komisyonu diyor ki, bunların buna salahiyeti yoktur.”³⁴⁷

Ekrem Oran komisyonun bu raporuna rağmen dilekçeyi kendisinin de incelediğini söylemiş ve seçimlerde usulsüzlük yapıldığına dair inandırıcı bir belge görmediğini belirtmiştir. Oran, son olarak da İnceleme Komisyonunun raporunun tasdikini istemiştir.³⁴⁸

Raporun Komisyona gitmesi hakkında DP Kütahya Milletvekili Ahmet Tahtakılıncı önerge vermiş, kürsüde yaptığı izahlar doğrultusunda İzmir seçimlerine hile karıştırıldığına dair şikâyet ve itirazların Komisyonca gereği gibi incelendiğini söylemiş fakat bu incelemenin usulünce genişletilmesi ve derinleştirilmesi için İnceleme Komisyonuna iadesini talep etmişti. Tahtakılıncı’nın verdiği önerge kabul edilmemiş ve Tutanakları İnceleme Komisyonu İzmir ili raporu onanmıştır.³⁴⁹

DP Kütahya Milletvekili Adnan Menderes, Tutanakları İnceleme Komisyonu raporlarını genel olarak değerlendiren bir konuşma yapmış, 21 Temmuz tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde birçok yolsuzluklar ve kanunsuzluklar olduğu hakkında herkesin aynı kanaatte olduğunu belirtmiştir. Bu kanaatin herkeste yer etmesinin sebebini, seçimlerde görevli amir ve memurların her türlü hukuksuzluğu açıktan açığa yapmış olmaları her çeşit baskı ve tehdide, vatandaşların bizzat maruz

³⁴⁷ TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 176.

³⁴⁸ a.y.

³⁴⁹ a.y.

kalması olarak açıklamıştır.³⁵⁰ Bununla birlikte seçimlerin kanunsuzluk içinde yapıldığına ve milli iradenin serbest tecelli edemediğine dair Tutanakları İnceleme Komisyonuna her ilden kucak kucak şikâyetler, itirazlar geldiğini, Tutanakları İnceleme Komisyonu'nun ise bunca şikâyet ve delile rağmen hiçbir işlem yapmadığını söylemiş ve komisyon hakkındaki kanaatini de şu sözlerle açıklamıştır:

“Bu komisyonun bazı müzakerelerinde ben de bulundum ve esefle gördüm ki, halkın vicdanında bu kadar yerleşmiş bulunan, kanaati getirilen bunca şikâyet ve delillere komisyonca asla değer verilmemiştir. Seçimin herhangi bir ilde bozulması şöyle dursun, sanki hiçbir ilde, hiçbir seçim kurul ve komisyonunda kanuna aykırı bir hareket görülmemiş gibi yapılan isteklere rağmen bunca şikâyet ve itirazlardan bir tekinin tahkikine dair komisyonca lüzum görülmemiştir.”³⁵¹

CHP adına söylenen seçim nutkuna da değinen Menderes, seçimlerden sonra şikâyet dinlenmeyeceği hakkındaki ifadelerin şu an daha iyi anlaşıldığını söylemiştir. Seçimlerin ardından memleketin pek çok yerinden yükselen şikâyetleri durdurmak için İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığının milletvekili seçimleri hakkında her türlü yayını yasaklaması karşısında da şöyle diyecektir: *“Ta ki seçim günü yapılan bütün kırıp dökücü, kanunsuz hareketler takipsiz kalsın ve milli iradenin serbestçe tecelli edememesi hadisesinin yarattığı akisler ve teessürler ifadesiz kalsın.”³⁵²* Daha sonra seçimlerde yapılan usulsüzlüklere dair örnekler veren Menderes, tespit edilen usulsüzlüklerin bazı yerlerde CHP görevlilerinin bile tepkisini çektiğini, bunların imzalarının da bulunduğu zabıtlar tutulduğunu belirtmiştir.³⁵³

Görüşmeler sırasında kürsüye gelen milletvekilleri arasında kişiliği, yaşı ve tecrübesi itibarıyla en önemlilerinden biri olan DP İstanbul Milletvekili Mareşal Fevzi Çakmak, seçimlerde yaşanan usulsüzlüklerle ilgili olarak şunları söylemiştir:

³⁵⁰ TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 202.

³⁵¹ a.y.

³⁵² TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 204.

³⁵³ a.y.

“Seçimler başladı. İstanbul’da evvela müşahitlerim sandık başlarından kovuldu. Bazıları dövüldü. Edilen şikâyet üzerine derhal vazifelerine döndüler. Bazı müşahitler sandıkların kaçırıldığını, bazılarını da seçim zabıtlarının değiştirildiğini bildirdiler. Bunu resmen protesto ettim. Seçimden sonra bir hafta kadar İstanbul’da kaldım. Hâsıl ettiğim kanaat şudur: ‘zor ve hile ile seçimlere fesat karıştırılmıştır. Bunu örtmek için gazeteler susturulmuştur.’ Ayrıca adaylığım konulmuş olan İzmir’den aldığım telgraf ve Ankara’dan mutemetlerden gelen haberlerde kanaatimi kuvvetlendirmiştir. Ankara’ya gelirken gerek yollarda gerek bu şehirlerde temas ettiğim yüz bine yakın vatandaş: ‘seçimlerde hakkımız çiğnendi hakkımızı isteriz!’ feryatlarıyla şikâyette bulundular. Arkadaşlar, vicdanınıza hitap ediyorum meclisin açıldığı gün bu mukaddes kürsüden milletin kayıtsız şartsız egemenliğine namusumuz üzerine ant içmedik mi? Bu haksızlığın bertaraf edilerek milletin tamamen hâkimiyetinin teessüsü cümlemizin bir namus borcu olmuştur. Bu borcun ifası ile milletin tatminini yüksek heyetinizden rica ederim.”³⁵⁴

26 Ağustos sabahı 09.30’da başlayan görüşmeler, ertesi sabah 03.00’a kadar gergin bir hava içinde devam etmiş,³⁵⁵ DP milletvekillerinin seçimlerde yolsuzluk olduğu yönündeki iddiaları ve itirazları sonuç vermeyince mazbatalar kabul edilmiştir.³⁵⁶

3.4. 1946 SEÇİM SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

1946 seçiminin Türk demokrasi tarihinde çok ayrı bir yeri vardır. Bu seçim, seçmenlerin ilk defa doğrudan doğruya kendi temsilcilerini yani milletvekillerini seçtikleri ilk seçimdir.³⁵⁷ Bununla birlikte gerek seçim sürecinde gerekse seçim

³⁵⁴ TBMM TD, D. 8, C. 1, B. 8, s. 154-155; Mareşal’in bu konuşmasını değerlendiren Nadir Nadi, Mareşal’in açığa vurduğu kanaati o günlerde bütün muhalifler ve tarafsız vatandaşların paylaştığını hatta bir kısım CHP’lilerin de bu kanaatte büyük bir gerçek payı bulunduğunu kabul ettiklerini belirtmiştir. (Nadi, a.g.e., s. 305).

³⁵⁵ Tuncer, 1946 Seçimleri, s. 78.

³⁵⁶ Ulus, 27 Ağustos 1946; Akşam, 26 Ağustos 1946.

³⁵⁷ Çavdar, Müntehib-i Sani’den Seçmene, s. 82.

sonrası yaşananlarla, geriye bıraktığı pek çok soru ve acı hatıralarla da demokrasi mücadelesinde önemli bir yeri olmuştur.

Seçim güvenliğinden söz etmenin mümkün olmadığı bir ortamda seçimler başlamış ve hemen ardından baskı haberleri de gazetelerdeki yerini almıştı.³⁵⁸ Seçimlerde oy vermenin açık fakat oyların sayılma işleminin gizli olması ayrıca bunların il ve ilçe yöneticilerinin kontrolü altında oluşu, bazı suiistimallere kapı aralamıştır.³⁵⁹

21 Temmuz 1946 günü yapılan seçimlere hile karıştırıldığı, yapılan baskılar sonucu DP oylarının sayılmadığı, döneme ait pek çok kaynakta yer almıştır. Dönemi bizzat yaşayan veya inceleyen yazarlardan bazılarının, seçimlere ilişkin değerlendirmelerine yer vermek faydalı olacaktır.

Nadir Nadi, söz konusu dönemin tanıklarındandır. Nadi'ye göre CHP seçimlerde pek çok hile ve yolsuzluğa başvurmuş ancak bu sayede sonuçları lehine döndürmüştür. Ayrıca CHP'yi idare edenlerde tek parti zihniyetinin devam ettiğini vurgulamış, devamında da: “*Sıkıyönetim altında bütün hükümet kadrolarının CHP'yi tutması ile ve birçok kanunsuz işlemler sonucu olarak DP adaylarından önemli bir kısmı kazandıkları oylardan yoksun bırakılmışlar, onların yerine CHP adayları kazanmış gibi gösterilmişlerdi.*”³⁶⁰ sözleriyle CHP'nin devlet gücünü kullanarak seçimlere yaptığı müdahaleye dikkat çekmiştir.

Toker, DP'nin seçime katılmadığı iller ile birden fazla seçim bölgesinden aday olanları hesap ederek CHP'nin 114 milletvekilini daha baştan kazandığını belirtmiş ve 119 milletvekilinin CHP'nin tekrar iktidara gelmesi için yeterli olduğunu yazmıştır. Toker, yaptığı bu hesaptan sonra o günkü şartlarda CHP'nin bu rakamı çok rahat elde edeceğini belirtir ve seçimlere ilişkin değerlendirmesini şöyle bitirir: “*Ama o hileler mazbata değişiklikleri tesirler yapıldığına göre gerçek şudur ki*

³⁵⁸ Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 493.

³⁵⁹ Aydemir, *İkinci Adam*, s. 449.

³⁶⁰ Nadi, *a.g.e.*, s. 293.

*CHP ve bilhassa idare amirleri ile CHP teşkilatı 1946 seçimlerini boşu boşuna kirletmişlerdir.”*³⁶¹

Goloğlu, DP'nin iddialarının tamamen kabul edilemeyeceğini belirtmekle birlikte, seçimlere ilişkin yorumunu şu sözlerle ifade etmektedir: “*İktidar'ın elinden gelen yolsuzluğu yaptığı kesindi. Bu yüzdendir ki; Kırkaltı Seçimleri, demokrasiye geçiş tarihimizde hileli seçim olarak adlandırılmıştır. İdare amirleri pervasız hareketleriyle özellikle etken olmuşlardır.*”³⁶²

Çavdar da çok partili hayatın ilk genel seçimlerini II. Meşrutiyet döneminin “sopalı seçim” adıyla ünlenen seçimlerine benzetir. Çavdar, seçim sonuçlarını içine alan değerlendirmesinde, “*1946 seçimleri CHP açısından bir galebeden çok bir yenilginin ezikliğini getirmiştir. DP ise bu durumun yarattığı uygun koşullardan yararlanmasını bilmiştir.*”³⁶³ diyerek DP'nin sonuçlar karşısında mağlubiyet yaşamadığını, durumu tersine çevirdiğini vurgulamaktadır.

Döneme ait pek çok eserde benzer değerlendirmeler yapılmış seçimlerin serbest yapılmadığı aynı şekilde sonuçlarının da doğru açıklanmadığı iddia edilmiştir. CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, iktidar kanadında olmasına rağmen seçimleri eleştiren isimlerdendir. Gülek, 1946 seçimleri ile ilgili kanaatini şu sözlerle ifade etmiştir: “*O seçimler dürüst olmadı. Kanım o... ve o vakit biz bir takım seçim sandıklarını ırmakta da bulduk. Akılsızca değiştirilmiş ve atılmış. Eğer o seçim 1950 seçimleri gibi dürüst bir seçim olsaydı Halk Partisi yine kazanırdı.*”³⁶⁴ Birçok tanık tarafından doğrulanan bu iddialar için üç yıl sonra İsmet İnönü, “*Bazı zekâlar*

³⁶¹ Toker, *a.g.e.*, s. 121.

³⁶² Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, s. 65.

³⁶³ Tefvik Çavdar, “Demokrat Parti”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 2065; Muhalefetin ve basının 21 Temmuz 1946 seçimlerini kanunsuz ve antidemokratik bir uygulama olarak uzun zaman gündemde tutmaları üzerine CHP seçim kanununda değişikliği kabul etmiştir. (Tunaya, *a.g.e.*, s. 657); Bununla beraber DP'nin seçim kanunundaki değişiklikleri kabul ettirmesi kolay olmamıştır. DP teşkilatı yer yer mitingler ve toplantılar yaparak, iktidarı adli teminatı kabul eden bir değişikliğe sevk etmeğe çalışmıştır. Parti liderleri memleketin farklı yerlerinde 21 Temmuz ile sembolleşen seçim sistemini eleştirmişlerdir. (Tunaya, *a.g.e.*, s. 657-658).

³⁶⁴ Birand vd. *a.g.e.*, s. 34.

ehemmiyetli ölçüde bu seçim mekanizmasına ne ölçüde hile karışabilir, bunu keşfetmeğe gayret sarfetmişlerdir.”³⁶⁵ demiştir.

Seçimin hemen sonrasında, dönemin farklı çizgilerinde yer alan gazetelerde yorumlar bile aynı paraleldedir. O günlerin siyasi nabzını en iyi tutan gazetecilerden birkaçının seçimlerle alakalı değerlendirmelerine, burada yer vermek uygun görülmüştür. Son Posta gazetesinde Ekrem Uşaklıgil’in, seçim akşamı kaleme aldığı, “İstanbul halkı müstesna olgunluk gösterdi” başlıklı yazısı şöyledir:

*“Telefon durmadan haber yağdırıyor: Milli Kalkınma Partisi sözcüsü tevkif edildi. Demokrat Partisinin ocak ve bucak başkanlarından bazıları nezaret altına alındı... Telefonu bir arkadaşa devrederek masamın üzerine bakıyorum. Telefon notları ve telgraf kâğıtları deste deste, yığın yığın tasnif edilmeyi bekliyor. İçlerinde seçimin normal gittiğini anlatan azdır. Büyük çoğunluk başta İzmir olmak üzere hepsi şikâyet dolu, bunların hepsi de mi doğru hepsi de mi yalan.”*³⁶⁶

Celal Bayar’ın, “Ben iddia ve itham ediyorum, seçime fesat karışmıştır. Seçimler memleketin hakiki iradesini göstermekten uzaktır.” sözlerini yayınlayan Yeni Sabah gazetesi, aynı gün “Hiçbir şey halledilmiş değildir” başlıklı isimsiz bir makale ile seçim sonuçlarını değerlendirmektedir:

“Seçimler Pazar günü akşamı sona erdi Halk Partisi rakipsiz bulunduğu doğu illerinde eski usul ve sisteme uygun olarak ittifakla intihap edildi ve buraların neticeleri derhal tasnif olunabildi ama yurdun aydın uyanık muhitlerinde iş bu kadar kolay olmadı. Valiler, kaymakamlar, jandarmalar bin bir türlü çareler başvurarak iktidar partisinin seçimi kazanabilmesi için azami gayret ve yardımda bulundular. Bu gayretlerin bazen kanun dışına çıktığı da oldu. Sonradan her itiraza bir sürü yalanlama ile cevap vermeği adet ettiler. Bütün bu yolsuz hareketler ve idare amirlerinin gayretkeşlikleri bile CHP’yi galip

³⁶⁵ Kabacalı, a.g.e., s. 201.

³⁶⁶ Ekrem Uşaklıgil, “İstanbul Halkı Müstesna Olgunluk Gösterdi”, *Son Posta*, 22 Temmuz 1946.

sağlamaya kafi gelmedi. Şehirlisi köylüsü her şeye rağmen reyini gönlünün istedi tarafa verdi. İşte bunun içindir ki iki gündür İzmir'de İstanbul'da Ankara'da Afyon'da şurada burada reylerin tasnif ve mazbataların tahrifi ile uğraşıldı. Halk partisi bir tek milletvekili çıkarmayacağı yerlerde yüzde yüz galip geldi. Ama bu oyun çok tehlikelidir. Hele İzmir'de halkın heyecanı galeyan haline gelmiştir. İzmir'de vali başbakanı kazandırmış olmanın verdiği cüretle kendisini adeta kanun üstü saymaktadır. Esasen demokrasi havasına bir türlü alışamayan ve keyfi icraatı mahkeme kararıyla sabit bulunan bu idare amirinin İzmir'den uzaklaştırılmaması bu seçim işini demir bir elle idare edecek kabiliyette olmasına atfolunmaktadır. Soyer'in bütün çelik bileğine rağmen İzmir'in medeni cesareti halk reyini yine Demokratlara verdi. Bunun üzerine reylerin tahrifi, zabıtların uydurulması lazım geldi. O da yapıldı. Fakat şimdi bütün İzmir teessür ve ıstırap içindedir.”³⁶⁷

Akşam gazetesinde de Necmeddin Sadak; DP'nin başarı sebebini halkın CHP'ye olan kırgınlığına bağlamış, uzun zamandır iktidar olan bir partinin farklı sebeplerle pek çok kimseyi küstürmesinin normal olduğunu belirtmiş ve devamında seçim sonuçlarını şöyle değerlendirmiştir:

“Demokrat Partinin etrafını saran ve içten gelme bir sevinç ve coşkunlukla ona rey veren kitle, çokluk bakımından onun taraftarı değil, maddi manevi bin bir sebepten biri yüzünden haklı haksız bilgili bilgisiz, Halk Partisine düşman kesilmiş insanlardan birikmedir...”

Demokrat partisinin bugünkü eşsiz talihinden istifade ederek vatan ve millet işlerinde büyük hizmetler görmesi beklenir. Bunun, bugün için ilk şartı politikayı sokaktan meclise nakletmek, bu buhranlı devirde sükûn ve itidali gürültüye, yatıştırıcı hareketleri sınırlı havanın devamına

³⁶⁷ “Hiçbir şey halledilmiş değildir”, *Yeni Sabah*, 25 Temmuz 1946.

tercih etmektir. Bugünkü büyük başarısı -sebeup ve amilleri ne olursa olsun- Demokrat partisine yarın için geniş imkânlar hazırlamıştır.”³⁶⁸

Ahmet Hamdi Başar ise Cumhuriyet gazetesinde seçim sonuçlarını değerlendirdiği yazısında “*Halk Partisinin yaptıklarının tam ve mükemmel olduğunda ısrar etmesi ve millet hiçbir yenilik vaat etmemesi, memlekette bütün muhalefeti Demokrat Parti etrafına toplanmaya sebep oldu.”³⁶⁹* diyerek CHP’ye eleştirilerde bulunmuş, seçim stratejisindeki yanlışlıkların sonuçları bu noktaya getirdiğini vurgulamıştır.

Vatan gazetesi yazarı Ahmet Emin Yalman henüz senesini bile doldurmamış, devletin neredeyse hiçbir imkânından faydalanamayan bir partinin nasıl böyle bir başarı elde ettiğini sormuş, cevabını ise yazının devamında şu şekilde vermiştir: “*Evet, tekrar ederiz: Halk partisinin vardığı elim akıbet, Demokrat Partinin bir zaferi değildir. Halk Partisinin mukadderatına hâkim olan küçük bir grubun kendi partilerinin başını zorla inatla yemelerinin bir neticesidir.”³⁷⁰*

Seçim sonuçlarına ilişkin değerlendirmelere bakıldığında, seçimden DP galip çıkmış gibi bir havanın hâkim olduğu görülmektedir. Yapılan yorumlarda genel itibariyle DP’nin seçimdeki başarısı öne çıkarılmakta CHP ise seçim sürecini iyi yönetememesinden dolayı eleştirilmektedir. Ahmet Emin Yalman’ın, 1946 seçimlerinin analizini yaptığı yazıdaki şu ifadesi, seçimlerin en doğru değerlendirmesi olsa gerek: “*İşin doğrusu şudur ki, bu seçimi Demokrat Parti kazanmamıştır, sadece Cumhuriyet Halk Partisi kaybetmiştir...”³⁷¹*

³⁶⁸ Necmeddin Sadak, “Millet karşısında her iki tarafın vazife ve mesuliyetleri”, *Akşam*, 27 Temmuz 1946.

³⁶⁹ Ahmet Hamdi Başar, “Demokrat Parti ve Muhalefet Fikri”, *Cumhuriyet*, 10 Ağustos 1946.

³⁷⁰ Ahmet Emin Yalman, “Millet hükümünü vermiştir”, *Vatan*, 23 Temmuz 1946.

³⁷¹ a.y.

SONUÇ

Bu çalışmada, çok partili hayata yeniden geçiş sürecini içinde barındıran 1946 seçimlerinde, dönemin siyasi olaylarının en yoğun şekilde yaşandığı İzmir’de seçimle ilgili ayrıntılar, ülke gündemini etkileyen olaylar anlatılmaya çalışılmıştır. Üzerinde çalışılan gazeteler ve döneme ait kaynaklar incelendiğinde dönemin seçim atmosferine dair bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre üzerinde çalışılan dönem itibariyle İzmir’in, iktidar politikalarından hoşnut olmayan büyük bir muhalefet potansiyeline sahip olduğu görülmüştür.

II. Dünya Savaşı’nın Türkiye’de oluşturduğu sıkıntıların en önemlisi ekonomik alanda olmuştur. Bunun yanında iktidarın ülkeyi savaşa sokmamak için özgürlükleri kısıtlayıcı bir politika gütmesi, İzmir’deki muhalefetin güçlenme sebeplerinin başında gelmektedir. DP kurucuları ekonomik ve sosyal sıkıntıların en fazla hissedildiği şehirlerden biri olan İzmir’i yakından tanıyan siyasetçilerdi. Dolayısıyla muhalefet cephesinin büyüklüğünü DP henüz kurulmadan görmüşler, partinin resmen kurulmasıyla buradaki teşkilatlanma faaliyetlerine çok önem vermişlerdir. DP’nin teşkilatlanmaya başladığı ilk günlerde iktidarla arasında oluşan sıcak ve olumlu hava, halkın DP’ye olağanüstü desteği karşısında, bir müddet sonra dağılacaktır. Hatta bazı DP teşkilatlarının istifa etmeye zorlandığı da olmuştur. Tek parti döneminde yerel teşkilatlara çok fazla önem vermeyen CHP ise önemli isimlerini İzmir’e göndermeye başlamış, DP’ye kayması muhtemel seçmenlerini partide tutmak için çalışmalar yapmış, o güne kadar gerek görmediği küçük beldelerde de teşkilatlanmaya başlamıştır.

DP’nin İzmir’de ve ülke çapında beklenmedik yükselişine karşı, iktidar partisi ilk tepkisini belediye seçimlerini öne alarak göstermiştir. CHP Grubu’nun 26 Nisan Cuma günkü toplantısında, Eylül ayında yapılması gereken seçimler gündeme gelmiştir. Toplantıda çok kısa bir süre sonra belediye seçimlerinin yapılmasına karar verilmiş ve o güne kadar görülmemiş bir hızla bu tarihten bir ay sonra seçimler yapılmıştır. İzmir, İçişleri Bakanı Hilmi Uran’ın açıkladığı verilere göre ülke genelinde katılımın en düşük olduğu iller arasında ikinci sıradadır. Seçimlere

katılımın çok düşük seviyede kalması, seçimlerin erkene alınmasını protesto eden DP'nin yaklaşan genel seçimler öncesi İzmir'deki gücünü ortaya koymuştur.

DP'nin İzmir'de teşkilatlanma sırasında yaşadığı sıkıntılar özellikle iktidar politikalarından hoşnut olmayan kesimleri saflarına çekmesinden sonra daha da artmıştır. Belediye seçimlerinin ortaya koyduğu tablo, partiler arası siyasi çekişmeleri artık merkezden çok taşraya kaydırmıştır. Çünkü CHP'li yöneticilerin kısa bir zaman öncesine kadar hem devlet adamı hem de partili olması, yaşanan süreci ayrıcalıklarının ellerinden gitmesi durumuna getirmiştir. DP İzmir Teşkilatı bu dönemde, Vali ve CHP İzmir İl Başkanı ile sert tartışmalara girmiştir.

CHP, öne alınması az çok belli olan genel seçimleri, 21 Temmuz 1946 olarak belirleyince, zaten sıcak olan siyasi hava daha da ısınmıştır. DP, ülke genelinde teşkilatlanmasını tamamlayamadan ve seçim sistemindeki önemli eksiklikler giderilmeden seçimlere gidilmesi karşısında, sonuçlarını önceden kestirebildiği genel seçimlere bir takım tartışmalardan sonra katılmayı kabul etmiştir. Seçim sürecine girildiğinde CHP, uzun zamandır iktidarda olmanın verdiği güvenle seçim hazırlıklarına gerekli hassasiyeti göstermemiş, propaganda faaliyetlerine de ciddi olarak eğilmemiştir. DP ise tek parti döneminde uygulanmayan miting yöntemine başvurmuş, bu mitinglerde halkın sıkıntılarına yer verilmiş, iktidara gelmeleri halinde bu sorunlara çözüm üretecekleri vaat edilmiştir. Bu mitingler sayesinde siyaseti halka indirmeyi ve benimsetmeyi bilmiş, iktidarın politikalarından hoşnut olmayan kesimleri harekete geçirmiştir.

DP'nin iktidar yarışındaki en önemli sloganı; "Yeter söz milletin" olmuştur. Bununla birlikte Celal Bayar, Fevzi Çakmak, Fuat Köprülü gibi DP'nin önemli isimlerinin sık sık ziyaretleri, çoğu zaman köylere kadar giderek halkla yakın temaslarda bulunmaları, DP'nin İzmir'deki başarısını önemli oranda etkilemiştir.

Sandıklarının açılmaya başlanması ile birlikte ilk sonuçlar DP'nin kazandığı yönünde olsa da İzmir'de seçimleri kazanan parti CHP olmuştur. Seçim sistemi gereğince İzmir'de en çok oyu alan CHP'nin, İzmir adaylarının tamamı meclise girerken, DP ve bağımsızlardan seçilen olmamıştır. Vali, Kaymakam gibi devlet

görevlileri, devlet olanaklarının iktidarın kullanımına tamamen açık olduğu tek parti dönemine has bir yönetimle CHP lehine seçimlere müdahalede bulunmuşlardır. Oy vermenin açık fakat oy sayma işleminin gizli ve idare amirlerinin kontrolü altında olması, bu müdahalelere zemin hazırlamış, bu sayede DP İzmir’de beklenenin aksine seçimleri kaybetmiştir. CHP kanadından bile daha sonraları seçimlerin kimi yerlerde dürüst yapılmadığı itirafları gelmiştir.

Sonuçların açıklanmasıyla birlikte DP İzmir teşkilatı, seçimlerde hile ve baskı yapıldığını, sandığa atılan oyların değiştirildiğini iddia ederek itirazda bulunmuştur. İzmir Valiliği, İçişleri Bakanlığı, TBMM ve Cumhurbaşkanlığına itiraz telgrafları çekilmiş, sonuçları protesto etmek için mitingler ve gösteriler organize edilmiştir. Bütün bu yapılanlardan olumlu hiçbir sonuç alınamasa da seçimlerin dürüst yapılmadığı artık her platformda dile getirilecektir. Seçimlere henüz teşkilatını tamamlayamadan giren, seçim sürecini baskı ve tehditlerle geçiren DP, bu yaşananları propaganda malzemesine dönüştürmüştür.

Seçim sonuçlarının gizli sayımdan sonra hemen yakılması, seçimlere yapılan müdahalenin boyutunun ortaya çıkmamasında önemli bir faktör olmuştur. DP, seçim kanunundaki bu eksikliğin ileride yaşanabilecek sıkıntılardan ve yasal sorumluluktan kurtulmayı hesaplayan iktidar tarafından, bilinçli olarak düzeltilmediğini iddia ederek, uzun zaman eleştiri konusu yapmıştır. Bugün bile 1946 yılının seçim sonuçlarına sağlıklı bir şekilde ulaşamamaktadır. 1946 seçimlerinde görülen baskı ve hileler göz önüne alındığında çok partili siyasi hayata geçilmesine rağmen, toplumun siyasetteki belirleyici rolünün henüz kabullenilmediği görülmektedir.

Türk siyasi tarihinde önemli bir yeri olan 1946 Genel Seçimleri, CHP’nin demokratikleşme sürecine hız vermesinde etkili olmuştur. Bu süreçte yaşanan gelişmeler ile İzmir, Türk siyasal yaşamında ve demokratik düzene geçişte önemli bir yere sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi [BCA]. Cumhuriyet Halk Partisi Kataloğu [CHP Ktlg].

BCA, *CHP Ktlg*, 490..1.0.0/276.11.05..1.

BCA, *CHP Ktlg*, 490..1.0.0/665.232..1.

RESMİ YAYINLAR

TBMM Tutanak Dergisi

TBMM Kanunlar Dergisi

GAZETELER

Anadolu

Akşam

Cumhuriyet

Ulus

İzmir

Son Posta

Vatan

Yeni Asır

Yeni Sabah

ARAŞTIRMA ESERLERİ VE MAKALELER

AĞAOĞLU Samet, *Arkadaşım Menderes*, Alkım Yayınevi, İstanbul 2004.

AĞAOĞLU Samet, *Siyasi Günlük*, (Yay. Haz. Cemil Koçak) 2. Baskı İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

- AHMAD Feroz ve Bedia, *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi Yayınları, İstanbul 1976.
- AKANDERE Osman, “İkinci Dünya Savaşı’ndan Sonra Çok Partili Hayata Geçişte Kurulan İlk Muhalefet Partisi: Millî Kalkınma Partisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 4, 1999, s. 193-211.
- AKŞİN Sina, *Kısa Türkiye Tarihi*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2007.
- ALKAN Mehmet Ö., “Türkiye’de Seçim Sistemi Tercihinin Misyon Boyutu ve Demokratik Gelişime Etkileri”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt: 23, Ankara 2006, s.133-165.
- ATAY Falih Rıfkı, “Bu Bir Cumhuriyet Muhalefeti Olmalıdır”, *Ulus*, (18 Temmuz 1946)
- ATAY Falih Rıfkı, “Hürriyet yolu Anarşi yolu”, *Ulus*, (5 Temmuz 1946)
- ATAY Falih Rıfkı, “Yeni Bir Muhalefet Partisi”, *Ulus*, (3 Aralık 1945)
- ATAY Falih Rıfkı, “Yeni Seçimlere Doğru”, *Ulus*, (27 Nisan 1946)
- AYDEMİR Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1993.
- AYDEMİR Şevket Süreyya, *Menderes’in Dramı*, Remzi Kitapevi, İstanbul 2007.
- BARUTÇU Faik Ahmet, *Siyasi Anılar (Milli Mücadeleden Demokrasiye)*, Cilt: 2, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara 2001.
- BAŞAR Ahmet Hamdi, “Demokrat Parti ve Muhalefet Fikri”, *Cumhuriyet*, (10 Ağustos 1946)
- BİLGİN Şevket, “Şuurlu Bir Hassasiyet”, *Yeni Asır*, (25 Temmuz 1946)
- BİRAND Mehmet Ali, DÜNDAR Can, ÇAPLI Bülent, *Demirkırat Bir Demokrasinin Doğuşu*, 12. basım, Doğan Kitapçılık, İstanbul 2007.
- ÇAVDAR Tefik, “Demokrat Parti”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 8, İletişim Yayınları, İstanbul 1983.

- ÇAVDAR Tevfik, *Müntehib-i Sani'den Seçmene*, V Yayınları, Ankara 1987.
- ÇAVDAR Tevfik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)*, İmge Yayınevi, Ankara 1999.
- ÇOLAK Filiz, "İzmir'de 21 Temmuz 1946 Genel Seçimlerinin (Hileli Seçim) Provası: 1946 Belediye Seçimleri", *Tarih Okulu*, Sayı: XIII, Sonbahar-Kış, 2012, s. 1-14.
- ÇUFALI Mustafa, *Türk Parlamento Tarihi (1946-1950)*, VIII. Dönem, Cilt: 2, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012.
- EKİNCİ Necdet, *Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul 1997.
- ENSAR Yılmaz, "1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar", *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2010, s. 177-188.
- ERİM Nihat, "Demokrasi Gaye midir, Vasıta mıdır?", *Ulus*, (30 Mayıs 1946.)
- EROĞUL Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitapevi, Ankara 1990.
- GOLOĞLU Mahmut, *Demokrasiye Geçiş, (1946-1950)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1982.
- GOLOĞLU Mahmut, *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Kalite Matbaası, Ankara 1974.
- İNAN Süleyman, "Muhalefetin İstemediği İlk Erken Seçim: 1946 Belediye Seçimleri", *Çağdaş Yerel Yönetimler*, Cilt: 13, Sayı: 1, Ocak 2004, s. 50-66.
- İNÖNÜ İsmet, *İnönü'nün Söylev ve Demeçleri I. (1919-1946)*, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1946.
- KABACALI Alpay, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.
- KARAİBRAHİMOĞLU Sacit, *Demokrasimizin Kronolojisi*, Alkan Matbaası, Ankara 1972.

- KARPAT Kemal, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- KAŞTAN Yüksel, “Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Partili Döneden Çok Partili Döneme Geçişte CHP’nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler (1938-1950)”, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 2006, s. 123-140.
- KOÇAK Cemil, *Geçmişiniz İtinayla Temizlenir*, İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- KOÇAK Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi*, Yurt Yayınları, Ankara 1986.
- KURU Hanife, “1946 Yılı İzmir Belediye Seçimleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 1992, s. 235-255.
- LEWIS Bernard, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, (Çev. Metin Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Basımevi, 4. Baskı, Ankara 1991.
- NADİ Nadir, *Perde Aralığından*, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1991.
- OKULDAŞ Dinç A., “Halk Partisine Bir Çift Söz”, *İzmir*, (1 Temmuz 1946)
- ÖKTEM Haydar Rüştü, “O hataları biz yapsaydık”, *Anadolu*, (24 Temmuz 1946)
- ÖZ Esat, *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1995.
- ÖZDAĞ Ümit, *Ordu Siyaset İlişkisi (Atatürk ve İnönü Dönemleri)*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1991.
- ÖZDAĞ Ümit, GÜNEY Çetin, “İnönü Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri”, *Türkler*, (Ed. Hasan Celal GÜZEL vd.), Cilt: 16, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.
- SADAK Necmeddin, “Biz Ne Bekliyorduk” *Akşam*, (17 Temmuz 1946)
- SADAK Necmeddin, “Geçirilecek üç nazik evre”, *Akşam*, (12 Temmuz 1946)
- SADAK Necmeddin, “Millet karşısında her iki tarafın vazife ve mesuliyetleri”, *Akşam*, (27 Temmuz 1946)
- ŞAPOLYO Enver Behnan, *Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın*, Güven Matbaası, Ankara 1969.

- TEKELİ Şirin, “Cumhuriyet Döneminde Seçimler”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 7, İletişim Yayınları, İstanbul 1983, s. 1798.
- TİMUR Taner, *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, İletişim Yayıncılık, İstanbul 1991.
- TOKER Metin, *Tek Partiden Çok Partiye (1944-1950)*, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1990.
- TUNAYA Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)*, Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. Basımevi, İstanbul 1952.
- TUNCAY Suavi, *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1996.
- TUNCER Erol, *1946 Seçimleri*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara 2008.
- TUNCER Erol, DANACI Necati, *Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim Sistemleri*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara 2003.
- TUNCER Erol, *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Toplumsal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı, Ankara 2002.
- TURAN İlhan, *İsmet İnönü ve Tek Dereceli İlk Seçimler (1946-1950-1954-1957)*, İnönü Vakfı, Ankara 2002.
- UŞAKLIGİL Ekrem, “İstanbul Halkı Müstesna Olgunluk Gösterdi”, *Son Posta*, (22 Temmuz 1946)
- YALMAN Ahmet Emin, “Millet hükmünü vermiştir”, *Vatan*, (23 Temmuz 1946)
- YALMAN Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim*, Rey Yayınları, Cilt: 4, İstanbul 1970.
- “Hayır! Biz bunları seçmedik” *İzmir*, (26 Temmuz 1946)
- “Hiçbir şey halledilmiş değildir”, *Yeni Sabah*, (25 Temmuz 1946)
- “İnönü’nün Seçim Nutku”, *Yeni Sabah*, (19 Temmuz 1946)

“Nesebi gayri sahih çocuk”, *İzmir*, (28 Temmuz 1946)

TEZLER

AKBALIK Hakan, *1946-1950 Döneminde CHP'nin Seçim Çalışmaları*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 2006, 266 s.

ALTUN Aslı, *Türkiye'de Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi'nin Örgütlenmesi*, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2006, 133 s.

MERT Hasan, *Necdet Öklem ve 1940-1960 İzmir'de Siyasi Hayat*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1995, 133 s.

İNTERNET KAYNAKLARI

Hürriyet, (24 Eylül 2002), Erişim: 12 Mayıs 2013,
<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/afis2002/>

EKLER

- EK 1:** Yeni Seçim Yasası
- EK 2:** Seçimlerin Yenilenmesine Dair Karar
- EK 3:** Seçim Sürecine Girilmesi ile DP İzmir Teşkilatı ve İzmir Valisi Şefik Soyer Arasında Tırmanan Gerginliğin İzmir Gazetesinde Yer Alması
- EK 4:** Celal Bayar'ın İzmir Mitingi
- EK 5:** DP Seçim Afişi
- EK 6:** CHP Miting ve Toplantıları
- EK 7:** CHP Seçim Afişi
- EK 8:** CHP'nin Propaganda Yazıları
- EK 9:** İsmet İnönü'nün Seçim Beyannamesi
- EK 10:** Seçim Sonuçlarına İlişkin DP'nin İlk Açıklaması
- EK 11:** DP'nin Seçimleri Protesto Mitingi
- EK 12:** Müçteba Üstündağ'ın hükümlü olduğu cezaların affına dair Adalet Komisyonu Raporu
- EK 13:** İzmir Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu
- EK 14:** Karikatürler

Milletvekilleri Seçimi Kanunu

(Resmî Gazete ile ilân : 6 . VI . 1946 - Sayı : 6326)

No.
4018

Kabul tarihi
5 . VI . 1946

BİRİNCİ MADDE — Türkiye Cumhuriyeti içinde milletvekili seçimi il itibariyle yapılır. Her il bir seçim çevresidir.

İKİNCİ MADDE — Türkiye Cumhuriyeti halkından her (40 000) vatandaş için bir milletvekili seçilir. Bir seçim çevresinin nüfusu (40 000) den aşağı olsa dahi, bir milletvekili seçmek hakkıdır. Nüfusu (40 000) den yukarı olan seçim çevreleri için aşağıda gösterilen işlem yapılır :

(55 000) e kadar bir, (55 001) den (95 000) e kadar iki, (95 001) den (135 000) e kadar üç, (135 001) den (175 000) e kadar dört milletvekili seçilir. Nüfus miktarı yükseldikçe milletvekili sayısı bu yolda arttırılır.

Seçimin ilânı

ÜÇÜNCÜ MADDE — Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasa ile belirtilen seçim dönemini tamamlayacağı hallerde o yılın Eylül ayının onunda veya aynı kanunun yirmi beşinci maddesine göre seçimin yenilenmesine karar verilmiş bulunuyorsa kararın verildiği tarihten başlayarak bir hafta içinde keyfiyet İçişleri Bakanlığınca ilân ve illere tebliğ olunur.

DÖRDÜNCÜ MADDE — Valiler seçime başladıkları, merkez İlcesi de dâhil olduğu halde her ilçede bulunan erkek ve kadın Türk nüfusunu havi birer esas defterinin yapılmasını idareleri altındaki kaymakamlarla İl merkezindeki Belediye Başkanlığına ve İl merkezine bağlı bucak ve köylere tebliğ ederler.

Kaymakamlar da ilin bu tebliğini ilçeleri içindeki belediye, bucak ve köylere bildirirler.

Seçmen defterlerinin tanzimi

BEŞİNCİ MADDE — Bu tebliğleri alan belediye idareleriyle köylerin muhtar ve ihtiyar meclisleri üyeleri belde ve köylerinde yerleşmiş olan veya bu maksatla oturmakta bulunan bütün Türk erkek ve kadın nüfusun defterlerini ençok on gün içinde hazırlamakla ödevlidirler. Defterlerin hazırlanması sırasında tedavi ve yolculuk gibi sebeplerle geçici olarak başka yerde bulunanlar buldukları yerlerin değil, asıl ikametgâhlarının bulunduğu yerlerin esas defterlerine yazılırlar. Bütün Devlet memur ve hizmetlileri, özel kurum memur ve hizmetlileri görevli buldukları yerin seçmen esas defterlerine yazılırlar.

Bu defterlerde

- A) Adı,
- B) Soyadı,
- C) Baba adı,
- D) Ana adı,
- E) Doğum yeri,
- F) Doğum tarihi,

- G) İkametgâhının bulunduğu mahalle ve sokağın adı ile numarası,
 H) Seçim hakkını haiz olup olmadığı,
 I) Sanat ve mesguliyet ve düşünceler,
 sütunları bulunur.

ALTINCI MADDE — Şehir ve kasabalarda mahalle ve sokak itibarıyla ve köylerde köy itibarıyla hazırlanacak olan bu defterler biri yeni doğanlardan yirmi iki yaşına kadar olanları (yirmi iki yaşını henüz bitirmemiş olanlar dâhil) diğeri de yirmi iki yaşını bitirmiş olanlardan başlayarak daha yukarı yaşta bulunan nüfusu göstermek üzere iki bölüm olarak hazırlanır.

Askerî garnizon ve müesseselerde bulunan muvazzaf subaylarla askerî yargıçlar, askerî memurlar ve askerî okul öğrencilerinin iller itibarıyla miktarlarını gösterir cetvel Millî Savunma Bakanlığınca İçişleri Bakanlığına bildirilir.

İçişleri Bakanlığı bunları il merkezleri esas defterlerine eklemek üzere buldukları illere bildirir.

Yedeksubaylarla eratın sayı itibarıyla bir kalem halinde toplamı bunların sevkoldukları askerlik şubelerinin başkanları tarafından bu şubelerin buldukları yerin en büyük idare üstüne bildirilir.

Vali ve kaymakamlar bu rakamlar toplamını, esas defterlere ilâve edilmek üzere il veya ilçe merkezindeki seçim kurulları başkanlarına verirler.

Seçmenlik şartları

YEDİNCİ MADDE — Seçmen olabilmek için :

- 1) Türk olmak,
 - 2) 22 yaşını bitirmiş olmak,
 - 3) Kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak,
 - 4) Kısıtlı olmamak,
 - 5) Yabancı Devlet uyrukluğunu öne sürmemek,
 - 6) Yabancı bir Devletin resmî hizmetinde bulunmamak,
- şarttır.

SEKİZİNCİ MADDE — Silâh altında bulunan erat, jandarmalar, subaylar, polisler, askerî memurlar ve askerî yargıçlar ve askerî okul öğrencileri seçmen olamazlar.

DOKUZUNCU MADDE — Bu kanunun 7 nci maddesine göre seçmenlik hakkını haiz olmayanlarla 8 nci maddede seçmen hakkı tanınmayan polislerin bu durumları 5 nci maddede tâyin edilen seçmenler defterindeki isimlerinin hizalarına ve (seçim hakkını haiz olup olmadığı) sütununa açık olarak ve sebebiyle birlikte işaret edilir.

Milletvekilliğine seçilemeyecek olanlar

ONUNCU MADDE —

1. Yabancı Devlet resmî hizmetinde bulunanlar;
2. Terhipli cezalardan veya hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, inancı kötüye kullanmak, dolanlı iflâs suçlarından biri ile hüküm giymiş olanlar;
3. Kısıtlılar;
4. Yabancı Devlet uyrukluğunu öne sürenler;
5. Kamu hizmetlerinden yasaklılar;

6. Türkçe okuyup yazmak bilmiyenler;
 7. Otuz yaşını bitirmemiş olanlar;
- Milletvekilliğine seçilemezler.

ON BİRİNCİ MADDE — Öğretmenler müstesna olmak üzere merkezden tâyin olunan bütün memurlarla müftüler, yargıçlar, Cumhuriyet Savcıları, belediye başkanları seçim başlamadan iki ay önce, seçimin yenilenmesi halinde yenilenmesinin ilânından başlayarak üç gün içinde çekilmiş olmadıkça memuriyet yerlerinin içinde bulunduğu seçim çevrelerinden milletvekili seçilemezler. Bundan başka, kara, deniz, hava, jandarma sınıflarına mensup subaylarla askerî memur ve askerî yargıçlardan çekilme hakkını haiz olmıyanlarla bunlardan çekilme ve emekli hakkı bulunanlardan genel seçimin ilânından başlayarak nihayet on gün içinde usulen çekilmeyi ve emekliliklerini istemiyenler de milletvekilliğine seçilemezler. Aksi takdirde bu seçimler yapılmamış sayılır.

ON İKİNCİ MADDE — Ara seçimlerinde çekilme veya emeklilik hakkını haiz olan askerlerle 11 ne maddede gösterilen diğer görevlilerden ilân edilen seçim gününden önce çekilmiş veya emekliliğini istemiş olanlar milletvekilliğine seçilebilirler.

ON ÜÇÜNCÜ MADDE — Yedeksubayların, kısmi veya genel milletvekili seçimi sıralarında gerek talim ve manevra için, gerekse harp sebebiyle silâh altına çağırılmış, orduda hizmet almış bulunmaları, milletvekili seçilmelerine engel olmaz.

Seçim kurulları

ON DÖRDÜNCÜ MADDE — Her ilin merkez ilçesinde ve o ile bağlı ilçe merkezlerinde seçimi idare ve kontrol üzere belediye başkanının başkanlığında beş kişilik birer seçim kurulu teşkil olunur. Bu kurul üyeleri belediye meclisleri tarafından ve kendi aralarından seçilir. Ancak fesih, iptal veya meclisi teşkil edecek miktarda üye ve yedek üye kalmamış olmak gibi suretlerle belediye meclisinin kurulması mümkün olmıyan yerlerde belediye başkan veya başkanvekili veya ilçenin yeni kurulmuş olması sebebiyle belediye seçimi henüz sonuçlanmamış olan yerlerde kaymakamlar tarafından belediye sınıırı içindeki mahalleler halkından ve belediye üyeliği şartlarını haiz bulunanlardan ikişer kişi çağırılır. Bunlar kendisinin başkanlığı altında belediye binasında toplanarak ya aralarından veya belediye üyesi şartını haiz olmak üzere dışardan yukarıda gösterilen miktarda seçim kurulu üyesi seçerler. Üyelerin üçü toplanmadıkça ve hazır bulunanların oyçokluğu birleşmedikçe seçim kurulunun kararları muteber olmaz.

Belediye şubesi olan şehirlerde seçim komisyonlarına belediye şubeleri müdürleri başkanlık eder.

Seçim kurullarında sayfaları numaralı ve idare kurulunca onamlı bir tutanak defteri bulunur. İşlemler ve kararların tutanakları bu deftere yazılır ve başkan ile üyeler tarafından imza olunur.

Seçim komisyonları

ON BEŞİNCİ MADDE — Her seçim kurulu vali veya kaymakamın başkanlığı altında İdare Kurulu ile birlikte toplanarak bütün seçmenlerin oylarını bir

gün içinde kullanabilmelerini sağlamak amacı ile mümkün olduğu kadar sayısı bin seçmeni geçmemek üzere seçim bürosu adı verilen seçim sahaları teşkiline karar verirler. Bu kararlarda büroların nerelerde kurulduğu, merkezleri ve hangi köy, mahalle ve sokakları kısmen veya tamamen içine aldıkları açıkça belirtilir ve seçim gününden enaz on beş gün önce gazete çıkan yerlerde gazete ile olmayan belde ve köylerde âdet olan vasıtalarla ilân olunur. Seçim bürolarında, başkan ve üyeleri seçim kurullarınca seçilecek beş kişilik bir komisyon bulunur. Bu komisyonlar belediyesi olan seçim sahalarında belediye başkanları ile belediye meclisi üyeleri arasından, meclis üyeleri yetmeyen yerlerde belediyesi olmayan seçim sahalarında münasip kimselerden seçilir. Seçim komisyonları başkan ve üyelerinden çekilen veya komisyona gelmeyen bulunursa yerlerine seçim kurullarınca diğerleri seçilir. Toplanma ve karar verme yetersayısı ile kararların defterlere yazılması ve imzalanması hakkında seçim kurullarına ait 14 nci maddedeki hükümler bu komisyonlar hakkında da uygulanır.

Seçim gününün yayımlanması

ON ALTINCI MADDE — İl içindeki bütün seçim bürolarında seçmen defterlerinin asıldığı valiliklerce İçişleri Bakanlığına bildirilir. Bakanlık bu kanundaki süreleri gözönünde bulundurarak bu sürelerden sonra gelen ilk pazar gününü seçim günü olarak ilân ve illere tebliğ eder.

Seçim kurul ve komisyonlarının görevleri

ON YEDİNCİ MADDE — Bu kanunun 5 ve 6 nci maddeleri uyarınca köy ve mahalle itibariyle hazırlanan defterler o köy veya mahallelerin bağlı buldukları ilçe veya il merkezlerindeki belediye başkanlarına gönderilir. Defterler geldikçe seçim kurullarına verilir. Bu kurullar defterlerin kanuna uygun olup olmadığını ve içinde yanlış ve fesat bulunup bulunmadığını inceler ve bu defterler seçmenlerin bağlı olduğu seçim büroları itibariyle ayrılır. Bu işlemler ve defterlerin seçmenlere ait kısmının örneklerinin büro ar itibariyle hazırlanıp asılmak üzere ilgili seçim bürolarına gönderilmesi en çok sekiz gün içinde bitirilir. Bu süre içinde seçim kurulları her gün toplanır. Bu işlerin cebuk hazırlanması için seçim kurulu ilcelerde kaymakamlardan, il merkezlerinde valilerden lüzumu kadar kâtip isteyebilirler. Vali ve kaymakamlar, yargıç ve yargıç sınıfından olanlarla subaylar ve askerî memurlar dışında kalan bütün memur ve hizmetlileri bu işte çalıştırabilirler. Bütün memurlar ve hizmetliler vali ve kaymakamların bu işe dair verdikleri ödevleri yapmağa mecburdurlar.

ON SEKİZİNCİ MADDE — 17 nci maddeye göre seçim kurulunca incelenmiş ve ayrılmış olan defterlerin birer örneği her seçim bürosu için kabul edilen mahallerdeki genel yerlere astırılır.

Bu defterelerin asıldığı, gazete bulunan yerlerde gazete ile, bulunmayan yerlerde âdet olan vasıtalarla ilân olunur. Belediye, zabıta ve köy muhtar ve ihtiyar meclislerince bu defterlerin buldukları yerlerde tatil günleri hariç olmak üzere altı gün asılı kalması sağlanır.

Defterler bu sürenin son günü akşamı saat on sekizde belediye olan yerlerde bu idareler ve diğer seçim bürolarında muhtar ve ihtiyar meclisleri tarafından kaldırılır.

ON DOKUZUNCU MADDE — Defterlerin asılı kaldığı süre içinde seçmen-

lerin adları, kimlikleri defterlere yanlış veya ikinci defa yazılmış veya hiç yazılmamış ve yazılmamak lâzımgelirken yazılmış olduğuna dair yazı ile veya sözlü ile sürülecek itirazlar seçim kurullarınca dinlenip bir deftere kaydedildikten sonra karara bağlanarak lâzımgelen düzeltmeler yapılır. Defterlerin kaldırılmasından sonra itiraz iddiası dinlenmez. Bu kurullarca itirazlar yerinde görülmediği takdirde ret kararının sureti itiraz edene en geç defterlerin askıdan indiği günden başlayarak iki gün içinde usulen tebliğ olunur. Seçim kurullarının kararına razı olmayanların kararın tebliği tarihinden başlayarak üç gün içinde o yerin asliye hukuk mahkemesine, bulunmayan yerlerde sulh hukuk yargıcına seçim kurulu kararı ile birlikte başvurarak itiraz etmeğe hakları vardır.

Bu süre bittikten sonra itiraz hakkı kalmaz. Mahkeme itiraz iddialarını en çok altı gün içinde kesin olarak karara bağlar. İtirazlar için mahkemelere vâki olacak başvurular ve bu konuda verilecek kararlar hiçbir resim ve harca bağlı tutulmaz.

Milletvekili sayısının tesbiti ve seçimlerin ne yolda yapılacağı

YİRMİNCİ MADDE — Seçim kurullarına verilen defterlerin incelenmesi tamam olunca mevcut nüfusun miktarı tutanakla valiliğe bildirilir. Bütün kurulların tutanakları geldikten sonra il merkezindeki seçim kurulu il idare kurulu üyeleriyle birlikte valinin başkanlığı altında toplanarak 2 nci maddede gösterilen suret ve nispete göre kaç milletvekili seçileceğini tutanak ile tesbit ederek İçişleri Bakanlığına bildirirler. Aynı zamanda keyfiyet il içinde seçim komisyonlarına kaymakamlar vasıtası ile tebliğ ve gazete olan yerlerde gazete ile, olmayan yerlerde de âdet olan vasıtalarla ilân edilir.

YİRMİ BİRİNCİ MADDE — Seçim komisyonları oyların verileceği günden enaz bir gün önce seçim kurullarınca kendilerine seçmen sayısına göre kurul mühürü ile mühürlenmiş olarak teslim edilen oy zarfları ve sandık ile birlikte büro merkezinde bulunurlar. Komisyonlar büro merkezinde sandığın konulacağı yeri ve seçimin belirli günde bitmesi için gerekli tedbirleri alırlar ve yukarı maddedeki usule göre yayımlarlar.

YİRMİ İKİNCİ MADDE — Seçim her seçim bürosunda ayrı ayrı yapılır. Bir seçim bürosu defterlerinde kayıtlı bulunan kimse diğer büroda oy veremez. Ancak seçim komisyonu başkan ve üyeleri oylarını görevli buldukları bürolarda seçim defterlerinin sonuna adları yazılmak ve hizaları imzalamak suretiyle kullanabilirler.

Seçim hakkı oluların adlarını gösteren defterler seçimin yapılacağı yerde seçim günü ve seçim bitineye kadar asılı bulundurulur.

YİRMİ ÜÇÜNCÜ MADDE — Sandığa oy pusulaları atılmadan önce seçim komisyon başkanı üyelere ve hazır bulunanlara sandığın boş olduğunu gösterir ve bu hal bir tutanakla belirtilip komisyon üyeleri tarafından imza edilir. Sandığın başka başka anahtarlarla açılır iki kilidi, üzerinde ince bir mektup sıgacak kadar aralığı bulunur. Sandık anahtarlarından birini başkan, diğerini komisyon kararıyla komisyon üyelerinden biri sağlar.

YİRMİ DÖRDÜNCÜ MADDE — Sandık kilitlendikten sonra her seçmen seçiminin kimliği sorularak kendisine bir mühürlü zarf verilir. Oy pusulalarının behemehal bu mühürlü zarflar içine konulup kapatıldıktan sonra sandığa alınması şart-

tır. Oy pusulaları seçmenler tarafından tedanik edilebileceği gibi seçim yerinde önceden hazırlanmış bulunan kâğıtlardan alınmak suretiyle kullanılması da caizdir.

Adayların adlarını gösteren ve önceden bastırılmış veya yazılmış oy pusulaları da kullanılabilir.

Oy pusulalarına ne kadar milletvekili seçilecekse o kadar milletvekili adı yazılabileceği, yazısı olmıyanların emniyet ettikleri kimselere de yazdırabilecekleri belirtilir. Pusulaları yazmak veya yazdırmak için seçim komisyonunca münasip bir yerin önceden hazırlanmış bulunması lâzımdır.

Pusulalarda belirtilen miktardan ziyade ad yazılır veya yazdırılırsa bu pusulaların başından başlayarak sırası ile yalnız seçilecek sayıdaki adlar kabul edilip fazlası hükümsüz sayılır.

İstenilen sayıdan daha az ad yazılmış veya yazdırılmış ise yalnız yazılı adlar kabul olunur. Pusula ya aynı ad birkaç kere yazılmış ise bu, bir oy sayılır. Oy pusulalarına yazılan adlar okunamazsa hesaba katılmaz.

Oy pusulalarına ad ile birlikte soy adının yazılması mecburidir. Ancak adı veya soyadı yazılan adayın kim olduğu anlaşılırsa oy ona aittir.

Zarf içinde birden fazla pusula çıktığı ve bu pusulalarda aynı adlar aynı sıra ile yazılı bulunduğu takdirde pusulalardan yalnız biri hesaba katılır ve eğer bu pusulalarda başka başka adlar yazılmış veya aynı adlar değişik sıra ile yazılmış ise hiçbiri sayılmaz.

İmza, mühür veya seçmenin kim olduğunu belirten herhangi bir işaret bulunan ve renkli olan oy pusulaları hesaba katılmaz. Mühürsüz zarf içinde atılan pusulalar hükümsüz sayılır.

Kanunun bu şartları seçimden önce gazete ile olımyan belde ve köylerde âdet olan vasıtalarla ilân edilir.

YIRMI BEŞİNCİ MADDE — Seçim yerine gelen her seçmene köy ve mahallesi, ad ve soyadı sorulur ve gerekirse kimlik cüzdanını göstermesi istenebilir. Bu suretle kimliği belli olan seçmenin seçim defterindeki adı yanına imzası alınarak zarfı sandığa atmasına izin verilir. İmza bilmiyorsa veya mühürü yoksa sol elinin başparmağı bastırılır ve bu parmağı olımyanların hangi parmağı bastırıldığı yazı ile açıklanır. Her seçmen kendi oyunu getirip sandığa atmakla ödevlidir. Hiçbir sebep ve suretle başkasının namına oy pusulası sandığa atılamaz. Oyların sandığa atılacağı süre saat sekizden on dokuza kadardır. Ancak sandık başında oyunu vermemiş seçmenler varsa onlar da oylarını kullanmadan tasnife başlanamaz.

YIRMI ALTINCI MADDE — Seçmenlerin seçim sandıkları başında lüzumsuz bekletilmemeleri için seçim komisyonu tarafından gerekli tedbirler alınır.

YIRMI YEDİNCİ MADDE — Oy verme bitince seçmen defterlerine konmuş olan imza, mühür veya parmak işaretlerine göre oylarını kullananların sayısı bir tutanakla belirtilerek sandık seçim komisyonlarınca açılır.

Sandık içinden çıkan oy zarfları sayılarak oylarını kullananların sayısını belirten tutanakla karşılaştırılır. Fazla zarf çıktığı takdirde fazlası açılmadan yakılır ve oy pusulaları 24 nci maddedeki esasler gözönünde bulundurulmak suretiyle tasnif edilir.

Bu suretle oyların sayılması ve tasnifi bittikten sonra :

- A) Seçim günü;
- B) Sandığın ne zaman ve kimlerin huzuru ile açıldığı;

- C) Sandıktan kaç oy zarf çıktığı ve oylarını kullananların sayısını belirten tutanakla karşılaştırma sonucu ve fazla çıkan zarfların yok edildiği;
 D) Oy pusulalarından kaç tanesinin ne sebeple hesaba katılmadığı;
 E) En ziyade oy alanlardan başlıyarak kimlerin kaç oy aldığı;
 F) Seçimin kanuna aykırı şekilde yapıldığı haber verildiği veya şikâyet edildiği takdirde bunların nelerden ibaret olduğu;
 bir tutanakla belirtilir.

Seçim komisyonlarınca tutulmuş olan tutanaklar ve seçim defterleri, hesaba katılmayan oy pusulaları ile birlikte bu komisyonlar tarafından mühürlenmiş bir zarf içinde seçim bürosunun bağlı olduğu seçim kuruluna teslim edilir. Hesaba katılan oy pusulaları komisyon üyeleri ve orada hazır bulunanlar önünde yakılır ve bu keyfiyet bir tutanakla belirtilir.

YIRMI SEKİZİNCİ MADDE — Seçim kurulu 27 nci maddede yazılı tutanakları tamamen teslim aldıktan sonra aynı esaslar çerçevesinde ve bu tutanakları birleştirmek suretiyle ayrı bir tutanakla kurulları bölgesi içinde kimlerin kaç oy aldıkları belirtilir.

YIRMI DOKUZUNCU MADDE — İl merkezindeki seçim kurulu il daimi encümeni üyelerinin katılması ile valinin başkanlığı altında toplanarak gerek kendisinin 28 nci madde gereğince hazırladığı tutanak ve gerek diğer seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirmek suretiyle oy kazananların adları ve soyadlarını ve kazandıkları oyları bir tutanakla belli eder. Bunlardan en çok oy alanların milletvekili seçildiklerini diğer bir tutanakla tesbit eder. Şayet bu seçimlerde en az oy alanın aldığı oya eşit oy almış başka biri varsa kurul önünde aralarında adçekme yapılır. Milletvekili seçilenlere kurul tarafından imzalı birer tutanak verilir. Bunların ayrıca imzalı ikişer sureti valilikçe İçişleri Bakanlığına gönderilir. Bakanlık illerden gelen tutanakların birer tanesini Meclisin açılışında Büyük Millet Meclisi Başkanlığına verilmek üzere Başbakanlığa gönderir.

OTUZUNCU MADDE — Bir kişi aynı zamanda muhtelif illerden milletvekili seçilirse illerce 29 ncu maddeye göre hazırlanan tutanaklar aynı madde gereğince Büyük Millet Meclisine sunulur. Büyük Millet Meclisi hangi seçim çevresini tercih ettiğini başkanı vasıtasıyla bu kişiden sorar. Hangi seçim çevresini tercih etmiş ise o ilden milletvekili çıkmış olur. Bu yüzden milletvekilleri sayısı eksilen ilde boş yer için yeniden seçim yapılır.

OTUZ BİRİNCİ MADDE — Seçim bittikten sonra seçim kurulları seçime ilişkin kâğıtları, gelecek genel seçime kadar saklamak üzere mühürlü bir sandık içinde belediye dairesine teslim ederler.

Seçim defterleri ilgili il ve ilçe merkezi belediyelerince saklanır. Her yıl yapılacak yoklamalar üzerine bu defterlerde gereken düzeltmeler yapılır. Bu yoklamaların vakti hangi ayında ve ne şekilde ve kimler tarafından yapılacağı Bakanlar Kurulunca karara bağlanır. Bu defterler Genel Meclis ve Belediye seçimlerinde de esas tutulur.

OTUZ İKİNCİ MADDE — Anayasa hükümlerine göre milletvekilliği sıfatı kalkan veyahut düşen milletvekilleri ile ölen milletvekillerinin yerlerine diğerlerinin seçilmesi için keyfiyet İçişleri Bakanlığınca bunların seçtikleri illere tebliğ olunur ve son milletvekili seçimi için hazırlanmış olan defterler esas tutularak seçim yapılır.

Adaylık ilânı

OTUZ ÜÇÜNCÜ MADDE — Seçilme yeterliği olan vatandaşın milletvekili adaylığını seçim yerindeki levhalara geçmesi için il seçim kurulu başkanlığına:

Adaylığını isteyen vatandaşın dilekçe ile veya o seçim çevresi seçmenlerinden üç yüz kişinin yazılı bir belge ile başvurmaları veya vatandaşın siyasi bir Parti tarafından adının bildirilmesi lâzımdır.

İl seçim kurulu başkanı başvuruların adlarını levhalara geçirilmek üzere il içindeki bütün seçim komisyonlarına yazı ile ve hemen bildirir.

OTUZ DÖRDÜNCÜ MADDE — Seçime katılan Siyasi Partilerin temsilcileri, oyların sandığa atılması ve açılıp tasnif edilmesi sırasında seçim kurulu ve komisyonlarında hazır bulunmağa yetkilidirler. Bu maksatla seçim kurulları başkanları, mahallerinde teşkilâtı olan yerlerde bu Partilerin birer temsilcisini seçimde hazır bulunmak için yazı ile davet ederler.

Doğrudan doğruya adaylığını koyanlar isterlerse kendileri seçim kurul ve komisyonlarında bulunabilecekleri gibi temsilcilerini de gönderebilirler.

Seçim giderleri

OTUZ BEŞİNCİ MADDE — Seçim giderleri genel bütçeden ödenir. Bunun için gereken ödenek İçişleri Bakanlığı bütçesindeki özel bölüme konur.

Seçim kurul ve komisyonları başkan ve üyeleriyle seçim işleri için bu kanun gereğince çalıştırılacaklara verilecek ücretler ve yapılacak başka her çeşit giderler Bakanlar Kurulunca belirtilecek esas ve miktarlara göre ödenir. İçişleri Bakanlığı bu madde hükümlerine uygun olarak harcanmak şartıyla seçim giderleri ödeneğinden yeter miktarını belediyelere vermeğe yetkilidir.

Ceza hükümleri

OTUZ ALTINCI MADDE — Oyların atıldığı gün seçimin düzenini her ne suretle olursa olsun bozabilecek veya seçimin tam bir serbestlikle yapılmasına tesir edebilecek mahiyette söz veya yazı ile propaganda yapanlar veya seçim komisyonlarının seçimin düzenine ve serbestliğine ilişkin emirlerine uymayanlar zabıta aracılığı ile menedilmekle beraber bu hareketler daha ağır bir cezayı gerektirmediği takdirde 15 güne kadar hafif hapis veya 10 liradan 200 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılırlar.

OTUZ YEDİNCİ MADDE — Sahte ad ve soyadı ve sıfat takınarak veya kurumun seçimi hakkında mahrum olduğunu sakhyarak kendisini seçim defterine yazdıranlar veyahut adını, soyadını kasden mükerrer kaydettirenler bir aydan bir yıla kadar hapis ve 10 liradan 50 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

OTUZ SEKİZİNCİ MADDE — 37 neç maddede gösterilen suretlerle kendisini seçim defterine kaydettirmiş olduğu halde veya seçim defterine kayıtlı bulunan diğer bir seçmenin adını, soyadını ve sıfatını sahte olarak takınarak veya seçimi hakkı olmadığı halde yanlışlıkla adının deftere geçirilmiş bulunmasından kasıtlı istifade ederek oy verenler altı aydan iki yıla kadar hapis ve 10 liradan 100 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

OTUZ DOKUZUNCU MADDE — Seçmenlerin oylarını yazdırdığı kimseler

oy pusulasına seçmenlerin söylediklerinden başka bir şahsın adını ve soyadını yazarlarsa bir aydan altı aya kadar hapis ve 10 liradan 50 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

KIRKINCI MADDE — Milletvekili olmak yahut diğer bir kişiyi milletvekili seçtirmek kasdiyle seçmenleri her ne suretle olursa olsun korkutan veya seçmeğe teşvik için seçmenlere para, eşya veya sair menkul veya gayrimenkul mal verenler veya herhangi bir suretle menfaat temin veya vadedenler ve bu maksatla verilen malları veya vâit veya temin olan menfaatleri kabul edenler veya bir kimse hakkında oy vermek veya verdirmek veyahut vermektan imtina için Devlet, İl, Belediye, köy veya bunların kurdukları her türlü daire ve müesseselerle sair kamu müesseseleri memurluk veya hizmetliliği veya özel hizmet vâit ve kabul edenler iki aydan on sekiz aya kadar hapis ve 100 liradan 500 liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

Bu suçları işliyenler memur iseler müebbeden veya muvakkaten memuriyetini mahrumiyetlerine de hükmolunur.

KIRK BİRİNCİ MADDE — Oy sandığını yetkisi olmadığı halde alan, açan, seçim işine ilişkin defter ve resmî kâğıtları seçim kurul ve komisyonlarınca usulüne göre tâyin olunan süre içinde açıkta duran ilânları ve seçim defterlerini ve oy zarf ve pusulalarını alan, koparan, parçalayan veya çalanlar bir yıldan üç yıla kadar hapis ve 100 liradan 1 000 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

KIRK İKİNCİ MADDE — Gerek zor kullanmak suretiyle, gerek memuriyetten mahrum etmek veya şahsını veyahut ailesini veya servetini zarara uğratmak tehdidi ile bir seçmeni oy vermektan vazgeçirenler veya oy vermeğe icbar edenler üç aydan iki yıla kadar hapis ve 50 liradan 500 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

KIRK ÜÇÜNCÜ MADDE — Yalan haberler yayarak veya iftirada bulunarak, seçim sandıklarına fazla zarf atarak veya başka dolan ve desiseler yaparak seçim işlerini bozanlar veyahut bir veya daha fazla seçmeni oy kullanmaktan vazgeçirenler, yahut toplu ve korkutucu hareketlerle seçim kurul ve komisyonlarının işlerini ihlâl ederek seçimin yapılmasına ve herhangi bir seçmenin serbest oy vermesine engel olanlar üç aydan iki yıla kadar hapis ve 50 liradan 500 liraya kadar ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

KIRK DÖRDÜNCÜ MADDE — Seçim kurul ve komisyonlarına karşı seçim işlerine mâni olmak için her ne suretle olursa olsun zor ve şiddet kullananlar veya buna teşebbüs edenler üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırlar. Suç birden ziyade seçim kurulu veya komisyonlarına karşı işlenmek üzere önceden tertip edilmiş ve ittifakla yapılmış bulunursa failleri hakkında beş yıldan on beş yıla kadar ağır hapis cezası hükmolunur.

KIRK BEŞİNCİ MADDE — 40, 42 ve 43 nci maddelerde yazılı suçları işliyenler seçimin idaresine memur olan seçim kurulları ile seçim komisyonlarında görev almış olanlardan bir veya birkaçı veya hepsi ise bahsi geçen maddelerde yazılı cezalar üçte birden yarısına kadar artırılarak hükm edilir.

KIRK ALTINCI MADDE — Seçim işinden doğan kamu hukuku dâvası seçimin bittiği tarihten başlayarak altı ay içinde açılmadığı takdirde kovuşturma yapılamaz.

No. 4918

— 735 —

6. VI. 1946

KIRK YEDİNCİ MADDE — 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu kaldırılmıştır.

KIRK SEKİZİNCİ MADDE — Bu kanun yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

KIRK DOKUZUNCU MADDE — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

5 Haziran 1946

Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 5 . VI . 1946 ve 1/594
Bu kanunun ilânının Başbakanlığa bildirildiğine dair Cumhurbaşkanlığından gelen tezkerenin tarih ve numarası : 5 . VI . 1946 ve 1/577
Bu kanunun görüşmelerini gösteren tutanakların cilt ve sayfa numaraları : Cilt Sayfa
22 200
23 60,218,245:224
24 39:48

EK 2: Seçimlerin Yenilenmesine Dair Karar

— 884 —

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine dair

(Resmî Gazete ile ilân : 12 . VI . 1946 - Sayı : 6331)

**No.
1498**

Bir dereceli seçim yapılmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi seçiminin yenilenmesine iki redde karşı 383 oyla karar verilmiştir. (*Cilt : 24 - Sayfa : 81 : 87, 87. 135 : 138, 185*).

10 Haziran 1946

(TBMM Kanunlar Dergisi, C. 28, (Karar No: 1498), s. 884.)

EK 3: Seçim Sürecine Girilmesi ile DP İzmir Teşkilatı ve İzmir Valisi Şefik Soyer Arasında Tırmanan Gerginliğin İzmir Gazetesinde Yer Alması

(İzmir, 3 Temmuz 1946)

SALI	16	1946	10
TEMMUZ	1946	10	10
Dehaşenun Yılı	No. 2951		

Yeni Sabah

HALKIN TAKAFSIZ, HÜR, GÜNDELİKSİYASİ GAZETESİ

"Her fessad tedbir denen tezvirin altından çıkar, Muhtelikle ihtikâr, ted birin altından çıkar, Melurî file bir fena ted virin altından çıkar, Her fenahik, bir haranîk devrin altından çıkar."
MÜNİR ALAYBEYOĞLU

İzmir'deki Büyük Miting

Celâl Bayar dün 35 bin izmirliye hitap etti

"İktidar partisi, bugün memleketin içinde kıvrandığı türlü sıkıntı ve ızdırapların mevcudiyetinden bile haberdar değildir,"

Gayri hukuki vergiler ihdası memlekette mai emniyetini sarsmıştır.

Ne olacak böyle?

Dünyanın diğer bütün memleketlerinde iktidar partisi daha temkinli ve sabırlıdır. ...

Sesim gününe, enümüzde, pek az bir mesete kaldı. Oana için de hükümet memurlarının başını pek çok yerlerde, yadâsile arttı. Demokrat partisi bir zafın dediği gibi muhalefet C. H. P. ile değil bizzat hükümetle çarpışmaktadır. İzmirde halkçılar, adeta bir çözüme halinde olduğundan, iktidar partisinin elini artık tutmaz vakti tutmakta imis.

Çeyrek asırda yapılan ve bugün tefahür vesilesi teşkil eden işlerde hiçte övünülecek ölçüde değildir

İzmir, 15 (Hususi surette gönderdiğimiz Fihâsi Baskort bildiriyor): Şimdi kritik etmek maksadıyla üğradığın hay vesir als veriş mahâl izindeki suretî mahsusuda gelmiş kulunag köyğilleri müessesesi schipte rince mükkâdîrîni âşuptarak, daha çok evvelde, yer bulamamış endişe ile, Kültür Parkı yolunu tutmuşîrîni müşahade ettim.

Mitingin azameti kültür şehirden kenipî belli ediyordun. İzmîlîler, herne kâmlen Celâl Bayar'ı, konuşuyordular. Anka, Ceâl Bayar'ın bu meclûdubâr, yokse hürriyet ni sansonuyordun. Rîşetîni herne iğat etmedîği id dia edben İzmîlîler, bir şîrhîni değnekî ile tebir edîlîsîni vaziyette KÜltür Parkı konuşuyorlardı, Saat 17,30 da Kültür Parkı gitiren 10 binî

Demokrat Parti İzmir İl Başkanı Ekrem Hayri Ostünoğ

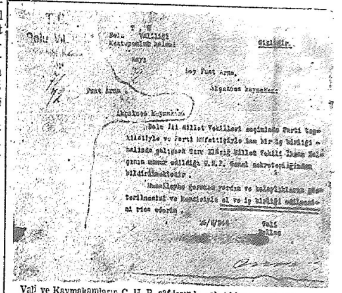
C. H. P. nin Bütün Tedbirlerine Rağmen

Bayar İzmir'de coşkun tezahüratla karşılandı

Bir vatandaş, "Memleketin gönlünü fetheden adam, hoş geldin" diye bağırды

İzmir, 15 (Hususi surette gönderdiğimiz muharririmiz Yunus Bozkurt bildiriyor) — Demokrat Parti başkanı Celâl Bayar, tay-yare ile Ankaradan İzmir'e gelmişir. Bir kaç güdenberi bura da sabırsızlıkla bekleven parti lideri İzmîrîli demokratların coşkun tezahürleri arasında meydana karşılanmışir. Otuz dört otomobile parti merkezinden hareket eden kalabalık bir kafilie saat tam yarında hava istasyona karşılamğa gitmişir. Burada bulunan İstanbullu gazetecilerin kiralandığı bir taksi de bu kafililey takin etmişir.

Demokrat Parti aleyhinde bir hile

Vatandaşın C. H. P. aleyhinde yazdığı bir pankart. Bütün tedbirlerine rağmen...

EK 5: DP Seçim Afişii

(<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/afis2002/> 12 Mayıs 2013.)

VATANDAŞ !

Yaygara duyacaksın; yolun değişmeyecek!

Kulağının dibinde yalanlar, iftiralar, söylentiler fısıldanacak; kararın değişmeyecek!

★

C. H. Partisinin ve onun şerefli Başkanının listesine beş on oy daha az verdim için olmadık hikâyeler uyduracaklar; listen ve adayların değişmeyecek!

★

Tezvire sapanlara rastlıyacaksın; senin hak bellediğin yol değişmeyecek!

★

Aka kara, karaya ak diyecekler; görüşün. değişmeyecek!

Güneşi balçıkla sıvar gibi, altıokun ışıklarını zifosia kirlenmek istiyebilecekler; senin yüreğindeki ışık değişmeyecek!

★

Dünü kınyacaklar, bugünü yerecekler; senin yarına olan güvenin değişmeyecek!

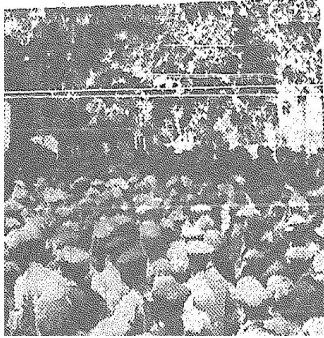
★

Memleket kaderinin bahis mevzuu olduğu şu seçim gününde senin bu yaygaralara, bu yırtınmalara vereceğin cevap, C. H. P. nin oy listesini seçim sandığına atmak ve ondan sonra yarınki bahtiyar Türkiye'yi bugünden görür gibi olmaktır!

Yukarda: Dün İzmir'deki mitingde bir nutuk söyleyen Dr. Behçet Uz.

Aşağıda: C. H. P. lilerin evvelki gün Ödemiş'te yaptıkları toplantıdan bir görünüşü

C. H. P. liler tarafından

İzmirde muazzam bir miting yapıldı

Binlerce İzmirli'nin katıldığı bu toplantı, Şefimiz ve Partimiz için coşkun tezahürlere yol açtı

Cumhurbaşkanımız ve Partimizin Genel Başkanı İsmet İnönü'nün evvelki akşam yayımladıkları seçim beyannamesi, yurdun her tarafında derin bir alaka ve heyecanla karşılanmıştır. Dün muhabirlerimizden gelen telgraflar, Halkevlerin de, Halkodalarında ve diğer toplantı yerlerinde vatandaşlarımızın büyük gruplar halinde, nutku dikkatle takibettiklerini göstermektedir. Birçok il, ilçe ve bucak merkezlerinde, halk meydanlarında toplanarak hoparlörle yayılan seçim beyannamesini tezahürat yaparak dinlemişlerdir. Şefimizin nutkunu takiben, bazı yerlerde vatandaşlar millî marşlar söyleyerek heyecanlı gösterilerde bulunmuşlardır.

Seçim beyannamesi, kâsı parti mensupları arasında dahi dikkate değer bir tesir husule getirmiştir. İnönü'nün beyannamesine hâkim olan açık, samimi ve kuvvetli fikirler, vatandaşlarımız üzerinde hayranlık uyandırmıştır.

Birçok muhabirlerimiz, demecin "heyecan uyandırdığını ve vatandaşlar üzerinde ferahlatıcı bir tesir, yaptığını belirtmektedirler.

İnönü'nün Demokrat Partinin de başkanı bulunduğu yolunda esasız birtakım propagandalarla aldatılmak istenilen vatandaşlar, Millî Şef'in yalnız Cumhuriyet Halk Partisinin Başkanı olarak kaldığını kendi ağzından bir kere daha işitmekle büyük bir ferahlık duymuşlardır.

Alman diğer bazı haberler, yurdun muhtelif köşelerinde birçok kimselerin seçim beyannamesini dinledikten sonra, karşı partilerle esasen zayıf olan ilgilerini kestiklerini tevidetmektedir.

Şehrimizde oy sandıkları seçim bürolarına sevkediliyor

EK 8: CHP Seçim Afişi

(<http://dosyalar.hurriyet.com.tr/afis2002/> 12 Mayıs 2013.)

Bir sandık karşısında İki Parti mümessilleri halkı bekliyorlar

İzmir'de Durum

54 bin reyden 40 bini Demokratlarda

Ankara: 21 (Hususi) — Sabaha karşı saat 2 de İzmirden Demokrat Parti merkezine gelen malûmata göre İzmir şehrinin şimdilik 54 bin reyi belli olmuştur.

Bu 54 bin reyden 40 bini De-

mokrat Partiye, 14 bini de Halk Partisine verilmiştir.

Karşıyakada D. P. 4600 C. H P. 1970 rey almışlardır.

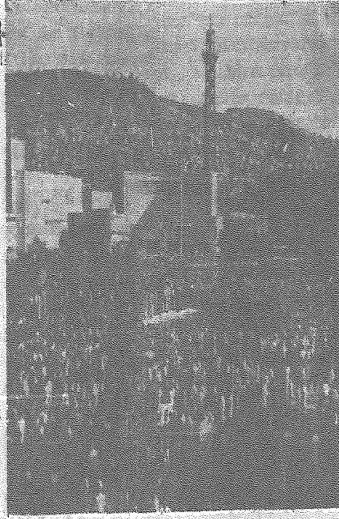
Cumaovası köylerinde ekseriyet Demokratlardadır Tiredede D.

(Sonu Sa. 5, Sü 3)

İzmirde 40.000 kişi dün büyük bir miting yaptı

Günün erken saatinden itibaren İzmir'e gelen bütün trenler mitinge iştirak edecek halkla doluydu

Hatipler mitingte çok heyecanlı nutuklar söylediler

İzmirde, halkın toplanmasından bir görüntü.

Mitingte 40.000 belki de 60.000 kişi vardı, fakat herkes vakurdu, en önemsiz bir karışıklık, en belirsiz bir taşkınlık olmadı

İzmir, 26 (Özel) -- İzmir bugün müstahza günlerinden birini yaşadı. Demokrat partisinin tertip ettiği miting yalın vilayetlerden, İstanbul bütün kasabalarından en uzak köylerden gelen ve kırık binli bulan halkın iştirakile yapıldı. Afyonistan, Menemeneden, Nazilli'den, Aydıncan, Ödemiş'ten, Tire'den ve Alsancık'tan İzmir'e bütün trenler dolu geliyordu. Şehir halkı, mitingin muayyen saatinden çok evvel Cumhuriyet meydanına akın etmişlerdi. Meydan, güne ateşe yare dönmeyecek kadar kalabalıktı, fakat şer çıkıyordu.

heri heyecan zaman zaman dinleyici kitlelerini de sarıyordu. Fakat hiç bir taşkınlık görülmedi ve miting, sütcin içinde dağıldı.

Mareşalin gençliğe öğütü

Çalışın ve memleketeye faydalı olun

Üniversite namına bir heyet dün Mareşal Fevzi Çakmak'ı ziyaret ederek bir buket verdi

Dün İstanbul Üniversitesi ve yüksek öğün fikren ve bedenen yetişmiş sek okullar birliği adına iki kişi, ikine daha çok olgunlaşması için çalışsı etmek üzere dört üniversiteyi çağırdım. Üniversitemin ihtiyacıları ile Mareşal Fevzi Çakmak'ı Eretnaköyündeki köşüğünde ziyaret ederek gençlik adına bir buket takdim etmişlerdir. Mareşal gençliğin bu temin ve yüksek hareketinin kendisini bilhassa mühim olduğunu söylüyorlar. demektir ki: «Siz ve temelli ettiğiniz gençliği ile selamlarım. Üniversiteme gençlik müessesileri bir müddet mareşalın yanlarında kalmış ve birliklerine mareşalın Fehri başkanı kaydetmek arzusunun izah etmişlerdir.

Büyük Millet Meclisinin 5 Ağustos toplantısında Cumhurbaşkanı seçilecek

EK 12: Müçteba Üstündağ'ın hükümlü olduğu cezaların affına dair Adalet Komisyonu Raporu

S. Sayısı : 103

**İzmir'de Güzelyalı, Anadolu apartmanının 6 sayılı daire-
sinde oturan Müçteba Üstündağ'ın hükümlü olduğu ce-
zaların affına dair Adalet Komisyonu raporu (5/57)**

Adalet Komisyonu raporu

T. B. M. M.
Adalet Komisyonu
Esas No. 5/57
Karar No. 18

20 . II . 1947

Yüksek Başkanlığa

Büyük Millet Meclisince 8 . I . 1947 tarihli dilekçe ile müracaatta bulunan Müçteba Üstündağ; 28 Temmuz 1946 tarihinde İzmir gazetesinde neşrolunan (neshebi gayrisahih çocuk) başlıklı yazının teşkil eylediği suçtan dolayı İzmir Ağır Ceza Mahkemesince takdiren sekiz ay ağır hapse ve iki ay 20 gün de Bandırma'da ikamete memur edildiğini ve cezasının katıldığı ancak bu yazının kendisi tarafından yazılmayıp kocasının yazdığı bir yazı olduğunu, asker bulunan kocasının imzasıyla neşri sıfatı bakımından mümkün görülmiyerek gazetede bu neşriyatın kendisine maledilmesi dolayısıyla suçlu vaziyete düştüğünü hüküm günü asıl suçlu bulunan kocasının bu mahkûmiyet dolayısıyla duçar olduğu şiddetli ıstırap ve viedan azabından dolayı intihar ettiğini ve bu mahkûmiyetten sonra da cezaevinde bir çocuk dünyaya getirdiğini ve halen yeni doğan çocuğu ile iki çocuk anası olduğunu ve bundan sonraki vazifesinin bu çocukları yetiştirmekten ibaret olduğuna göre yeniden cezaevine gönderilmesinin doğuracağı perişanlıktan bahsile Yüksek Meclisin İttuf ve atıfetlerini dilemiş ve bu dilekçe, Dilekçe Komisyonunca tetkik buyurularak sahibinin affa lâyık olduğu mütalâa edilerek 20 . II . 1947 tarihinde tanzim edilen rapor Komisyonumuza havale buyurulmakla müzakere olundu :

Dilekçe Komisyonunun sorusuna cevaben Adalet Bakanlığınca gönderilen yazıda mahkûmiyet kararında adli bir hata mevcut olmadığı ve bu itibarla affı gerektirir kanuni bir sebep

bulunmadığı mütalâaten bildirilmiştir.

Komisyonumuz huzurunda Adalet Bakanlığı mümessilinden alınan izahattan :

Dilekçe sahibinin seçimleri mütaakıp İzmir Gazetesinde neşrettiği, (Neshebi gayrisahih çocuk) başlıklı yazı ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin mânevi şahsını tahkirden dolayı Türk Ceza Kanununun 159, 59, ve 173 nolu maddelerine tevfikân ve takdiren sekiz ay ağır hapis ve emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmak cezasına mahkûm olduğu ve cezanın katiyet kesbeylediği kanun tatbiki bakımından da adli bir hata mevcut olmadığı anlaşılmıştır.

Yapılan konuşma sonunda :

Kocasının mânevi tesir ve nüfuzu altında kalan mahkûmun bu hâdiseden dolayı kocasını kaybetmiş olması ve kocasının ölümünden sonra da cezaevinde bir çocuk dünyaya getirerek fiilen hareketinin cezalarını çekmiş bulunması ve yaptığı işten dolayı nedamet göstererek Büyük Millet Meclisine verdiği bir dilekçe ile affedilmesi için Büyük Meclisin atıfetine sığınarak cozadan maksut olan intibahın meydana gelmiş olduğunun anlaşılması sebebiyle mahkûmun bu cezasının affının muvafık olacağı ve keyfiyetin hazırlanan kanun tasarısı ile birlikte Kamutaya arzına oybirliğiyle karar verilmiş olduğundan Kamutaya arz edilmek ve ivedilikle görüşülme üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

Adalet Komisyonu

Başkanı	Sözel	Kâtip
Trabzon	Kırşehir	Manisa
R. Karadeniz	S. Kurutluoğlu	

Afyon K. H. Dinçer	Antalya N. Aksoy	Balıkesir O. N. Burcu	Kayseri S. A. Feyzioglu	Kayseri R. Özsoy	Konya H. Karagülle
Bursa A. Akgüç	Diyarbakır F. Kalfagül	Isparta R. Güllü	Rize Dr. S. A. Dilemre		

Izmir'de Güzelyalı, Anadolu Apartmanının 6 sayılı dairesinde oturan Müğteba Üstündağ'ın hükümlü olduğu cezaların affına dair kanun tasarısı

MADDE 1. — İzmir'de Güzelyalı, Anadolu Apartmanının 6 sayılı dairesinde oturan, Bandırma nüfusunda kayıtlı Müğteba Üstündağ'ın İzmir Ağır Ceza Mahkemesince hükmedilip kesinleşen 8 ay ağır hapis ve 2 ay 20 gün Emniyeti Umumiye nezareti altında bulundurulması ceza-

ları bütün hukuki sonuçlarıyla affedilmiştir.

MADDE 2. — Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3. — Bu kanun Adalet Bakanı yürütür.

S. Sayısı : 33

İzmir Milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu (5/27)

Tutanakları İnceleme Komisyonu Raporu

T. B. M. M.
Tutanakları 1. Ko.
Esas No. 5/27
Karar No. 47

23 . VIII . 1946

Yüksek Başkanlığa

İzmir Milletvekilliğine seçilenlerin seçim tutanaklarına şikayet ve itirazı havi Demokrat Parti İzmir İl müteşebbüs heyti başkanı doktor E. H. Üstündağ imzalı ve 25 Temmuz 1946 ve 3 Ağustos 1946 tarihli iki istida, yüksek başkanlığa komisyonumuza havale edilmekle, bu istidalar ve iliği yazılarla bu hususta hazırlama komisyonunca yapılan incelemelere dair rapor komisyonumuzda incelendi ve konuşuldu. Hazırlama Komisyonu raporunda tafailiyle belirtildiği üzere bu konudaki iddialar ve mütalâalar şu suretle mütalâa edilebilir:

1. — İstidalardan 25 Temmuz 1946 tarihli olan, İzmirde Demokrat Parti teşebbüsü ile yapıldığı bildirilen bir toplantıda verilen kararın Büyük Millet Meclisi Başkanlığına arz edildiği ve 3 Ağustos 1946 tarihli de İzmir milletvekillerine seçilenlerin seçim tutanaklarının iptalini (İzmir halkı namına) talep edildiği yolundadır.

Bir toplantıda verildiği bildirilen bir karar suretinin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına arz, seçim tutanakları hakkında usulen verilmiş bir şikayet ve itiraz mahiyetinde olmayacağı, İzmir halkını temsilen kaydiyle verilen istidaya da bu yolda bir temsil hakkını usulen tesbit eden bir vesikaya bağlı bulunmadığı cihetle bu iki istidanın seçim tutanaklarına karşı usuli dairesinde verilmiş bir itiraz ve şikâyetname telekkisi ve bunlara müsteniden bir muamele yapılması mümkün görülmemekle beraber istidalarda yazılı iddialar ve iliği yazılar da incelenmiştir.

2. İstidalarda bahsedilen iddialar zaman itibarıyla üçe ayrılmış ve o suretle incelenmiştir. Buna göre:

1. — Seçimden evveline ait kısımda Hükümet ve zabitanın Demokratları Partiden istifâ ettirmek için tazyik ve tehditler yaptıkları C. H. P. teşkilâtının bazı adamlar vasıtasıyla bazı yerlerde tethişte bulunduğu Demokrat Parti afişlerinin polis ve jandarma tarafından yırtıldığı ve fakat Demokrat Parti teşkilâtı tarafından yapılan teşebbüs üzerine seçimden evvel tekrar yapıldığı, seçimden iki gün evvel dağıtılan Demokrat Parti oy listelerinin zabıtaca toplattığı ve fakat bunun da önlenmediğini, seçim sandıkları başlarına münasebetsiz adamlar bulunduğu ve seçim komisyonu başkanlarına C. H. P. teşkilâtı tarafından gizli talimat verildiği, belediye seçiminde oy vermeyenlerin isimlerinin deftere yazılmadığı iddia olunmaktadır. Bu kısımdaki iddialar umumi şekilde ifade edilmekte ve muayyen hâdise dermeyan olunmaktadır. Bu kısımdaki oylar hakkında bir delil de ibraz edilememiştir.

Seçim gününe ait kısımda bazı sandık başlarında seçmenlere tesir edecek şekilde veya rızaları hilafına C. H. P. lehine oy pusulaları verildiği ve kullanıldığı bazı şahısların zabıtaca tehdit ve karakola götürülerek propaganda yapıldığı, seçim sandıklarındaki defterlerin bir kopyasının C. H. P. adamları eline verildiği ve bu suretle seçmenlerin isimlerini defterde bulmak bahanesiyle onlardan geçirildiği, C. H. P. aleyhinde rey vereceği anlaşılmalarda defterlerde isimleri bulunmadığı, lehtekilerin kimliği araştırılmadığı, müşahitlerin bazı yerlerde bazı sandık başlarına kabul edilmediği veya uzaklaştırıldığı, seçecek yaşta olmadığı yüzlerinde görülenlere oy kullanıldığı iddia olunmakta-

dir. İstidada bu kısma ait iddialarda umumi şekilde ifade edilmekte ve ancak istidada bazı yazı suretleri delil olarak eklenmiş bulunmaktadır.

Üçüncü kısımda tasnife mütaallik iddialar olarak, oyların toplanmasında ve tasnifinde bulundurulmuş temsilcilerin, tasnif bittikten sonra yapılan tutanakların tanzimi sırasında komisyonlar yanında bulundurulmadıkları, İzmir merkez, Kemalpaşa, Torbalı kasalarında bazı sandıklara ait seçim tutanaklarının tasnif neticesine uymadığını ve Torbalı'da bir sandık oylarının tasnif edilmeden yakıldığı, Ödemiş ilçesinde temsilei bulundukları sandıklarda çıkan oylara ve temsilei bulundurulmadıkları sandıklar seçmenler adedine göre C. H. P. adaylarının tutanakta gösterilen miktarlarda oy alamayacakları, merkez seçim kuruluna getirilen sandık zarflarının kısmen mühürsüz ve açık ve geç getirildiği bir sandık zarfında işi doldurulmuş ikinci bir tutanağın çıktığı beyan edilmektedir. Bu kısımda tasnif bittikten sonra temsilcilerin seçim komisyonları yanından ayrılmalarının tebliği üzerine düşünüldükleri bir tedbir olarak D. P. temsilcilerinin tasnif neticesini sandık başlarında bulunanlara yüksek sesle ilân ettikleri ve bu keyfiyetin zabıt varakası adı verdikleri bir yazı ile tesbit edildiği, seçim kuruluna gönderilen seçim komisyonu tutanaklarıyla bunlar arasındaki mübayanetin bu suretle sabit olduğu beyan olunmaktadır ve Torbalı ilçesi ile Ödemiş ilçesi için bu hususta delil olarak bir şey gösterilmemektedir.

3. — Birinci kısımda dermeyan edilen iddialar umumi mahiyette ve bir hâdiseye taallük etmemekte ve deliksiz bulunmaktadır. Bunlar aynı zamanda seçime ve neticesine mütesir bir mahiyet arz etmektedir.

İkinci kısımda dermeyan edilen iddialar istidada umumi bir mahiyette olmakla beraber eklenen yazılarda gösterilen hususlar da seçime ve seçim neticesine tesir edecek bir mahiyette bulunmamaktadır. Kaldı ki delil olarak istinat edilen yazıların istinada ve bir kanaat teminatine medâr olacak bir kıymet taşımamaktadır.

Üçüncü kısımda beyan olunan iddiaların bir kısmı için delil adıyla hiçbir yazıya istinat edilmemektedir. Bu kısımda delil olarak ibraz edilen ve muhtevasına göre sandıklarda tasnifin bitmesinden sonra D. P. temsilcilerinin sözlerini

ve bu sözlerin başkaları tarafından tezkir edilmemesini tesbitinden ibaret olan ve hepsi yerinde tutulduğu kaydıyla 21 Temmuz 1946 tarihini taşıyan yazı suretlerinin hemen hemen tamamen aynı kelime ve cümle ve ibarelerle tanzim edilmiş olduğu görülmüştür. Seçim günü akşamı sandık başlarında temsilcilere komisyonlara yapılan bir tebliğ üzerine düşünülen bir tedbir olarak tanzim edildiği ileri sürülen bu varakaların, muhtelif semtlerde, muhtelif şehir ve köylerde aynı suretle tanzimi, bunların sonradan tanzim edildikleri şüphesini uyandıracak bir mahiyet arz etmektedir. Seçim kurulunda tesbit edilen seçim neticelerinin kurula gelen resmi tutanaklara uygun olduğu hakkında bir itiraz bulunmadığından ve istidada bahri olup yukarıda mahiyetleri izah edilen yazı suretleri istinat edilebilecek ve bir kanaat teminatine medâr olacak bir mahiyette bulunmamakta olmasına göre bu iddialar da vârid görülmemiştir.

Netice: Yukarıda arz edilen sebeplere binaen bir karar suretinin Meclis Başkanlığına arzından ibaret ve diğeri hiçbir vesika ve esasa dayanmayan temsil sıfatıyla verilmiş olan iki istida tutanakları hakkında usul dairesinde yapılmış bir itiraz ve şikâyet mahiyetinde telâkki edilemeyeceğine ve esasen ihtiva ettiği iddialar ve ilişkilerine nazaran da seçim tutanaklarının reddini icabeder mahiyet arz etmediği cihetle istidanın reddiyle, İzmir Milletvekiliğine seçilen Şevket Adalan, Benal Nevzat Arman, Münir Birsel, Dr. Hüseyin Halki Cura, Latife Bekir Çeyrekbaşı, Esat Çınar, Sedat Dikmen, Sami Gıfuroğlu, Atif İnan, Rahmi Köken, Sait Odyak, Ekrem Oran, Haydar Rüştü Ökten, Dr. Kâmrân Örs, Şükrü Sarıoğlu, Hasan Âli Yücel'in seçim tutanaklarının tasdikına karar verilmesi hususunun Yüksek Kamutayın tasvibine arzına çoğunlukla karar verilmiştir. İşbu rapor sunulur.

Tutanakları İnceleme Ko.

Başkanı
İsparta
Kemal Turan

Sözcü
Kırşehir
S. Kuruluşlu

Kâtip
Urfa
M. E. Tekeli

Ankara
A. Çubukçu

Ankara
F. Öymen

Ankara
R. Börekçi

(S.) Sayın : 33)

No. 4918

— 735 —

6. VI. 1946

KIRK YEDİNCİ MADDE — 4320 sayılı Mebus Seçimi Kanunu kaldırılmıştır.

KIRK SEKİZİNCİ MADDE — Bu kanun yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.

KIRK DOKUZUNCU MADDE — Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

5 Haziran 1946

Cumhurbaşkanlığına yazılan tezkerenin tarih ve numarası : 5 . VI . 1946 ve 1/594
Bu kanunun ilânının Başbakanlığa bildirildiğine dair Cumhurbaşkanlığından gelen tezkerenin tarih ve numarası : 5 . VI . 1946 ve 4/577
Bu kanunun görüşmelerini gösteren tutanakların cilt ve sayfa numaraları : Cilt Sayfa
23 200
24 60,218,245:284
24 39:48

— Milletvekili olmak için köy köy dolaşıp konferanslar vermeğe gidiyorum.

— Gel de eski günleri arama... Ne idi o günler.. Adaylığımızı nereden koyduğumuzu bile bilmeden mobus olurduk!

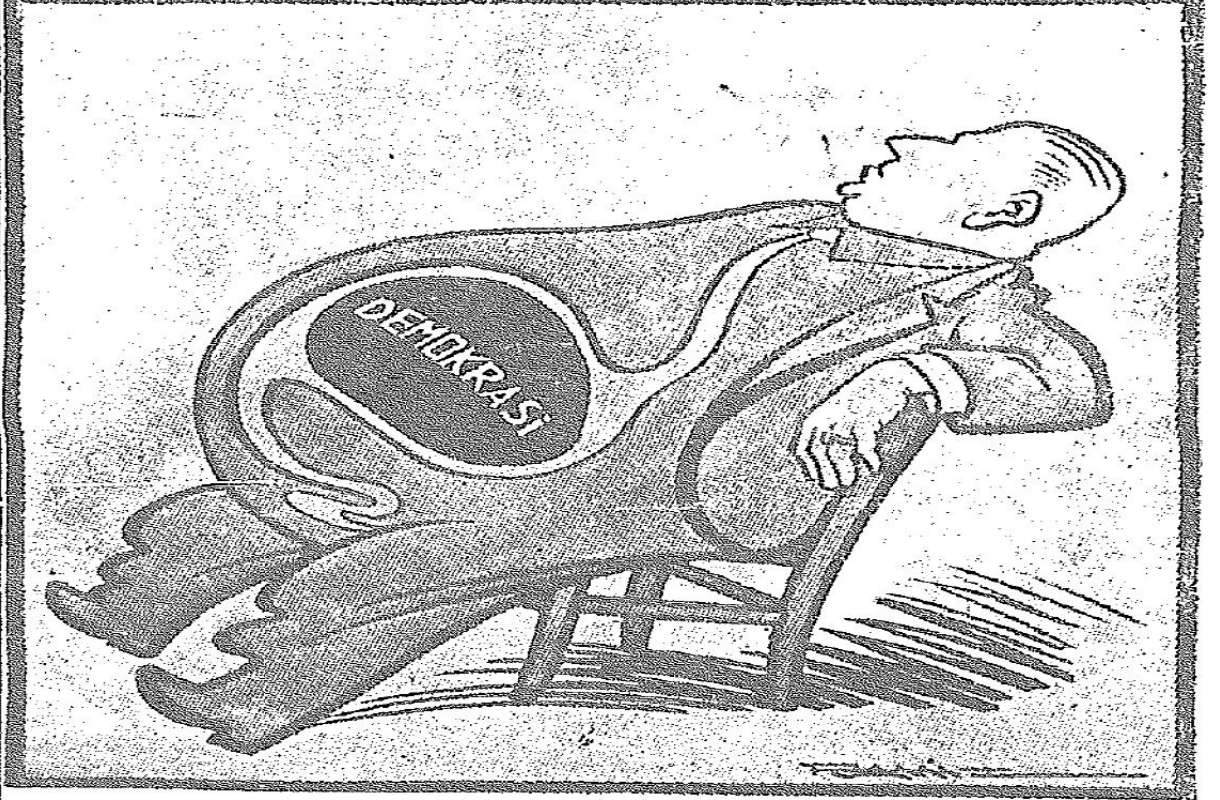
(Yeni Sabah, 1 Temmuz 1946)

- Doğrusu şu Milli Kalkınma partisi daha şimdiden memlekette yenilikler yapmağa başladı,
— Asme köprüler yapacaktı onları mı yaptı?
— Hayır, (Kokteylparti)ler yerine “Kuzu parti,” tesis etti!

(Yeni Sabah, 2 Temmuz 1946)

HAZIM BEKLENİRKEN..

P — Şu büyük lokmayı yutmasına yuttuk, amma
hazma güç!

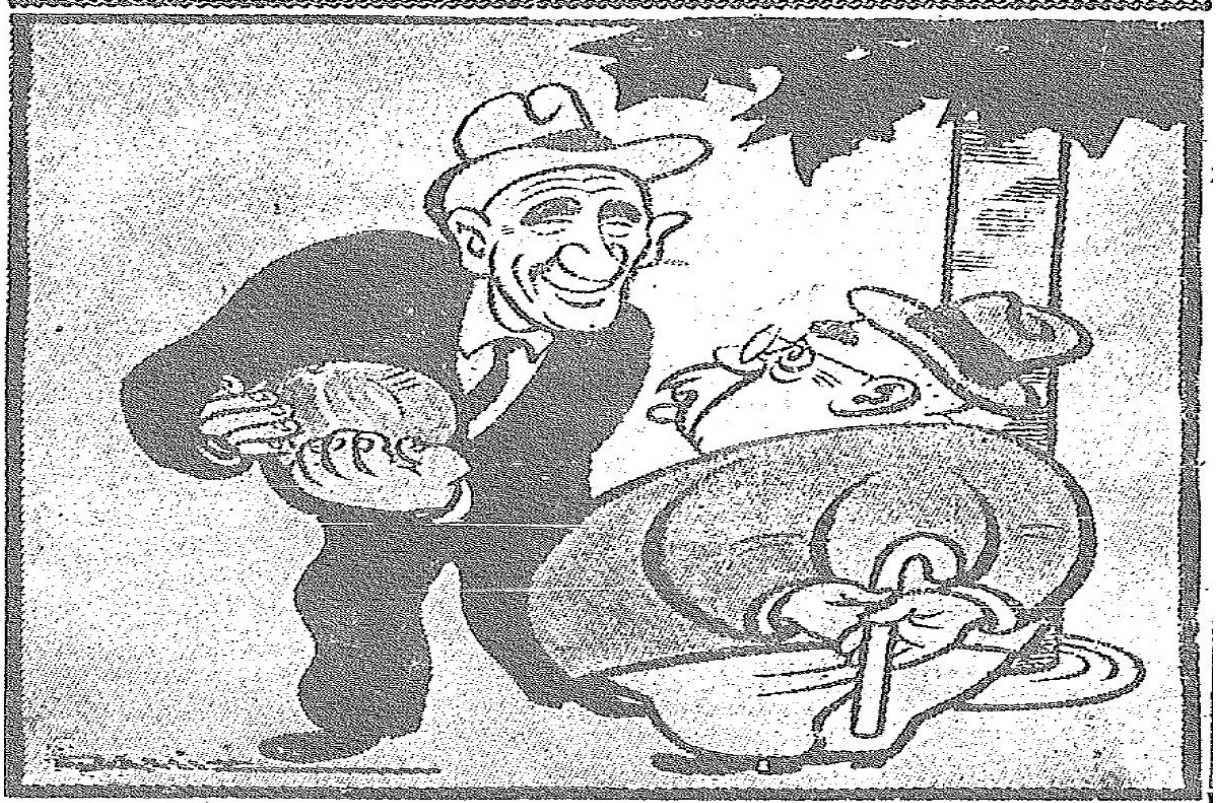
(Yeni Sabah, 3 Temmuz 1946)

**Müsteri — Eczacıbaşı hiç bir şeyi hazmedemiyo-
rum, ne tavsiye edersin?**

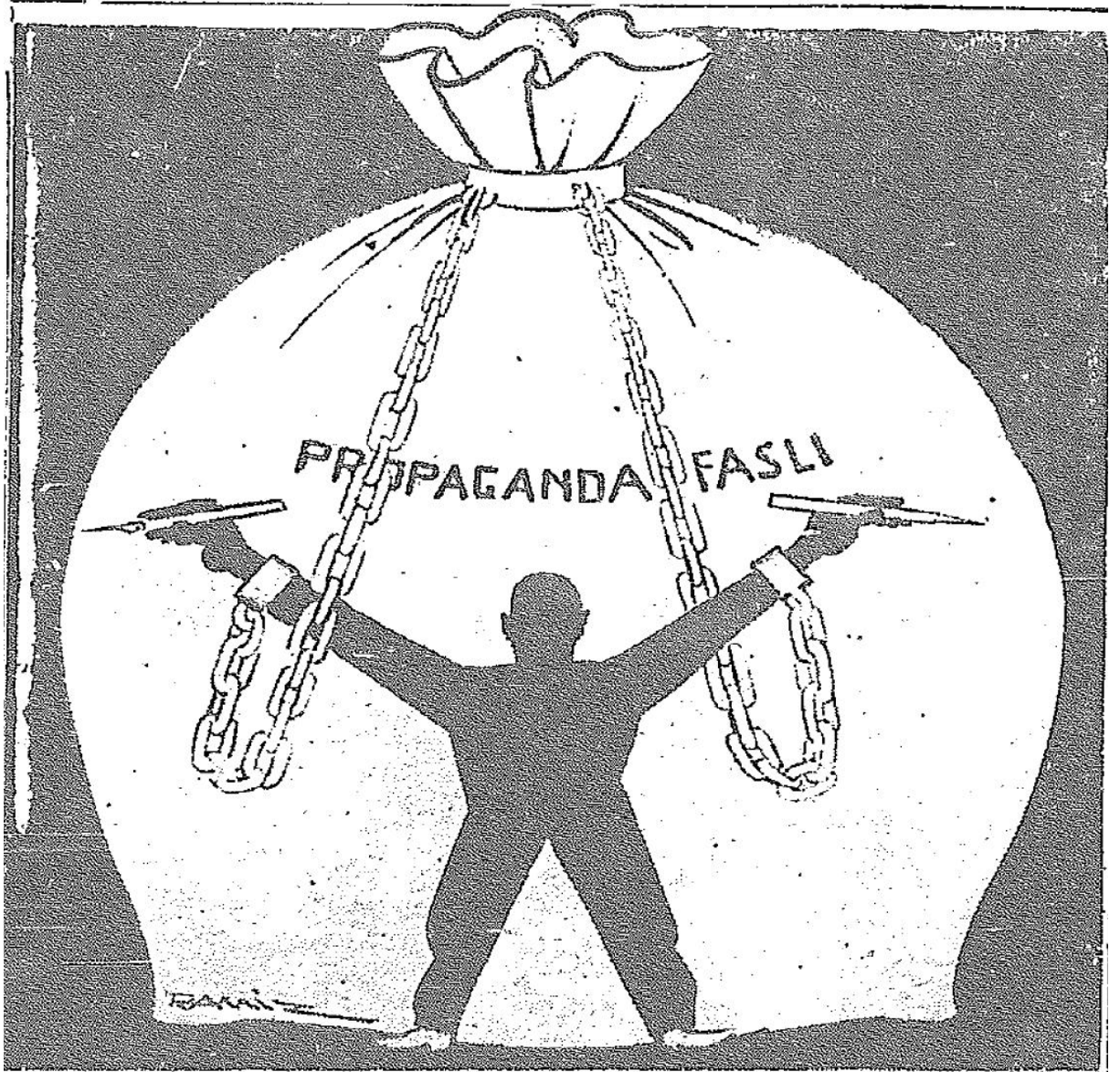
**Eczacı — Hastalık midenizde ise karbonat tav-
siye ederim, yok, Halk Partisinden iseniz bir şey
para etmez bayım!**

(Yeni Sabah, 5 Temmuz 1946)

— Elindekisinin kabak olmadığına emin misin?
— Artık seçmeyi öğrendik, pek aldanmıyoruz!

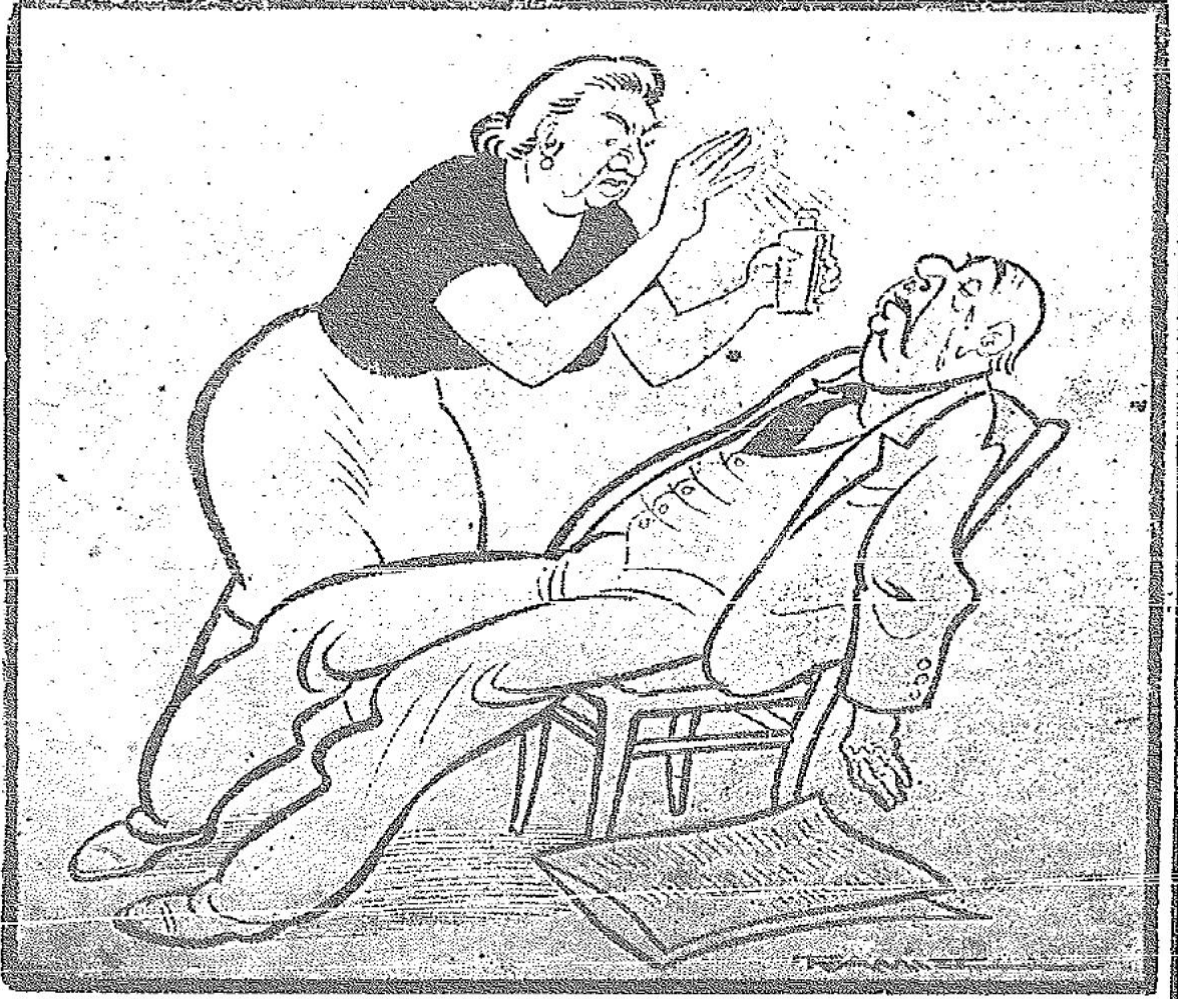
(Yeni Sabah, 8 Temmuz 1946)

Malum gazeteciler — Partimize candan bağılıız!

(Yeni Sabah, 13 Temmuz 1946)

Eski Mebus, yeni aday listesinde ismini göremeyip baygınlıklar geçirirken:

Karısı — Müteessir olma kocacığım, Demokrat Partiye geçiveririz!

(Yeni Sabah, 19 Temmuz 1949)

C.H.P

ETEK ÖPMEK
KAVUK SALLAMAK
PARA VURMAK
SANDALYE KAPMAK
KUL OLMAK
İŞ BULMAK
GÖZE GİRMEK
SATILMAK
FAKAT
MEBUS OLMAK

D.P

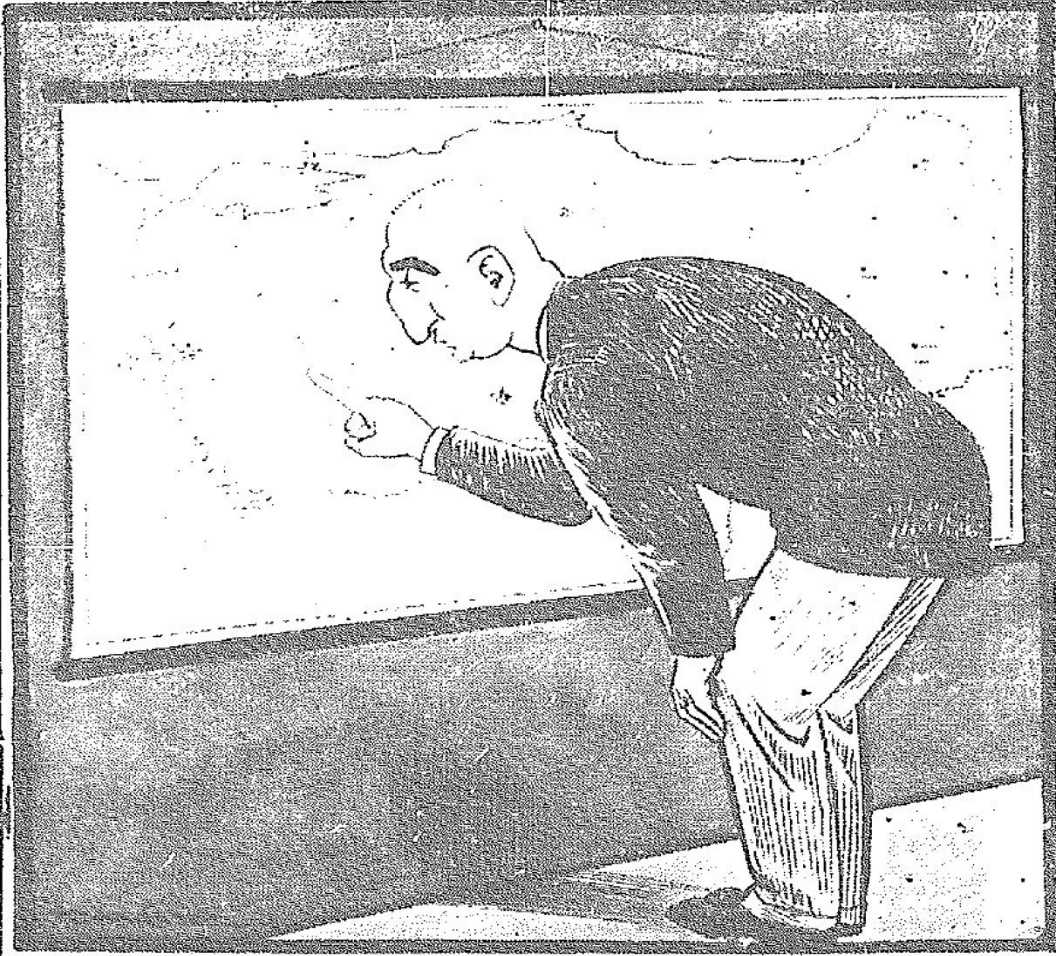
MİMLENMEK
GÖZDEN DÜŞMEK
İŞİNDEN OLMAK
DÖVÜLMEK
SÖVÜLMEK
ATILMAK
LEKLENMEK
SÜRÜNMEK
FAKAT
HÜR OLMAK

Seçim önünde halk

— Beğen, beğendiğini seç!

BÖYLE MİLLETVEKİLİNİ AL DA RAFA KOY:

— Eksik olmasınlar beni Siirden seçmişler, amma ben bir türlü Siird'in nerede olduğunu seçemiyorum!

(Yeni Sabah, 22 Temmuz 1946)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Nazım ÖZKAR
Doğum Yeri	Ödemiş / İZMİR
Doğum Tarihi	12.05.1984

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölüm	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	KOSGEB Çankırı Hizmet Merkezi Müdürlüğü
Görevi/Pozisyonu	Dış Uzman Danışman
Tecrübe Süresi	5 Yıl

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	A.H.R. Mah. Nilüfer Sok. Yeşilkent Sit. B/23 Merkez/Çankırı
E-mail	nazim.ozkar@gmail.com